

Victoria Heikels korrespondens 1912-1914 copyright Ulla Wikander

Hanna **Victoria Gullstrand** (27 maj 1883 - 20 maj 1919), gift m **Gunnar Gabriel Heikel** (30 juni 1880 - 5 maj 1919) dr. ingenjör (examinerad doktor i kemi i Hannover, dec 1904). Förlovade 1904. Gifter sig den 24 december 1905 i New York, USA¹. Hemkomna till Norden i början på året 1909. Victoria hade namnsdag i Finland den 24 februari.

/UW har ibland infört nytt stycke i brevtexterna för att göra dem läsligare. Utskrivet och med noter under 2010-2013, av Ulla Wikander (401118-4001), prof em i ek hist, barnbarn till Victoria och Gunnar Heikel, dotter till Gunnel Wikander, född Heikel och hennes make O Stig W. /

1912

/Detta år finns tre brev till Victoria från hennes make Gunnar Heikel. Hon vistades då – sommaren 1912 - i sitt föräldrahem i Hököpinge hos Lars och Anna-Stina Gullstrand med alla sina tre barn. Dessutom finns refererat ett odaterat brev till Vera Hjelt (1857-1947)² från VH, vilket troligen blev skrivet under hösten 1912./

Året 1912 summerat – det personliga: Victoria for med sina tre barn på besök till föräldrarna³ i Hököpinge i Skåne. De for i början av juli, antingen med båt till Sundsvall och sedan med tåg till Malmö eller med båt från Hangö till Köpenhamn.⁴ Gunnar kom senare efter via Köpenhamn. Victoria och Gunnar for utan barnen till bl a Berlin och kanske andra platser i Tyskland. De bör ha varit tillbaka i Vasa senast i slutet av augusti. Gunnar höll offentliga föredrag där under hösten⁵ och skrev åtminstone en artikel, som publicerades i *Wasabladet*.⁶ Han var både kassör och sekreterare i Tekniska klubben. Victoria var nu inte längre ordförande men vice ordf. i Kvinnoklubben. Ordförande var Hulda Høijer. System, Vivi Heikel, var redan 1914 i USA; arbetade som hemhjälp utan att gilla det.

På hösten 1912 lärde Victoria och Gunnar Heikel känna Vera Hjelt från Helsingfors. Hon var en känd kvinnosakskvinna, yrkesinspektör och satt i lantdagen sedan 1908. De blev vänner och mer än det. Paret Heikel kom att under alla åren fram till 1919 att fortsatt ha flitig kontakt med henne, vilken

¹ Se brev nedan daterat den 19 november 1915 för datum. UW vet inte var och under vilka omständigheter de gifte sig och inte heller när de, var för sig och Gunnar först, reste över eller med vilken båt. Det går kanske att ta reda på?

² Vera Hjelt satt i lantdagen 1908-1914, 1917. Ramsay 2007: 129.

³ Anna-Stina och Lars Gullstrand.

⁴ *Wasabladet* annonserar många olika båttrutter över till svenska hamnar direkt från Vasa.

⁵ För Handelsgillet 22 oktober. *Wasabladet* 22/10 1912

⁶ *Wasabladet* lördagen den 28/9 1912

delvis kan följas i Victorias korrespondens genom åren. Alla brev som växlades mellan Vera Hjelt och Victoria Heikel är emellertid förstörda, liksom de som Gunnar Heikel skrev till henne.^{7/}

/Allmänt: sommaren 1912 – liksom den föregående – var ovanligt varm.⁸ För att uppehålla sig i Vasa behövdes "vistelsebiljett" – annars ställdes man inför domstol.⁹ I början av oktober rasade en svår storm som skadade telefonstolpar och gjorde att damerna släpades utmed trottoarerna när vinden tog fast i deras kjolar. Stora skador blev det också i skärgården.¹⁰ Det var krig på Balkan, det s k Första Balkankriget. //

+++

Riktigt dåligt filmat är *Wasabladet* i början av året – sämre än slutet av 1911 som inte heller är strålande lätt att läsa..

+++

9 jan 1912¹¹. I ledaren står att nu äntligen har man fått en daglig ångfartygsförbindelse mellan Åbo och Stockholm.

+++

20 jan 1912¹² Under torgdagarna i Vasa, den 24-26 januari kommer det vara förbjudet att försälja "sprit- och maltdrycker".

+++

23 jan 1912.¹³ Annons : "Wasa kvinnoklubb. Samkväm tisdagen den 23 jan. kl 8 a m. Program: Skildringar från en resa i Skottland, sång, deklamation m m. Engelsk teservering." /det var hela annonsen/- hittar inget referat av mötet.

23 jan 1912. Rubrik: "Akademiska föredrag. Det är längesedan vi senast hade glädjen hälsa en föredragare välkommen till den institution vi efter utländskt mönster vant oss att kalla 'akademiska föredrag'. Icke så som skulle var och en av dem, som uppträda, nödvändigtvis böra tillhöra vårt universitet eller såsom detta med orätt fordom kallades, vår 'akademi'. Vi hava fast mer tänkt oss att här upprätthålles en liten kulturhård, till vilken lysande bloss från olika håll skulle hämtas. På detta sätt har man i olika delar av storstäderna bildat små 'akademier', till vilka goda tillfälliga talare rekryteras. " Och nu är det en f d militär, överste Georg Fraser¹⁴ som ska hålla föredrag. Som ung studerade han litteratur och humaniora i St. Petersburg. M m ... presentation av honom i detalj. Sen ofärdsåren har han dragit sig tillbaka från det militära eftersom han

⁷ Se vidare om relationen mellan Victoria Heikel och Vera Hjelt i brev från Victoria till systemen Filippa, t ex brev 20 april 1914, 29 sept 1915.

⁸ *Wasabladet* den 10 augusti 1912.

⁹ T ex *Wasabladet* den 8 oktober 1912.

¹⁰ *Wasabladet* den 3 – 10 oktober 1912.

¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 9 januari 1912

¹² *Wasabladet* lördagen den 20 januari 1912

¹³ *Wasabladet* tisdagen den 23 januari 1912

¹⁴ George Fraser (1849-1937) skrev många böcker. På Wikipedia hittar jag bara på finska om honom. Skrev bl a om den ryska våldspolitiken mot Finland och besök hos Tolstoj. Böcker alltså.

försvarade "Finlands rätt gentemot angreppen från reptilpressen". Nu är han b i föredragshållare om Fredsfrågan, Tolstoj och Gogol. Inträde kommer det att bli./ Flera referat senare dagar om hans föreläsningar/

+++

24 – 26 januari 1912 (onsdag, torsdag, fredag) sedvanlig vintermarknad.

+++

25 jan 1912 Annon om att Tekniska klubben ska ha årsmöte lördagen den 27 dennes kl ½ 8 i stadshuset ... man ska bl a diskutera en ev industri- och hantverksutställning i Vasa under samma tid som musikfesten hålls på sommaren. / senare anmärks i annan artikel att en sådan utställning verkar nu troligare när den har diskuteras av denna klubb//

+++

27 jan 1912¹⁵ Annon om att Fruntimmersföreningen i Wasa ska ha årsmöte i stadsfullmäktiges lokal i stadshuset måndagen den 29 januari kl 6 e m. /deras årsmöte fick kort referat den 1 febr./Obs det finns både en Fruntimmersförening och en Kvinnoklubben//

+++

30 jan 1912¹⁶ Referat från Tekniska klubbens diskussion säger att den var positiv till en utställning ihop med sommarmusikfesten men inte vilka som skulle få utställa: bara från Vasa, från Vasa län eller från hela landet? På annat håll referat med rubrik "Tekniska klubben". Ett "halftannat tiotal medlemmar" var närvarande. /fem stycken?/. Ny styrelse blev: ordförande d:r E M. Striegler; vice ordföring A Granfelt; **sekr. & kassör d:r G Heikel** samt som andra styrelsemedlemmar arkitekten A V Stenfors, G M von Essen. Ny medlem i klubben blev fabrikör E Herrgård. Klubben har i allt 65 medlemmar. Under året har vattenundersökningen av Infjärden slutförts, ska ingå i Tekniska föreningen i Finlands förhandlingar. Klubben har också varit involverade i den nya stadsplanen för Vasklot, den har gjort ett förslag som lämnats till stadsfullmäktige. Sen om annat man gjort under året och föredrag som hållits. Klubben har varit verksam i 18 år.

30 jan 1912 Det hade varit en "härlig sportsöndag" med ett snöfall som täckte sjö och mark. mm under rubriken "Vintersport".

+++

8 febr 1912¹⁷ "Svenska Litteratursällskapets årshögtid ägde rum i måndags". Selma Lagerlöf höll festföredraget som handlade om Laureatus, Karl A Tavaststjernas sista bok. Och hon fick ovationer både när hon kom in i salen och efter föredraget. På kvällen var det stor festmiddag i Societetshuset. "Dr Lagerlöf intog hedersplatsen med senator L. Mechelin på högra och professor M G Schybergsson på vänstra sidan." Hon kallas sedan genomgående för Dr Lagerlöf i artikeln. Hon höll tal och prisade Runeberg och vad han betytt för hennes egen diktning. Annat program ... och som avslutning läste Bertel Gripenberg en dikt

¹⁵ Wasabladet lördagen den 27 januari 1912

¹⁶ Wasabladet tisdagen den 30 januari 1912

¹⁷ Wasabladet torsdagen den 8 febr 1912

som han skrivit till dr Selma Lagerlöf.”¹⁸ KOLLA - VAR HON I VASA ELLER VAR DETTA I HFORS?

+++

10 febr 1912¹⁹ Selma Lagerlöf är kvar i Finland och var i onsdags hos Brage i Helsingfors som samlats i lilla festsalen å hotel Fennia. Alla i folkdräkter i kören m fl. Lagerlöf visade stort intresse för folkdräkterna och sångarna. Hon riktade också till dem ”några hjärtliga ord”.

10 febr 1912²⁰ liten notis med rubrik ”Vasa arbetarinstitut” ”**Doktor G Heikel** fortsätter sin tidigare påbörjade utvecklingshistoriska föredragsserie och kommer att i morgon kl 6 e m å folkskolan vid Rådhusgatan skildra det organiska livets ursprung och första utveckling. Föredragets rubrik är: från urcellen till gastre/an?/ UW svårläst/ KOLLA EV I NGN AV HANS BÖCKER?

+++

15 febr 1912²¹ Annons: ”Bazar. I **Wasa Kvinnoklubbs lokal, Kyrkoesplanaden 11** försäljes till förmån för Österbottens svenska folkhögskolor torsdagen den 15 febr från kl 12-2 och 5-7 e m en samling vackra handarbeten och andra föremål, samt dessutom vackra allmogeväfnader och kvinnliga hemslöjdsartiklar från och för Marthaföreningarna i Lappfjärd, Närpes, Yttermark och /Petalaks?/” /det var det hela/

15 febr 1912 Annons: ” W. A. Förenings Kvinnoklubbs Dans-Afton är ... fredagen den 18 febr kl 8 e m Musik av Taivis /svårläst längst ner på sidan/ Entré 50 p. /Inget om var/

15 febr 1912 Kvarken är isbelagd. Det har varit först storm och sedan ner till 28 grader minus och Kvarken är ”gångbar” men troligen ”tämligen bruten och ojämn”.

15 febr 1912 Det finns en skridskobana i Wasa, nere i hamnen.

+++

20 febr 1912²² Notis ”Vasa kvinnoklubb anordnar samkväm i dag kl 8 e m” /hela notisen/

+++

22 febr 1912 ²³ Ledare ”Bref från Helsingfors ... den 18 februari. Kvinnoveckor – Kvinnan professor” var rubriken och sen ”Man talar om vår tid såsom barnets århundrade. Här i Helsingfors ha vi de senaste veckorna en liflig känning af att lefva i kvinnans århundrade. Hvilket noga sedt bör vara oangenämt hvarken för det täcka eller det otäcka könet. Förresten är det ju en sannning gammal som gatan, att bakom all mannens bussiga myndighet dock innerst står kvinnans sammetslena men därför ej mindre kraftfulla välde.

Först var det Selma Lagerlöf som anlände hit till Runebergsdagen och sedan allt intill sin afresa i fredags tryckt sin prägel på det offentliga lifvet i den

¹⁸ Wasabladet torsdagen den 8 febr 1912

¹⁹ Wasabladet lördagen den 10 febr 1912

²⁰ Wasabladet lördagen den 10 febr 1912

²¹ Wasabladet torsdagen den 15 febr 1912

²² Wasabladet tisdagen den 20 febr 1912

²³ Wasabladet torsdagen den 22 febr 1912

finska hufvudstaden. Det har varit Selma Lagerlöf här och Selma Lagerlöf där och det enda man förvånat sig öfver har varit den frejdade författarinnans uthållighet. Mången vanlig dödligs krafter skulle långt tidigare sviktat inför alla dessa naturligtvis både hjärtliga och välmenande och fullt motiverade hyllningsakter, som ägnats henne från både kvinnors, mäns och barns håll.” Tidningarna har också skämtat över detta.

Bäst i det hela har varit att Selma Lagerlöf fått lära känna ”Finland och finska förhållanden”. Nu fastare band m m. Tonen är ngt nedlåtande må jag säga. Men med respekt på ytan.

Efter Selma Lagerlöf kom ’den danska konstnärinnan ’lapp-vännen’ och föreläserskan fru Demant Hatt²⁴. Utan att jfr dem har också hennes föredrag dragit många ur de ”litterära och vetenskapliga kretsarna”.

Och till detta kom så Alma Söderhjelmns ansökan om att få dispens för att kunna bli professor.

”Kom sen och säg att vi icke sysslat med kvinnorna de senaste veckorna!” ... bla bla

22 febr 1912 ”Ur dagboken. Den besinningslösa förryskningspolitiken har nu slagit klorna i vårt lotsväsende med en kraft, som efter allt att döma kommer att förrinta nämnda institution. Slaget var visserligen inte ämnadt att träffa så hårdt. Nej, långt därifrån! Det var icke alls meningen att det skulle vara något slag alls; tvärtom skulle det utgöra en välgärning, en nådebevisning med löneförhöjningar och allsköns förmåner i släptåg särskildt för lotspersonalen.” Men lotsarna hade tydligen avgått ”för att undgå det godtyckliga regemente, som väntade dem såsom ryska marinministeriets underordnade.” Tydligen hade de ålagts nya rutiner och inte velat ha dem. ”Och nu gå de. De kunna ej annat. Ty för dem är lag, rätt och lagbunden ordning begrepp lika fasta och orubbliga, som granithällarna ute bland hafsbandets vredgade bränningar.” I Helsingfors har tydligen lotsar hållits i timslånga polisförhör och blivit kroppsvisiterade, varför förblir här oklart. Godtyckligt verkar det som. Det verkar som om lotsarna skulle förlora sin personliga friheten i det nya systemet och blir som livegna. Alltså avgår de hellre.

+++

I början av mars rapporteras om den stora kolstrejken i England.

+++

9 mars 1912²⁵ började Midvintertinget, (= Svenska Österbottens fjärde midvinterting)²⁶. Folkbildning var årets tema Dr Arvid Mörne²⁷ höll föredrag.

²⁴ Emilie Demant Hatt (1873-1958) var en dansk konstnär, författare och etnograf. G m etnografen Gudmund Hatt. Publicerade 1910 en bok tillsammans med Johan Turi om samer, som hon hade levt tillsammans med under långa tider. Ytterligare böcker om samerna 1913 och 1922. Hon målade också. Hennes verk tycks finnas på Nordiska museet i Stockholm?

²⁵ *Wasabladet* lördagen den 9 mars 1912

²⁶ *Wasabladet* tisdagen den 12 mars 1912 en utförlig presentation av helgens föredrag m m. Folkbildning, biblioteksfrågan m m.

GOOGLA (alltså ngt inomhus bara?) Ja, det verkar ha anknytning till nykterhetsrörelsen och hålls i Arbetets vänners lokal. På kvällen samkväm i museisalen. I två dagar hade man "förhandlingar".

Om lotsverkets förryskning fortsätter det att skrivas i tidningen under mars månad.

+++

16 mars 1912²⁸ En artikel med rubriken "Rosina Heikel." sen "Finlands första kvinnliga läkare fyller i morgon sitt 70:e år. Hon var en banbrytare på sitt område" ... mkt dålig filmkopia – hennes föräldrar, var hon växte upp och sen hur hon blev läkare skildras. Hon hade varit verksam i Vasa som läkare från 1878, med senatens särskilda medgivande, till 1883, praktiserade främst i kvinno- och barnsjukdomar." /det går inte att läsa allt/ Sen läkare i Helsingfors också på ngn form av dispens. - Slutklämmen går att läsa: "... verkade därefter Rosina Heikel som läkare till år 1901.

Doktor Rosina Heikel har äfven varit lifligt intresserad af alla kulturminnessträfvanden, särskildt då det gällt kvinnans utbildning. Bl a var hon initiativtagare till Konkordiaförbundet²⁹."

+++

19 mars 1912³⁰ Maggie Gripenberg ger en dansföreställning i afton i Brandkårshuset och får förhandsreklam: en notis med utdrag ur tidigare recensioner.

19 mars 1912 "Ur dagboken. Våren är kommen. Lärkan har redan i slutet av förra veckan låtit höra sig i Gamla Vasa." Snösmulor ligger dock kvar. Solen lyser. Om att ryska ska införas överallt står det ofta. Rubrik denna dag: "Den väntade ryska språkförordningen."

+++

21 mars 1912³¹. Annon: "Wasa kvinnoklubb. Diskussionsafton fredagen den 22 mars kl 8 e m – **Referat öfver dr Heikels serieföredrag i utvecklingsläran.**" /det är hela annonsen, s 1/

+++

28 mars 1912³² Ledare bl a: "Lotsfrågan ännu en gång". Nu är upphetsningen ännu större. De lotsar som begärt avsked (över 68% läste jag tidigare) blir avhysta från sina bostäder. Det har utgått förbud mot att samla in pengar för att hjälpa dem.

Svenska Inhemska Teatern kom på turné.

²⁷ Arvid Mörne (1876-1946) poet och författare. Debut med dikter 1899. Förestod 1899-1908 Mellersta Nylands folkhögskola. Deltog aktivt mot förryskningspolitiken. Diktsamlingen *Döda år* utkom 1910. Han skrev tidigare en bok om bl a Aleksis Kivi. Var nog vid den här tiden socialdemokrat. Men tog sen ställning för vita sidan i inbördeskriget. Socialliberal. (UW verkar ha varit lite som paret Heikel).

²⁸ *Wasabladet* lördagen den 16 mars 1912

²⁹ Rosina Heikel och Fanny Palmén grundade Konkordiaförbundet 1885 för att stödja kvinnor i deras studier. 1914 blev det uppdelat efter språk och sedan blev det två olika förbund.

³⁰ *Wasabladet* tisdagen den 19 mars 1912

³¹ *Wasabladet* torsdagen den 21 mars 1912

³² *Wasabladet* torsdagen den 28 mars 1912

+++

30 mars 1912³³ Våren var tidig detta år. Notis : En värdinnesdag anordnas af Marthaföreningen i Folkets Hus nästa tisdag kl 11. Se närmare annonsen." /UW hittar inte den annonsen/

+++

2 april/ 4 april 1912³⁴ Rubrik: "Marthaföreningens värdinnesdag, Försiggick i förrgår i Folkets Hus härstädes. Vasaföreningen inbjöd andra föreningar, både mat och program.

Kl 11 började det med att alla sjöng psalmen Vår Gud är oss en väldig borg till ackompanjemang av Smedsby hornkapell under J Skrabbs ledning. Sen hälsades alla välkomna av föreningen Vasas ordförande fru S/igrid/ Heinricius. Det var tre år sen man haft ett stort möte av detta slag. Nu var det också 10årsfest. Hon talade lite till.

Sedan musik. Sen talade frk N/aëmi/ Ingman på finska om arbete och särskilt om kvinnans viktiga arbete i hemmet.

Efter henne kom **Victoria Heikel.**

"Fru V. Heikel höll ett synnerligen intressant, på egna erfarenheter o upplevelser grundadt föredrag om Amerika och förhållanden därstädes, framhållande huru olika uppfattningen är hos olika individer om detta de stora möjligheternas land. I stort sedt måste den s k allmänbildningen anses stå på en högre nivå än i Europa, men istället är den lärda bildningen där grundare än den europeiska. Talaren/ upphöll sig vid det välordnade amerikanska skolväsendet med dess praktiska läggning och mål, framhöll hurusom religiositeten, tack vare den omständigheten, att kyrkan är skild från staten, är varmare och djupare än hos oss vanligen är fallet. – Kvinnans ställning är i Amerika mera framskjuten är hos oss, och aktningen för henne är fastare rotad i det allmänna medvetandet. Vidare upphöll sig talaren/ vid seder och bruk i det dagliga lifvet i Amerika, påpekande hurusom det jäktande, oroliga lifvet trycker sin stämpel på alla förhållanden och hurusom emigranten ofta känner sig rotlös där borta och längtar tillbaka till hembygden.

Föredraget slutades med en varm uppmaning till dem, som resa bort till landet i fjärran västern i akt och mening att inhämta nyttiga kunskaper och skapa sig ekonomiskt oberoende, att om de väl lyckats häri återvända till hemlandet och låta sina kunskaper och erfarenheter komma detta till godo, ty enhvar har dock en skuld av afbörd till det land, där man är född och uppfostrad. – Föredraget belönades med varma, välförtjänta applåder."³⁵

Sen talade Dr K Boucht om kvinnans betydelse för att bekämpa tuberkulosen, den översattes till finska och man gjorde ett tillägg efter det om att Marthaföreningarna borde kämpa mot denna sjukdom.

³³ Wasabladet lördagen den 30 mars 1912

³⁴ Wasabladet torsdagen den 4 april 1912

³⁵ Wasabladet torsdagen den 4 april 1912

Sedan kom fru S Heinrichius med ett föredrag om "kvinnans ställning till framstegsarbetet öfver hufvud." Kvinnan på landet beskylls för att vara bakåtskrävande. Det är fel. Men hon har inte så mkt tid att delta i "det kulturella framstegsarbetet" eftersom hon ofta också håller på med manfolksarbete. Männen borde uppmärksamma detta.

Sen sjöng man Vasa marsch, till hornkapellet.

På eftermiddagen var ett samkväm med "omväxlande program", som teaterstycken, deklamation, musik m m. Många program gick i repris och "den mest hjärtliga otvungna stämning var rådande".³⁶

Lyckat.

+++

7 april 1912³⁷ "Ur dagboken" skriver om kommunfullmäktiges sammanträde där stadens vattenfråga varit den stora ämnet. /UW undrar om inte Gunnar Heikel var inblandad i den? Hans namn nämns inte och bara Kurtén och en till. Dålig film gör svårt att läsa/ Jo, se tidigare Tekniska Klubben och senare en artikel undertecknad G H – tror det var Gunnar som var med/ Denna dag också "Jättestrejken i England avslutad", dvs kolstrejken.

+++

11 april 1912³⁸ stor artikel utan författare angiven "Den nya jordkulturen. Kemin och jordkulturen". Mkt om hur det är i USA.

+++

18 april 1912³⁹ Dagen före hade det varit solförmörkelse. "Himlen var fullkomligt klar. Temperaturen var strax före förmörkelsens början + 10 grader och nedgick under densamma med 3 grader" men steg sen igen till +10. "Ehuru endast en smal upplyst kant av solen återstod, kunde knappast observeras att någon skymning inträdt."

18 april 1912⁴⁰ Rubrik "Polismästar Blåfield". En mkt kritisk artikel. Han har visat sig "oduglig". Han har i Vasa inrättat en polisskola. Han utfärdar sina befallningar å poliskammaren "under förbannelser och svordomar, bemöter allmänheten på ett enastående rått sätt och gifver därigenom manskapet det sämsta exempel." Tydligen har stadsfullmäktige bett guvernören att få en annan polischef i staden.

+++

20 april 1912⁴¹ Rubrik "Titanics förolyckande" /reportage och så vilka finnar som räddats m m/

+++

23 april 1912⁴² Rubrik "Landtdagsmannen Airolas häktning" "Landtdagens talman, assessor Svinhufvud vidtog en mängd åtgärder för att, då budskapet om

³⁶ Wasabladet torsdagen den 4 april 1912

³⁷ Wasabladet söndagen den 7 april 1912

³⁸ Wasabladet torsdagen den 11 april 1912

³⁹ Wasabladet torsdagen den 18 april 1912

⁴⁰ Wasabladet torsdagen den 18 april 1912

⁴¹ Wasabladet lördagen den 20 april 1912

⁴² Wasabladet tisdagen den 23 april 1912

redaktör Airolas häktning i Viborg nådde honom, få den anhängne frigifven.” Besökte civilchefen general Markoff samt generalguvernören Seyn men ingen av dem kunde göra något. Det var på order av fästningskommendanten i Viborg som guvernören i Viborg häktade honom, vilket var helt lagligt. Polisen hade huggit sönder dörrarna till redaktörens bostad när han togs tillfånga i en släktings bostad och därtill låtit honom tillbringa natten i en cell utan säng. Dörrarna uppgavs ha blivit sprängda för att motstånd gjorts mot häktningsförsöket, enligt polisen.

20 april 1912⁴³ Airola hade kommit till Viborg för att avsitta 6 månader för majestätsbrott. Talrik allmänhet samt beriden polis mötte på järnvägsstationen. Folk hade hurrat för honom, inget annat. Han for till sin svärfars hem i Tegelbruket, Nygatan 67 med avsikt att nästa morgon infinna sig å fängelset. Men polisen ställde till ”en scen, sådan sedan Bobrikoffs tid ej setts här i landet.

Kl half 12 på natten anlände en väldig hop poliser, civila, uniformerade och beridna, i allt femton man, till redaktör Airolas bostad. Man bultade på dörren och begärde tillträde i polisens namn.” De där inne hade inte velat öppna när de inte fått veta vad polisen ville vid förfrågan genom dörren.

Polis bröt då upp dörren med yxa och järnstör, hämtade redaktör Airola och tog honom till polisens vaktkontor i Tegelbruket. Han fick inte ngn förklaring till häktningen.

”Torsdag morgon kl 7 affördes red. Airola till länsfängelset.”

20 april 1912⁴⁴ om Titanic redan denna dag. Kanske tidigare. Inte så viktigt.
+++

27 april 1912⁴⁵ ”Ur dagboken. Titanic- olyckan har här liksom överallt annorstädes i världen utgjort det stående samtalsämnet under den senaste veckan.” ...särskilt från våra trakter varifrån så många emigrerar till Amerika.

”Våren har gjort raska framsteg...”

+++

30 april 1912⁴⁶ ... först (i fredags) hade gossar lagt ner sitt arbete i Tammerfors för att få högre lön vid Finlayson & C:o. Några hade då avskedats. Nu strejkade alla 2 300 arbetarna. Om de inte är tillbaka i jobbet den 29 april ”stängs fabrikerna för en längre tid.”

+++

11 maj 1912⁴⁷ Rubrik: ”Det russifierade lotsverkets förfall” denna dag och detta ämne förekommer ofta denna vår i rapporter om stora eller små problem med lots, lotverket och diskussioner om det.

+++

14 maj 1912⁴⁸ Annons: ”Wasa Kvinnoklubb i öfvermorgon, torsdag VÅRFEST med glatt program och frukostmiddag ute på kommerserådinnan Kurténs villa på

⁴³ *Wasabladet* lördagen den 20 april 1912

⁴⁴ *Wasabladet* lördagen den 20 april 1912

⁴⁵ *Wasabladet* lördagen den 27 april 1912

⁴⁶ *Wasabladet* tisdagen den 30 april 1912

⁴⁷ *Wasabladet* lördagen den 11 maj 1912

Wasklot. Samling i Hofrättsparken kl 11. I händelse av ogynnsamt väder hålles festen i kvinnoklubbens lokal samma afton. Närmare underrättelser lämnas pr telefon 6 19 eller 2 15." /hela annonsen/

+++

16 maj 1912⁴⁹ Ledare om nekrolog, med ett kors och porträtt "August Strindberg" ... "Sveriges i vår tid mest framträdande, mest omstridde litterära personlighet har i tisdags på eftermiddagen skattat åt förgängelsen. "... /långt//
16 maj 1912 Annons "Wasa kvinnoklubb. Glöm ej utfärden i dag kl 11 till kommerserådinna Kurténs villa på Wasklot. Obs! Rummen är uppvärmda".
/hittade ingen notis om utfärden men filmen är oerhört svårläst//

+++

23 maj 1912⁵⁰ i ledaren bl a om de "påstådda revolutionära stämplingarna" vilket handlar om stränga tullövervakningar av "förbjudna varor, såsom tryckalster och skjutförnödenheter". Komiskt att jämföra dem menar ledaren. Det tycks gå tillbaka på **"den Bobrikoffska förordningen af den 24 juli 1904" enligt vilken man inte fick ta in till landet "sådana utländska tryckalster, hvilkas allmänna riktning anses skadlig" och nu har denna förklarats gälla ännu.** Men ledaren menar att det är fel. Det är inte finsk lag bara rysk förordning, så ungefär. Det hela är mer komplicerat än så men jag nöjer mig med detta.

"Det svepte som en kall och mörk vinge öfver Helsingfors den morgon vi först läste om de verkställda husundersökningarna och häktningarna bland ryska och finska arbetare. Avgifvelserna hade gjorts och det hela så gott som leddes af ryska ohranamän⁵¹ och agenter. Det var den ...ländska oansvariga despotismens ande, som plötsligt på ett handgripligt sätt gjorde sig förnimbar midt i det västerländska Helsingfors. Och midt i det klara dagsljuset dykte här upp bland oss de ljusskygga figurerna af ryska polisspioner och deras likar, utrustade med makt öfver den finska ordningsmakten och dess utöfvare.

Vi veta ju under hvilket tryckande välde vi lefva och hvilka dunkla makter som med oss drifver sitt spel, men ändå isade det våra sinnen att sålunda alldeles in på oss erfara hela brutaliteten af det ryska systemet. Reaktionen har dock varit stark, såsom bl a den i landtdagen framställda interpellationen klart visar.

Att provokationen såsom vanligt haft sin hand med i spelet vid de påstådda revolutionära sammanslutningarna bland de ryska arbetarna och flottans manskap, är uppenbart. ...

Ett tydligt utslag af provokation var redan det af arbetarna å marinslipen den 1 maj inställda arbetet och angifvelserna i samband därmed, detta erkänna till och med arbetsledarena o befälet å verkstaden. Skulle icke

⁴⁸ Wasabladet tisdagen den 14 maj 1912

⁴⁹ Wasabladet torsdagen den 16 maj 1912

⁵⁰ Wasabladet torsdagen den 23 maj 1912

⁵¹ Ohranaagenter = den ryska hemliga polisens agenter under tsardömet, verksamma 1866-1917.

sedan gendarmspioner och ohranaagenter ha ingripit , skulle saken ha ordnats i största lugn och allt aflupit på bästa sätt. Men detta tilläts ej.

Att det vid de nu anordnade revolutionära stämplingarna på ett eller annat vis går ut äfven öfver Finland och dess särställning, därpå ha vi redan fått bevis i finnofobpressens utfall mot oss." /löd slutorden/

+++

25 maj 1912⁵² Ledare: "Vårt passiva motstånd" och början "Finska handelsdelegationen bekanta beslut i lotsfrågan, vilket på senaste tiden låtit tala så mycket om sig, har på ett enastående sätt lagt i dagen planlösheten, och i och med detsamma, svagheten i vår s k passiva motstånd sådant detta för närvarande bedrives.

Om också de konstitutionella partierna fortfarande liksom under den förra ofärdstiden stå på det passiva motståndets grund, så har dock detta motstånd i stort sett liksom flyttats över på ett annat plan.

Den bitterhet och ovilja, det misstroende och hat, som under den bobrikoffska tiden framträdde mellan olika tänkande medborgargrupper och försvagade vår motståndskraft, hava efterträtts av större lugn och lidelsefrihet och de skarpa gränserna ha i många stycken utplånats." det som förut varit den "oblidkelige fiendskapen mellan konstitutionella och suometarianer /har/ förlorat sin vassaste udd". Det passiva motståndet har liksom fått friare händer och blivit mera diplomatiskt. Det har det konstitutionella lärt sig.

Och suometarianer har lärt sig att det inte är genom beständiga eftergifter som man kan rädda landet. Med det låter sig den ryska aptiten inte avspisa. /sen ett slut om lotsverket som jag inte riktigt förstår//

Samma dag notis "Gården n:o 5 vid Skolhusgatan har af konkursförvaltningen i frk E Akolas sterbhus försålts till arkitekten A V Stenfors⁵³ för ett icke bekantgjort pris."/Visst är det huset som Heikels bodde i? Varför köpte de själva inte huset om det var till salu?//

Samma dag notis " En vild kalabalik mellan dryckesrörda personer försiggick i natt kl 12-tiden i hotel Ernsts portgång och å gatan utanför. Som tillhyggen användes tombuteljer, stenar och träpåkar. Någon polis var ej synlig. Efttr ett par ringningar till vaktkontoret anlände dock sådan, men något för sent."

+++

Mkt om lotsfrågan under denna vår.

+++

4 juni 1914⁵⁴ Sommarteatern öppnade i lördags och man spelar den bekanta 3-aktaren *Livgardisten* av Molnár. Pjäsen har spelats tidigare i Vasa av Svenska inhemska teatern. Vilka spelade?: Signe Kolthoff och "den unge sympatiska skådespelaren Lars Hansson."

+++

⁵² Wasabladet lördagen den 25 maj 1912

⁵³ Gunnar Heikel och denne A V Stenfors satt i samma kommitté i Tekniska föreningen från 1911. Där var de båda aktiva.

⁵⁴ Wasabladet tisdagen den 4 juni 1912

11 juni 1912⁵⁵ Ledare "Ryska språket vid ämbetsverken" Man har infört en s k **"likställighetslagstiftning" som Vbl menar förstärker ryska intressen och man kallar regimen i Ryssland för "denationaliseringsregimen"**. Dit hör att man vill göra ryskan till huvudspråket vid ämbetsverken. Dessutom "Ett helt ämbetsverk, generalguvernörskansliet, är numera fullt ryskt och fungerar på ryska och sålunda icke blott utfärdar det sina skrivelser på ryska, utan skrivelser som riktas till detsamma, ledsagas också i många fall av rysk översättning." Genom ryskans införande kommer det att skapas två världar i landet, en övre och en undre.

+++

13 juni 1912⁵⁶ Stor annons för spirituosa och vin dvs ngt alkoholförbud har ännu inte införts.

13 juni 1912 i ledaren bl a en kvinnofråga. Ska praktikanter vid statsjärnvägarna få kvarstå i sin praktikantbefattning också om de gifter sig? P g a personalbrist har nyligen kvinnor dessutom fått verka som tågexpeditörer. Men hittills har man inte velat ha gifta kvinnor p g a det praktiska skälet att "en praktikant bör kunna beordras till tjänstgöring från station å en ort till en annan och giftermålet ansetts lägga hinder i vägen härför." Kanske, säger ngn, borde det också gälla gift man men "praktiskt sedt är ju skillnaden här uppenbar – tänk t ex på hustruns roll vid barnens vård – och f ö förekommer väl knappast gifta personer bland de manliga praktikanterna."

En kvinnlig praktikant har besvärat sig till senaten och fått rätt. Hon ska få kvarstå som gift. Tidigare hade hon fått avsked av järnvägsstyrelsen men då vänt sig till generalguvernörsadjointen Lipaki för att få sitt avsked omprövat." Hon hade gift sig med en ryss. *Wasabladet* raljerar och avslutar med "Under dessa omständigheter är emellertid den lilla segern för kvinnosaken af föga upplyftande art." /vilket känns obegripligt//

Om lotsverkets förryskning och hur illa det är fortsätter det att komma artiklar och nyheter.

+++

15 juni 1912⁵⁷ Det finns enligt annons: "Vegetarisk matsalong öppnas den 15 juni Sandögatan 17, H Bäckman." /hela annonsen.//

15 juni 1912 "Vasa simsällskap" finns.

+++

18 juni 1912⁵⁸ Stor tågolycka i Sverige den 16 juni. Ett tjugotal döda och många skadade. Vid Malmslätt mötte ett snälltåg från Malmö som kommit in på fel spår ett godståg. 2 personer från Hfors och en från Åbo bland de omkomna. Den största tågolyckan någonsin i Sverige. August Strindbergs dotter dog också då, doktorinnan von Philip.

+++

⁵⁵ *Wasabladet* tisdagen den 11 juni 1912

⁵⁶ *Wasabladet* torsdagen den 13 juni 1912

⁵⁷ *Wasabladet* lördagen den 15 juni 1912

⁵⁸ *Wasabladet* tisdagen den 18 juni 1912

26 juni 1912⁵⁹. Den 26 till 28 juni ska det vara Sångfest i Vasa. Kallas också musikfest. Sibelius är inbjuden som hedersgäst. Kom han?

Guvernör för Vasa län heter Boris Vidnäs.

+++

27 juni 1912⁶⁰ ledare om festen som heter "Svenska Folkskolans Vänners femte allmänna sång- och musikfest". **Den första hade hållits år 1894. "Vår politiska himmel var då ännu i stort sedt tämligen klar.** Utan några allvarigare farhågor för landets ostörda utveckling kunde medborgarne då samlas till en fest, som, på samma gång den utgjorde en upplyftande högtid till tonkonstens ära, gestaltade sig till äfven en fosterländsk sådan med all den varma, ljusa, ideellt skära stämning, som ännu på den tiden utmärkte våra förhoppningar, vår tro på en lyckosam framtid. ... /och så vilka som var där m m /

Hur annorlunda är icke allt nu! De vackra framtidsförhoppningarna, arvet från den fosterländska pånyttfödelsens tid, har visat sig svår att kvarhålla. ... /nu/ bitterhet och misströstan. ... Den endrätt, det samförstånd, den inbördes förståelse mellan landets båda nationaliteter, som man en gång i den gamla goda tiden älskade att drömma om, har icke heller visat sig hålla profvet, och **det kräves efter allt att döma ännu mången hård pröfning, mången bitter upplevelse, innan svensk och finne i detta land hafva kommit så långt att den kraftförödande inbördes fejden är en öfvervunnen ståndpunkt.**

Men i alla fall. Om också den närvarande tiden är allvarsdiger o framtiden ter sig mörk och hotfull, så står dock hoppet åter. Så länge vi ha kraft att, trots allt, hoppas på bättre tider, så länge vi ha styrka att bygga vidare på den folkliga kulturens fasta grundval, så länge vi ha mod att sjunga bort sorgen, äro vi tryggade för framtiden, som en gång *måste* gry i solljus och lycka.

... Mätte vistelsen i vår hafsomkransade, sommargrönskande stad blifva våra ärade gäster angenäm och för framtiden rik på idel ljusa och glada minnen!". /slutet/

+++

28 juni 1912⁶¹ här kan man läsa precis Allt om festen. Också om att ett festtal av redaktören J Sundblom blev avbrutet av stadens polismästare. Talet hade upphållit sig vid "den närvarande politiska situationens karaktär". *Wasabladet* beklagar att han blev avbruten för vad han sa torde inte "stå i strid med den i lag stadgade yttrandefrihetens principer."

"De vid festen talrikt närvarande gendarmerna, hvilkas uppgift efter allt att döma synes vara att spionera icke blott på allmänheten, utan äfven på polisen, gjorde förmodligen sitt till att påskynda polismästarens ingripande."

+++

⁵⁹ *Wasabladet* onsdagen den 26 juni 1912

⁶⁰ *Wasabladet* torsdagen den 27 juni 1912

⁶¹ *Wasabladet* fredagen den 28 juni 1912

29 juni 1912⁶² forts referat av festen och däribland redaktör Julius Sundbloms⁶³ festtal. Det handlade bl a om att svenskarna inte tror sig stå framom sina finska landsmän. "Kunskap, vett och goda seder stå ännu blott vid tröskeln till många svenska hem, medan andligt mörker och okunnighet bo därinne." Men samtidigt vill han "höja vår svenska stam". ... mkt mkt och sedan kommer det till "I denna strid för Finlands rätt måste vi svensktalande stå främst i ledet, ty vi tillhöra ju en folkstam, som under århundraden uti en strängt lagbunden samhällsordning funnit den enda väg, som kan leda till varaktig lycka för land och folk.

- - -
- - -

(Här avbröts talet af polismåstaren som förbjöd hr Sundblom att fortsätta och därmed uppenbart kränkte den i grundlag hvarje finsk medborgare tillförsäkrade yttrandefriheten. Slutet av festtalet lydde som följer.)

Du skall hedra din fader och din moder, säger budordet ... etc

29 juni 1912 på samma sida som ovanstående finns en bild av Augusta Krook tillsammans med tre gubbar: inte tillsammans utan som personporträtt. Varför? Jag ögnar och hittar: att det förekommer i artikeln "Nykterhetsrörelsen i svenska Österbotten" – historik och dagens situation. Där går att läsa att systrarna Heikel⁶⁴ i Jakobsstad startade en nykterhetsförening där i slutet av 1870-talet. De hade inspirerats av en resande engelsman som vägrat dricka vin och berättat om den engelska rörelsen. En av fröknarna M Heikel var lärarinna och gifte sig senare Marklund. Lokala nykterhetsföreningar bildades och spreds. 1905 bildades Finlands svenska nykterhetsförbund. Hilda Hellman, Vasa, var där viktig. På annat ställe står "Vidare må nämnas skolföreståndarinnan Augusta Krook⁶⁵ i Vasa. Mångårig ordförande i Vasa absoluta nykterhetsförening har hon aldrig sparat sina krafter när det gällt att slå ett slag för nykterhetssaken."

+++

30 juni 1914⁶⁶ Sång och musikfesten blir fortsatt omskriven.

Också festen 1894 får en grandios presentation.

Samma dag skrivs om "Kejsarmötet i finska skärgården" i en notis – om att det ska bli av och vilka som kommer att följa med kejsar Wilhelm.

+++

2 juli 1914 fortsatt om Festen liksom 4 juli.

+++

4 juli 1914⁶⁷ om att kejsarmötet äger rum idag, torsdag. I Stockholm börjar "spelen" på lördag och staden har anlagt sin "officiella festskrud"

⁶² *Wasabladet* lördagen den 29 juni 1912

⁶³ Julius Sundblom (1865-1945) g 1888, sex barn, var en åländsk tidningsman och politiker, som studerat i Nykarleby, Österbotten. Först skrev han om Åland i Åbo Underrättelser, 1891 startade han Tidningen Åland vars chefsredaktör han var 1891-96 och 1921-45. Efter representationsreformen 1906 kom Sundblom att bli en av Svenska folkpartiets förgrundsgestalter och vid lantdagsvalet samma år röstades han in på ett finlandssvenskt mandat. Åland hade inget.

⁶⁴ Prästdöttrarna Anna och Netta Heikel, i Rosenlunds prästgård i Jacobstad. enl Wikipedia

⁶⁵ 1853-1951 Föreståndarinna för Vasa fruntimmersskola 1888-1917.

⁶⁶ *Wasabladet* söndagen den 30 juni 1912

+++

Kuvert: "Fru Doktorinnan Viktoria Heikel, Hököpinge", frimärket bortrivet.

Wasa 9 juli 1912

Min älskade hustru!

Ehuru jag ej ännu erhållit andra underrättelser från de mina än telegrammen från St.holm och Hököpinge vill jag i en hast skriva några rader fast det som du ju väl kan tänka dig knappt finns något att tala om. Torsdagen blåste det duktigt här så jag hoppades att du om samma var fallet i Sverige hade föredragit att resa landvägen. Av 2ne kan jag sluta mig att ni haft det ganska svårt. Kände jag dig rätt vilket jag väl borde efter 7 års lyckligaste äktenskap, hade en 3e varit bättre på sin plats.⁶⁸ Väl dock att allt nu är öfverståndet och att du och barnen äro i förstklassig kondition. Är nyfiken att få höra en skildring av resans besvärligheter. Samt intrycken från Hököpinge. Mycket orolig var jag natten mot fredagen då vindens rassel i björkarna utanför sängkammaren tycktes rent olycksbådande. Tillika syntes det så märkvärdigt då alla sängar voro tomma. Jag började fantisera öfver hur tom och värdelös tillvaron vore utan Er, huru jag säkert ej vore samma människa som nu om jag ej träffat Dig. Samtidigt insåg jag igen, såsom så många gånger förut, huru lyckliga vi hela familjen äro och huru det är otacksamt att ej alltid känna sig fullt medveten därom. Skall det måhända vara nödvändigt att genomgå sorger och olyckor förrän man väckligt förmår uppskatta nuets lycka. Ja, bra ha vi det Tora. Och då vi nu snart resa omkring och njuta av arbetets och ett lyckligt ödes belöning ja, då ska vi riktigt befriade från alla motstånd njuta av lifvet /...? /utan resonemang. -

Snart är ju en vecka redan gången. Slutligen reser jag onsdagen den 24 samma vägar som du och inträffar i H-ge/Hököpinge/ den 28 el 29. Mycket varma härliga dar har vi här. 20 o igår i vattnet. Seglade i söndags igår med Vivi⁶⁹ och Vil/lukselan?⁷⁰ ganska långt på glappet. I eftermiddag ska jag även ta mig en seglats med Vipsa och tråkigt nog den intetsägande Vilukselan /.../ , som Vivi tyckes vara mycket intim med antagl. dock i brist på bättre. I labbe⁷¹ är det högst fl... Har gjort färdigt 3 st. kolprofver. Vet dock ej om jag skall våga inrapportera resultaten förrän jag varit i Tyskland. Parallellprofven stämde någorlunda, ehuru ej så som önskvärdt hade varit.

⁶⁷ Wasabladet torsdagen den 4 juli 1912

⁶⁸ UW antar att det här är tal om vilken klass på tåget som de rest med. Jag tror att han menar tvärtom, att de borde tagit 2dra klass men att de tagit 3dje klass för att spara. Victoria skriver om detta på annat ställe: att hon gärna åker billigast möjligt på tåg.

⁶⁹ Gunnars syster Vivi, smeknamn Vipsa.

⁷⁰ Vilukselan är namnet på en by.

⁷¹ Förkortning av laboratoriet.

Från A. B. Ljus⁷² fick jag manuskriptet tillbakasänt. De sade sig vara överhopade med arbete, kunde endast åtaga sig det nödvändigaste. Sänder idag m-t⁷³ till Söderström & Co i H-fors, hvad som ej är identiskt med Werner S-m⁷⁴ i Borgå och som förlagt ganska frisinna böcker såsom t. ex. Ann-Lis⁷⁵, hvilken jag en natt läste ända till ½ 4. Mycket bra bok, men skall man redan förfoga över ett ganska utvecklat och förfinat känsloliv förrän man njuter af densamma. Kan därför tänka mig att boken för fru Kronman blev ett mysterium.

Nya fönster insattes som bäst i våra rum⁷⁶. Det ser rysligt ut i rummen; kunde aldrig tänka mig att arbetet kunde förorsaka så mycket smuts och damm. Allt torde emellertid vara färdigt i morgon och då har Anna ännu två dagar på sig att städa. Lördag reser hon. Pappa har varit krasslig igen. Vi spatserade med honom par timmar en e. m. och på överansträngning under den turen skyller han. Bättre dock idag. Undrar hur svärfar har det? Litet råg i år, kanske 6000 sk, men en oväntad inkomst har jag från Labor som får in 3000 sk slagg som skall plomberas. – Armas telefonerade häromdagen att han skall komma och prata med mig. Han vill naturligtvis att jag ytterligare skall teckna på papper, men det gör jag inte. Hellre må han slå vantarna i bordet genast. Slutar nu. Sitter på labben. Kl är 3. Skall nu till Lindeman och profta råg. Kronan på serier/?/ Kl. 5 och segla. Äter tidigare idag. Tänker mycket på min älskade familj; mest på dig ändå som burit dem alla under ditt hjärta. Hälsa så mycket Svärfar- och mor samt barnen. Låt Armas berätta vad han gör om dagarna. Din Gunnar.

+++

9 juli 1912⁷⁷ ledaren har rubriken "Olympiska spelen i Stockholm" som pågår!

+++

13 juli 1912⁷⁸ "Ett svårt åskväder övergick i onsdags på eftermiddagen de inre delarna av Sydösterbotten. ..."

+++

Wasa Söndag 14/7 1912

Min älskade Tora!

Har just med Vivi hemkommit från en synnerligen uppfriskande härlig seglats i den ypperligaste vind (ungefär sådan vi voro med Filippa⁷⁹ omkring Wasklot). Vi landade på tavelholmen och simmade där. Wattnet vid Simhuset är nu 23 o

⁷² AB Ljus fanns 1900-1914 i Stockholm och gav ut populärvetenskaplig litteratur. 1914 köptes det av P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.

⁷³ M-t bör utläsas manuset/manuskriptet.

⁷⁴ Werner Söderström grundade Söderströms förlag i Borgå 1891; av det blev sedan två förlag varav Söderström & Co utgav svenskspråkig litteratur.

⁷⁵ Antagligen Elsa Lindberg, *Ann-Lis: en bok om människors barn*, 1901. Lindberg hade 1902 gift sig med en persisk prins, Mirza Riza Kahn Arfa. Hon kom som gift att fortsätta att skriva, och då böcker om Orienten.

⁷⁶ Tydligen den nye ägaren som rustar upp huset??

⁷⁷ *Wasabladet* tisdagen den 9 juli 1912.

⁷⁸ *Wasabladet* lördagen den 13 juli 1912

⁷⁹ Filippa Gullstrand, lillasyster till Victoria. Hon hade tydligen hälsat på dem tidigare i Vasa.

varmt så du kan göra dig en föreställning hurudan värme vi ha här. Ända sedan du for har solen gassat på så gott som hela dygnet från molnfri himmel. Samma torde fallet vara i Hököpinge. Skada bara att du ej kan simma. Armas och Inga reda sig väl med bäcken och kanske Gunnel⁸⁰ också kan svalka sig där en smul. Hoppas det blir något kyligare under vår Tysklandsvistelse så vi orka njuta av allt det nya. I går fick jag långt mycket vänligt brev från Jeglinsky⁸¹. Han bad oss att icke under någon omst. förkorta vår Berlinvistelse; sade sig försöka få litet ledigare de dagarna, så han kunde förevisa oss särskilt Berlins omgivning. Huru förefaller det, ser det svårt ut att lemna barnen på tre veckor? I nödfall måste tiden förkortas och så bo vi en tid i Falsterbo, Kullen eller annorstädes vid havskusten. – Jag har tänkt resa från Hangö⁸² onsdag den 24 och anländer i så fall till K-hamn fredagen den 26 på morgonen.⁸³ Tycker att du med Armas och Inga kunde komma in samma dag på förmiddagen så passade det att stanna i K-hamn till söndagen ev måndagen. Vi kunna ju senare telegrafiskt korrespondera om den saken på så sätt att jag har telegram vid båtens ankomst till Köpenhamn, när ni komma så att jag kan möta Er. – I K-hamn köper jag mig lätta ljusa bomullskläder ty jag lider redan nu av mina tjocka kostymer. –

Vad annars livet här vidkommer så har det de senaste 4 dagarna varit väldigt med arbete. Arbetade sista torsdag ända till ½ 3 på natten för att få en benmjölsanalys färdig. 1000 sk skulle plomb. följande förm. Mycket blir det även nästa vecka. Såvitt jag redan vet skola 4500 sk råg och 1500 sk tomasslagg plomberas. Men det går nog och väl är det att arbete finns. Så har jag mindre ledsamt efter min familj. Nog blir det skönt att få njuta efter allt bråk. Och njuta ska vi riktigt helt och egoistiskt. –

I dag morgon fick jag brev från Naurava Tytti. Hon kommer mycket gärna. Syntes vara ängslig att platsen redan vore besatt. Är i allo nöjd med villkoren och sade sig försöka göra sitt bästa så vi skulle bli riktigt nöjd med henne. Jag skrev idag brev att hon kan komma; dagen underrättas hon om senare. – Så är den tråkiga frågan löst och som jag tror på ett lyckligt sätt. Anna for igår till Holms, stannar där endast 2 veckor. Har genom Hilmas som far till Heinges i Esbo fått plats hos Ing. Hartman (Förest. för Rauta⁸⁴, du vet) med 25 Mk i mån. Ungt barnlöst par, gift 2 veckor; bo i Kajanus gamla gård. Bra plats för henne skulle man tycka.⁸⁵

⁸⁰ Dottern Gunnel född i oktober 1911.

⁸¹ Svårt att hitta på nätet. Ev en Dr. Walter Jeglinsky men mer hittar jag inte. Den 18 dec 1909 höll en ingenjör Jeglinsky ett föredrag i tekniska föreningen i Vasa om stadens vattenledningssystem. Har denna Jeglinsky flyttat till Berlin måne?

⁸² Samma sommar reste hans farbror professor Ivar A Heikel kanske samma rutt med sin familj. För att börja en rundresa i Norden ”stego vi i mitten av juni 1912 i Helsingfors ombord på ångbåten Margareta, troligtvis den stiligaste av alla de ångare, som fört passagerare till grannlandet i väster.” Det var blåsigt en del av överfarten men sedan kom man innanför skären och det blev lugnare. Man ankom till Stockholm. Inget om hur lång tid det tog. Heikel 1947: 154

⁸³ Gunnar åkte alltså båt från Hangö till Köpenhamn. Han bör ha åkt tåg dit.

⁸⁴ Rauta betyder järn (finska) – K-rauta är ett byggvaruhus år 2012.

⁸⁵ Detta handlar om tjänstefolk, som man tydligen hade information om efter att de lämnat familjen Heikel.

Äter nu hos Prosten men sover som vi överenskommo hemma. Dåligt har det varit med sömnen för den enorma hettans skull. Har sovit spritt naken för det mesta. Simmat har jag vanligtvis varje dag men ibland har det varit så bråttom så jag ej hunnit. 23 o vatten är förresten knappt avsvalkande. –

Klockan är nu 5, efter en halv timme ska vi och segla ett slag igen med Jussi. Skall utnyttja söndagen och den fina vinden så jag har ett reservkapital för nästa veckas synbarligen ganska ansträngande kampanj. Så får jag höra huru ni aklimatiserats. Pappa var orolig förrän ditt brev sista Torsdags anlände, tyckte att jag skulle telegrafera men så dum var jag ej, hade ej väntat det ens förut. – Pappa ligger förresten här bakom skärmen i sin säng och ber hälsa. Lovade sända något med mig till barnen. Ledsamt får han nog här i ensamheten. Också Vivi har det ganska tråkigt. Vet ej vad hon ska ta sig till. Här en afton kom hennes framtid på tal, med den följd att hon ej sovde alls följande natt. Tråkigt förrän folk är placerade här i livet. –

Nej, jag får sluta nu med många kyssar. Fäderneslandet har väl kräft ut sin tribut som vanligt hoppas jag. – Skriver antagligen ännu en gång förrän jag reser. – Hoppas träffa er alla i den bästa fysiska och psykiska kondition. Hälsa svärfar och svärmor⁸⁶. Din Gunnar

+++

16 juli 1912⁸⁷. "Värmeböljan, ljuvlig i åminnelse sedan förliden sommar, har åter gjort sig hemmastadd i våra nejder till stor glädje för alla friluftsälskare, som ha det så ställt för sig att de i frid och ro få omväxlande sola och svalka sig ute på mer eller mindre idylliska sommarlägenheter ut i skären. Det är dock allom beskärmt att dagen i ända söka sol eller skugga eller sköna badplatser och dåsa bort tiden i maklig ro. Flertalet måste nog knoga och streta med hvardagslivets evigt enahanda i den dammiga heta staden. Och dessa äro snara att beklaga sig öfver hettan. Det är dock nästan synd att göra, ty de få varma dagar ... " etc och snart slut. "Höslåttern har numer vidtagit å kringliggande landsbygd. " ...

16 juli 1912 en bagarstrejk är under uppsegling. Arbetsgivarna svarar att arbetsförhållandena inte har försämrats när arbetarna vill ha en omförhandling om löne- och arbetsförhållanden.

16 juli 1912 Också en hyllningsartkel "Alli Trygg-Helenius 60 år"⁸⁸. "...en av de mest kända representanterna för nykterhetsrörelsen i vårt land ..." Hon har varit mkt engagerad i arbetarfrågan. Men inget om att hon varit involverad i kvinnofrågan. Inte ett ord om det.

16 juli 1912 Rubrik "Groft polisöfvervåld mot Hjalmar Branting i Åbo" vid en socialdemokratisk sommarfest. Generalguvernörskansliet hade förbjudit honom att uppträda. Många kom därför till Idrottsparken. När Branting skulle meddela detta förbud på trappan till en restaurangspaviljong, blev han stoppad. "... stadens polismästare, kapten Artur Ståhl sprang upp på trappan och fattade hr Branting i kragen och ryckte ned honom från trappan under den tusenhöfvdade

⁸⁶ Lars och Anna-Stina Gullstrand i Hököpinge, där han varit skolmästare.

⁸⁷ *Wasabladet* tisdagen den 16 juli 1912

⁸⁸ Alli Trygg (1852-1926). Också kvinnosakskvinnor, bl a i USA på kvinnokongressen 1888.

publikens hvisslingar och öronbedöfvande 'alas'rop. Förgäves försökte polismästaren tysta massan. Alla hans rop besvarades med 'alas poliisi', ned med polisen." Andra som i Brantings namn försökte tala om att han inte fick tala och hälsa från kamraterna i Sverige rönt samma tystanden. Tills en redaktör T Tainio vägrar att tiga och säger att det är hans grundlagliga rätt att tala. Han hotas med våld av polismästaren och måste också stiga ner från trappan. "Publiken bryter ut i rasande rop och hvisslingar. Då polismästarens alla tillrop äro fåfänga hvisslar han i sin pipa och ett tiotal ridande poliser tränga in i folkmassan, som emellertid skingrar sig, så att polisen ej är i tillfälle att åstadkomma skada eller panik. Då stiger kretssekreteraren Lehtimäki fram och uppmanar till lugn ..." och sedan fortsätter programmet . På det har polisväsendet förbjudit "boxning och prisskjutning med salongsgevär" dock. – och sedan också citat ur N/ya/Pr/essen/ om att Branting är känd i "hela den bildade världen" och det hade varit "vanlig internationell höflighet" att låta honom tala. Och detta sätt är "så äkta ryskt som möjligt". Och mera som allt är vänt mot den ryska generalguvernörens sätt att regera landet. Hårda ord om dumhet som är värre än ett brott.

+++

Kuvert adresserat till: Doktorinnan Fru Victoria Heikel, Sverige, Hököpinge. Frimärken, två hela och två skadade. Poststämpel: 19.VII.12, Nikolaistad, samt tydligare på ryska.

Brev: Wasa 19/7 1912

Min innerligt älskade Tora!

Har nu beslutat resa med Titania⁸⁹ Onsdag från Hangö till K-hamn.⁹⁰ Då jag ej hinner få svar på dessa rader förrän jag rest ber jag att du bestämmer dig för att fara till Köpenhamn Fredag med en ganska tidig båt samt telegrafera hit (på måndag då du antagl. får det bref.) tiden då den ifrågavarande Öresundsbåten inträffar i Köpenhamn så jag kan vara er till mötes. Titania anländer sannolikt redan tidigt på morgonen. Skulle mot förmodan Titania försinkat sig är du till mötes i frihamn då den kommer. För alla eventualiteter kunna vi annars bestämma Palats hotel⁹¹ såsom hotellet där vi ta in. –

Det är säkert trevligast att vi träffas först i K-hamn där kan jag ju sen ekipera mig om så behövs. Och så är det trevligare att endast en gång på återresan komma till morbrors i St.holm och till slut är det härligt att få träffa dig på tumanhand och rasa ut en smul förrän vi komma i lugnt sansat sällskap. Dina

⁸⁹ Titania , längd nästan 55 meter, bred 8,5 m. Byggdes 1897 på Oskarshamns MV som lastfartyg för Ångfartygs AB Södra Sverige. Hade för eventuella passagerares bekvämlighet tre 1:a klass- och två 2:a klass passagerarhytter. Fartyget övertogs 1.1 1909 av Stockholms Rederi AB Svea.

⁹⁰ Liten notis "236 emigranter afreste i onsdags till Amerika öfver Hangö med ångaren Titania." *Wasabladet* den 21 september 1912. /det fanns alltså minst två Titania//

⁹¹ Det flotta Palads Hotel var nytt år 1910 och låg vid Rådhusplatsen. 1927 bytte det namn till Palace Hotel och finns ännu idag, 2012.

brev har glatt mig mycket. Så väl att resan ändå gick som den gick och att barnen och du ha det bra och lugnt. Väl också att du tycker känna dig tryggt kunna företa Tysklandsfärden. – Jag längtar att få lemna staden. Har sovit de sista nätterna i pastorskansliet. – Ingenting trevligt. Något mindre varmt. 22° i skuggan. Skall kanske gå i morgon med Vipsa⁹² som är ensam och har det torrt til blajet å Sandviken. Skrev idag till Zadig⁹³ med anhållan om brevkort till den 29 så jag vet om han är hemma. En bjudning på middag eller supé kunde ju vara rätt trevlig. Bed Armas skriva något åt farfar. Han säger sig ha så ledsamt efter dem alla, i synnerhet Gunnel. – Snart blir du väldeligen kramad av din lycklige gosse Gunnar.

+++

/Gunnar och Victoria Heikel var denna sommar 1912 i Berlin där de bl a träffade den kände och kontroversielle Ernst Haeckel, vilket framkommer av brev senare i denna samling./

Några år tidigare, år 1908 den 4 mars strax efter sin 74de födelsedag den 16 februari hade Ernst Haeckel blivit attackerad med stenkastning på en gata i Berlin med anledning av att han kommit ut med boken *Die Welträtsel*. Han redogjorde själv för detta i *National-Zeitung*. Han hade fått motta två hotbrev. Det ena lät "Med eder av smuts stinkande bok ('Welträtsel') har ni anstiftat oerhörd skada. Ni är en ren prästtäre, religionsmördare, äresskändare. Ni kommer nog en dag på schavotten! Ni måste stekas i helvetet. Vi varna er för att gå på gatan, för då kommer ni att bli lynchad af en student. Du blodhund, du apvän! Du omänniska! Hämd! Blod! En f d student."⁹⁴ Den 22 februari hade han fått ett postkort där det stod: "Till den med ära krönta, i stadiet av en 'professor' befintliga apan från Jena. Sorgliga subjekt, pestsmittade väsen, maskerade egoist. Sjuklig idiotiseringslust ligger i er verksamhet. Det är obegripligt att därvarande studenter icke göra slut på detta fräcka ofog och jaga bort en sådan lärare. Genom slika element besudlas universiteten med smuts. En köpman som ännu kan säga sanningen åt mången 'professor'." ⁹⁵

+++

/Ett hopp här till mitten av augusti, den 15de, då UW tror att G och V Heikel är hemma i Vasa igen.//

15 augusti 1912⁹⁶ notiser om att bageristrejken, verkar ha misslyckats och strejkbrytare (de kallas inte så i Vbl) trakasserats nattetid av strejkande. Facket har kommit med ett förslag om "medling".

+++

⁹² Smeknamn för systern Vivi.

⁹³ Det var troligast Viggo Zadig som senare också blev fil kand i nordiska språk. Hans farfar var Meyr Zadig, hans far Philipp Zadig, Viggo övertog med tiden familjens firma i Malmö. Se fil om personer Viggo och Gunnar hade varit studiekamrater i Hannover och tillsammans i Nyon en månad 1904.

⁹⁴ *Nya Pressen* tisdagen den 17 mars 1908

⁹⁵ *Nya Pressen* tisdagen den 17 mars 1908

⁹⁶ *Wasabladet* torsdagen den 15 augusti 1912

20 aug 1912⁹⁷ Ledare: "Våra friheter" och den börjar: "Ju längre det lider, återstår det af våra friheter endast blotta skenet. **Med ett utomordentligt nit bedrifva myndigheterna hetsjakten efter de få spillror, som ännu påminna om våra förhoppningar om ett eget tryggt samhällsskick ...**

Den efter rysk byråkratisk uppfattning välordnade staten kännetecknas som bekant af trion: vigilans, brännvin och förstärkt skyddstillsyn ...

Hela sommaren har ordningsmakten jagat efter flaggorna till och med utom landet; de försvinna och komma fram igen, hissas upp och halas ned, processas och bråkas om i en oändlig långdans. I ifvern indrogos sedan gardiner, butiksdekorationer o s v i bannlysningen. Men under tiden frodas huliganlifvet: ingen sommar ännu har det t ex i Vasa varit så oroligt och lika tycks det vara öfverallt. Naturligt nog: men om bråkmakarena och knifhjältarna skulle uppträda på arenan i gul och rödt, så kunde man nästan förmoda att de längesedan skulle blifvit inburade. Men det akta de sig nog för."

Och sen om att varken Ryssland eller Finland har ngn egentlig flagga. Finland har varken en flagga i gult och rött eller en i vitt och blått. ... mkt om detta. Sen att det också ryktas om att nya censurbestämmelser kommer snart.⁹⁸

+++

7 sept 1912⁹⁹ Bagarstrejken tycks fortsätta och en medlare är nu yrkesinspektören O Bonsdorff, på fackets uppmaning. Han har kommit till stan.

+++

12 sept/14 sept 1912¹⁰⁰ kan man i Ur dagboken läsa att på Alexandersdagen hade skolorna lov och det var i "förrgård". Förr firades dagen med pomp och ståt men så är det inte längre. Bara lite smällare och liknande./Tsar Alexander (men vilken) hade varit älskad i Finland och respekterat landets särställning men med Nikolaus II blev detta förhållanden ändrat UW//

+++

17 sept 1912¹⁰¹ Ledaren beklagar "uppskakande underrättelser om olaglighet, våld och annan orättfärdighet av de maktegande" som ökat under sommaren och som man får reda på när man kommer hem igen. Inga exempel av konkret natur. / mkt dålig film// Det handlar om steg mot diktatur sägs det mer eller mindre rakt ut.

+++

21 sept 1912¹⁰² Annons: "Wasa kvinnoklubb. Samkväm i dag kl ½ 8 e m." /det var allt/

21 sept 1912 Notis: " Vasa arbetarinstituts program för läsåret 1912-1913. De svenska föredragskurserna.

Följande föredrag komma att hållas:

Doktor G Heikel håller en serie föredrag i kemi.

⁹⁷ Wasabladet tisdagen den 20 augusti 1912

⁹⁸ Wasabladet tisdagen den 20 augusti 1912

⁹⁹ Wasabladet lördagen den 7 september 1912

¹⁰⁰ Wasabladet lördagen den 14 september 1912

¹⁰¹ Wasabladet tisdagen den 17 september 1912

¹⁰² Wasabladet lördagen den 21 september 1912

Mag. J Huldén¹⁰³ håller några kultur- och litteraturhistoriska föredrag. " Sen arkitekt Lagerros om byggnadskonstens historia, Lektor Hammarström om Australiens och nya Zeelands kultur och sociala förhållanden, samt några föredrag till att i folkskolans festsal, Rådhusgatan och om söndagarna kl 6 e m. Det kostar 1 mk för alla föredragen under läsåret.

+++

24 sept 1912¹⁰⁴ Notis om ett kommande föredrag av en professor R Broda¹⁰⁵ från Paris som ska tala på tyska om Was die Völker von einander lernen können. Han är professor vid College libre des sciences sociales i Paris¹⁰⁶, och föreläser där om sociologi och nationalekonomi. Det verkar också vara slutet till ett fredsinstitut, "Institut pour la diffusion des experiences sociales". Det ger ut en tidskrift Dokumente des Fortschritts/les documents du Progrès, som också kommer på ryska och ungerska. Det publicerar monografier, har en internationell upplysningsbyrå samt skickar ur föredragshållare. Han ska också besöka andra städer i Finland på en turné.

+++

28 sept 1912 artikel: "Några ord om kemins betydelse" **av Gunnar Heikel**¹⁰⁷. Samma dag också en notis om att han ska föreläsa "instundande söndag" om kemins betydelse som den första i serien.

+++

1 okt 1912¹⁰⁸ Ett verkligt långt referat av Brodas föredrag som jag inte återger. På slutet av detta står att han också besökte "sevärdheter" i Vasa och "Barnträdgården, barnkrubban och arbetshemmet i Brändö, kommunala sjukhuset, sällskapsklubben, kvinnoklubben m fl väckte hans synnerliga intresse." /Han har alltså mottagits som en celebritet//

+++

3 okt 1912 har det varit en orkanartad storm över Vasa dagen innan: "Träden bröts som tändstickor, plank ramlade omkull, telefon- och telegrafstolpar hängde hjälplösa på sina trådar och hälften av stadens telefonledningar voro avbrutna." Detta var taget Ur dagboken.

¹⁰³ Ur en minnesruna på Wikipedia om J J Huldén: "År 1901 blev J. J. Huldén student från Vasa svenska lyceum, fyra år senare filosofiekandidat med huvudvitsord i nordisk historia och nordiska språk och cum laude i konsthistoria. Så följde rörliga år, utländska resor, konsthistoriska studier, många ombyten av hem och vistelseort." /Men har var då också i Vasa/

¹⁰⁴ *Wasabladet* tisdagen den 24 september 1912

¹⁰⁵ Rudolf Broda (f i Wien 1880- 1932 trol USA), sociolog och jurist, Professor Dr., vistades 1907-14 i Paris vid det institut som på tyska benämndes Institut für den internationalen Austausch fortschrittlichen Erfahrungen in Paris. En bok tryck i deras serie av monografier av honom heter Die Rolle der Gewalt in Konflikten des modernen Lebens, Eine Rundfrage von R Broda ... (till diverse akademiker och politiker i hela världen) Georg Reimer: Berlin 1913. Efter 1914 verkar han ha verkat vid Anioch College, Ohio, USA. /jag har tagit med honom för Gunnar Heikel tycks polemisera med honom senare ... om inbördeskriget//

¹⁰⁶ Grundat 1895 i Paris av Dick May m fl . I lång artikel i Wikipedia nämns inte Broda. Installé en 1899 – jusqu'en 1953 – à l'Hôtel des sociétés savantes. / Jeanne Weill (1859-1925), qui avait choisi le nom de plume Dick May, était une romancière française, qui a fondé en 1900 l'[EHES](#), ancêtre de l'[EHESS](#) et de l'[École supérieure de journalisme de Paris](#).

¹⁰⁷ *Wasabladet* lördagen den 28 september 1912

¹⁰⁸ *Wasabladet* tisdagen den 1 oktober 1912

+++

5 okt 1912¹⁰⁹ igen en notis om att i morgon ska **andra föredraget av G Heikel** hållas.

+++

8 okt 1912¹¹⁰ Från Viborg har tre magistratsledamöter bland dem borgmästaren Fagerström av polis förpassats till "fängelse i Petersburg" med tåg i specialvagn och under bevakning. Detta hade beslutats av "de undersökningsdomare som i går besökte staden". Lång artikel. Rådman Palmroth hade varit sängliggande och sjuk men trots att en läkare sa att resan skulle försämra honom, fördes han också med. De skulle förhöras, de anses ha brustit i sin tjänsteutövning. Fagerström vägrade svara annat än på sin identitet och släpptes sedan "på fri fot under polisuppsikt". Lagercrantz hålls ännu medan Fagerström farit tillbaka till Viborg.

+++

22 okt 1912¹¹¹ Äntligen har kamrer Lagercrantz frigivits från "Spaljerna jafängelset i S:t Petersburg" där han suttit. Han tog tåget hem. Cirka 10 tusen människor hade mött upp vid järnvägsstationen. De hurrade, spände ifrån hästarna och drog hem hans droska, sjöng "Karjalan laulu" och "Björneborgarnas marsch" samt efter leve och tackord från någon blev det "Vårt land". Beridna poliser fanns överallt. De försökte skingra folkmassan. Tre personer häktades. "Polisens uppträdande var synnerligen brutalt". De red rakt in i folkmassan. En pastor Grönbäck uppträdde modigt och ville få polisen att sansa sig. Grönbäcks arm skadades av att en häst hetsades mot honom. Lagercrantz och Fagerström bötfälldes med 500 rubel vardera.

+++

26 okt 1912¹¹² Notis under "Vasa arbetarinstitut" om att G Heikel nästa dag ska tala om kolet och eldningekonomin. Samt plats och tid.

+++

29 okt 1912¹¹³ "Brandgatornas användning" om sammanträde i lördags i Tekniska klubben då arkitekten T/hor?/ Lagerros¹¹⁴ hållit ett föredrag om Danzig, dess historia och märkliga byggnader från olika tider. Samma dag, om att handl. Alfred Fahler och hans maka Ida hade firat silverbröllop. De hade ställt till med "ett festligt samkväm" i Arbetets vänners lokal. /är det deras son som skriver dikter?//

¹⁰⁹ *Wasabladet* lördagen den 5 oktober 1912

¹¹⁰ *Wasabladet* tisdagen den 8 oktober 1912

¹¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 22 oktober 1912

¹¹² *Wasabladet* lördagen den 26 oktober 1912

¹¹³ *Wasabladet* tisdagen den 29 oktober 1912

¹¹⁴ Wikipedia : Vasa producerades elektricitet med ångmaskiner från början av 1890-talet. Efter ritningar av arkitekt Fredrik Thesleff byggdes maskinhallen i Vasa Elektriska Ab:s centralstation 1893 och huvudbyggnaden 1903 norr om Marieparken. Senare expanderade kraftstationen in i Marieparken. Stadsarkitekt Thor Lagerroos och arkitekt Victor Sucksdorff gjorde upp planerna för den utbyggnad, som genomfördes åren 1912-1914.

29 okt 1912¹¹⁵ hade borgmästaren Fagerström i Viborg lämnat in sin ansökan om avsked. Och han förklarade också varför. Han hade av formella skäl inte kunnat godkänna som näringsidkare i staden en bonde Ivan Michailoff Sopotow. För detta hade han "utsatts för allt slags öfvervåld och allehanda trakasserier såväl inom mitt privata lif som i tjänsteutövningen" och så beskriver han bl a behandlingen vid bortförandet till Petersburg och också annat.

+++

2 november 1912¹¹⁶ igen **notis om G Heikel** som nu ska tala om "salter, syror och baser" på söndag kväll för Vasa Arbetarinstitut

+++

7 november 1912¹¹⁷. 6 november, Gustav Adolfsdagen, firades som Svenska Dagen. "Svenska dagen firades i går i staden med en enkel festlighet i stadshusets festsal som var till bräddarna fyllda av medlemmar i Svenska Folkpartiet" Den är bara för medlemmar alltså. Föredrag av fil mag Torsten Sältin GOOGLA om svenskarnas inflyttning till Finland. Musik och sång var det på programmet dessutom. Vad går att läsa i Vbl. Avslutningssången var "Vårt land".

+++

9 nov 1912 igen lördagsnotis om **Heikelföredrag** om "salter spec. koksalt".

+++

14 nov 1912¹¹⁸ **"Från allmänheten. Vattenledningsfrågan". Av Gunnar Heikel.** "Som svar på Ing. Bernh. Gagneurs uttalande i Vbl N:o 136 vill jag göra honom uppmärksam på att vattnet vid Getingflyet såsom dricksvatten betraktadt är förstklassigt. Någon finsandfiltration är därför hvarken påtänkt eller föreslagen i det Prinz'ska projektet utan endast avjärning, eventuellt kombinerad med en enkel och billig marmorfiltration i och för eleminering af det sista spåren af fri kolsyra, som möjligen kunde ha menlig inverkan på rörledningarna."

Allt vatten i närheten av Vasa behöver avjärnas – är starkt järnhaltig. Och på slutet en liten tillrättavisning för att ingenjören använt ordet "filtergalleri" som är "obegripligt" men ev kan betyda...

+++

16 nov 1912¹¹⁹ Nu puffar Vasa Arbetarinstitut för föredrag av J Huldén: det ska blir tre stycken. Om den byzantiska kulturen, en islamistiska kulturen och om Balkanfrågan.

+++

19 nov 1912¹²⁰ Från allmänheten **ett svar till Gunnar Heikel** från Bernh. Gagneur i Viborg. Ganska långt. Det mesta tycks handla om att han anser att det system som Vasa ska införa är underdimensionerat – beräknat till bara 35 liter per person och dygn. Man har jfr med Åbo som bara konsumerar 25 men han

¹¹⁵ *Wasabladet* tisdagen den 29 oktober 1912

¹¹⁶ *Wasabladet* lördagen den 2 november 1912

¹¹⁷ *Wasabladet* torsdagen den 7 november 1912

¹¹⁸ *Wasabladet* torsdagen den 14 november 1912

¹¹⁹ *Wasabladet* lördagen den 16 november 1912

¹²⁰ *Wasabladet* tisdagen den 19 november 1912

argumenterar för att det beror på att de har brunnar också. I Viborg förbrukas 56 liter per person och dygn och Vasa borde räkna med ca 50 liter.

Samma dag notis om "Socialpolitiskt föredrag" "På inbjudan av Vasa Kvinnoklubb håller **yrkesinspektrisen, landtdagsrepresentanten fröken Vera Hjelt** ...

"Frk Hjelt har tidigare hållit föredrag i Helsingfors och erhållit för detsamma synnerligen erkännande omnämmande." det vänder sig till "alla för tidens socialpolitiska sträfvanden intresserade medborgare och medborgarinnor."

+++

21 nov 1912¹²¹ Rubrik "Yrkesinspektrisen **Vera Hjelts föredrag** om skyddslagstiftningen för kvinnor äger, såsom tidigare nämnts, rum i morgon fredag kl 8 e m i svenska lyceets festsal.

I anseende till ämnets vikt är det att hoppas, att alla socialt intresserade skola infinna sig. Att arbetsgifvare och ledare för industriella inrättningar, där kvinnliga arbetskraft kommer till användning, skola begagna tillfället i akt och mening att göra sig närmare förtrogna med de synpunkter, som här komma att framläggas och utvecklas i förevarande samhällsviktiga fråga, taga vi för gifvet.

Inträdesavgiften är endast 50 och 25 pi. Biljetter säljes vid ingången." /det sägs inte vem som arrangerar den/

Samma dag. Annons "Föredrag om skyddslagstiftningen för kvinnor hålles av fröken Vera Hjelt om fredag kl 7.30 e m i svenska lyceets festsal. Afgift 50 och 25 pi." /det var allt – inte här heller om organisatör/

+++

23 nov 1912¹²² art "Skyddslagstiftning för kvinnor" ... ingress och sen "Efter att inledningsvis ha betonat den moderna kvinnorörelsens främsta fordran: rätt till självständigt arbete för de kvinnor, hvilka icke äro bundna af hemmets och moderns plikter, behandlade frk Hjelt den internationella skyddslagstiftningen för arbetare och dess ställning till kvinnans arbete. ...

"Tal. slöt sitt föredrag med att uttala förhoppningen, att den tid snart ska randas, då kvinnans rätt till självständigt arbete och hennes personliga frihet skola vinna fullt erkännande.

Föredragarinnan belönades med en stark applåd.

Fröken Hjelt var efter föredragets slut inviterad till samkväm å Vasa kvinnoklubb."

+++

Vera Hjelt höll föredrag i Vasa i november 1912, vilket blev början till en het vänskap med Victoria Heikel.

Vera Hjelt (hon var då 53 år gammal) höll ett enda föredrag (inte en serie) med titeln "Skyddslagstiftning för kvinnor", fredagen den 22 november 1912 på inbjudan av Vasa kvinnoklubb. Annonseringen inbjöd till ett "socialpolitiskt föredrag" och riktade sig till "alla socialt intresserade" liksom "arbetsgifvare".

¹²¹ Wasabladet torsdagen den 21 november 1912

¹²² Wasabladet lördagen den 23 november 1912

Föredraget sades tidigare ha getts i Helsingfors med god uppslutning, vilket man hoppades på också i Vasa. Inträdet var 50p eller 25p. Det hölls i svenska lyséets festsal med början 19.30. Efter föredraget blev det "samkväm å Vasa kvinnoklubb".¹²³ Föredraget bör ha varit detsamma som hållits tidigare och senare tryckts.¹²⁴

Föredraget blev refererat i detalj. Bl a stod det att "Talaren kritiserade särdeles skarpt den internationella arbetarskyddslagstiftningen" ... "Synnerligen skarpt uppträdde tal/aren/ mot lagbestämningar, som förbjuda kvinnor att utöfva nattarbete ... /sådant/ bör förbjudas samtidigt för män och kvinnor. Af dessa undantagsbestämmelser göres kvinnan icke behöf."¹²⁵

Referatet uppskattades inte av Vera Hjelt som kom in med en korrigeringskriven söndagen den 24 november i Jacobstad och publicerat ngt senare. Det fick också ett arrogant svar:

Vera Hjelt kommenterade referatet i Wasabladet¹²⁶: "Skyddslagstiftningen för kvinnor. Till ärade redaktionen av Vasabladet.

Emedan det gäller för mig viktiga principfrågor beträffande arbetarskyddslagstiftning, ser jag mig nödsakad att förbindligast anhålla om införandet af följande referat från undertecknads föredrag i Vasabladet för den 23 dennes.

Beträffande användandet af orden "den internationella skyddslagstiftningens våldspolitik", så hänförde sig detta uttryck i mitt andragande ingalunda till denna rörelses sträfvanden att i allmänhet tillskapa en för alla länder gällande internationell arbetarskyddslagstiftning. Tvärtom framhöll jag att tanken är genialisk, såvidt som att de olika länderna äga *förutsättningar* för att i sin lagstiftning kunna förverkliga densamma. Men att så icke alltid är fallet. Kritiken gällde sålunda de länder, hvilka utan vidare, alldeles programmässigt, sträfvade till att genomföra dessa lagförslag, om desamma lämpa sig för dem eller ej. Men speciellt uttrycket "våldspolitik" använde jag endast beträffande den omständigheten, att den internationella associationen utverkat *undantagslagstiftningen för kvinnor*, i stället för en skyddslagstiftning enligt *yrke* eller *industri* gällande såväl män som kvinnor, emedan det att begränsa kvinnornas arbetsfrihet till blott vissa timmar af dygnet mångenstädes medfört den olyckan, att arbetsgifvare icke använda kvinnlig arbetskraft, hvarigenom kvinnorna blifva dels arbetslösa, hänvisade till tillfälligt arbete, dels utträngda ifrån de bättre och större arbetsförhållandena till de sämsta, hemindustrin, beklädnadsindustrierna, till verkstäder med mindre än 10 arbetare, o. s. v. samt blifvit tvungna att öfverbefolka och underbjuda hvarandra i dessa arbetsfack. Det synes mig kunna kallas "våldspolitik" att genom lagpåbud förjaga de svagare,

¹²³ Wasabladet 19, 21 och 23 november 1912

¹²⁴ broschyr "Skyddslagstiftningen: föredrag hållet vid kvinnosaksförbundet Unionens möte i Helsingfors den 2 mars 1909".

¹²⁵ Wasabladet 23 november 1912

¹²⁶ Wasabladet torsdagen den 28 november 1912

kvinnorna, ifrån de bättre utkomstmöjligheterna till långt sämre, alltför ofta till bitter nöd.

Moderskapspausens utsträckande till 2 månader har jag heller icke motsatt mig. Det kan ju vara af nöden för barnets skull, om också modern efter 6 veckor kunde förete läkareintyg, att hon var fullt återställd och arbetsför. Men i det fall jag anförde sträcker sig skyddslagens bestämmelser till 2 månaders moderskapspaus, medan sjukkassans betalningsskyldighet – moderskapsförsäkringen – gäller blott 6 veckor. Jag hyser den uppfattningen att skyddslagen i detta fall är olycksbringande, om den under två veckor utöfver sjukersättningstiden förbjuder en mor, som t o m har barn att försörja, att gå i arbete, utan att anvisa några andra möjligheter för hennes existens.

Slutligen måste jag också fritaga mig från att ha använt sådana öfverord som att *"tariffaftalen skymfa också kvinnans rättigheter"*. Jag är tvärtom en anhängare af ideen om tariffaftal, då de äro ägnade att betrygga och säkerställa arbetsfreden. Men *så affattade som dessa aftal stundom äro* kunna desamma vara s a s lagar öfver lagen, i det att t ex bokbinderitariffen icke tillåter kvinnorna att lära sig yrket helt, utan måste de i ett anfördt fall t o m taga privatlektioner efter tio timmars arbetsdag, för att lära sig sitt yrke, ehuru hos oss gällande näringslag tillförsäkrar också kvinna rätt att bedriva själfständig bokbinderirörelse. Jakobstad, den 24 nov 1912

Vera Hjelt

Referentens anm. Ordstäfvat 'O tack är världens lön' finner nästan alltid sin tillämpning, då man gör sig mödan att referera ett kvinno föredrag. Om det icke ingår in extenso i tidningen, så kan man vara säker på att få antingen en "rättelse" eller "kompletterande uppgifter" och "kompletteringen" icke af behovet påkallad. Förevarande 'rättelse' är icke värd det bläck som på densamma spillts, ty referatet innehåller precis detsamma, endast i mera koncentrerad form. ¹²⁷

+++

30 nov 1912.¹²⁸ styrelsen för Vasa Kvinnoklubb solidariserade sig med Vera Hjelt i ett insänt brev: "Vera Hjelts föredrag. Till Vasabladets redaktion. Kvinnoklubbens bestyrelse, på vars inbjudan fröken Vera Hjelt höll sitt föredrag "Om skyddslagstiftning för kvinnor" får på det bestämdaste protestera mot det oöverlagda, mindre taktfulla sätt att uttrycka sig, som referenten tillåter sig att använda, i anledning av fröken Hjelts välbehöfliga "komplettering" av det på sina ställen ofullständiga och för icke närvarande lätt till missuppfattning ledande referatet.

Bestyrelsen för Vasa Kvinnoklubb."

+++

¹²⁷ *Wasabladet* torsdagen den 28 november 1912

¹²⁸ *Wasabladet* lördagen den 30 november 1912

7 dec 1912¹²⁹ Annons: "Wasa kvinnoklubb. Årsmöte jämte Oppsito/lördagen den 7 december kl 7,30 e m" /kort som vanligt/ Jfr Annons "Oppsito" om Brages sedvanliga Oppsito den 14 dec ..."¹³⁰

+++

10 dec 1912¹³¹ för att visa att Alfred Fahler är i farten ofta: här publiceras en dikt som heter "Prolog vid Vasa segelförenings soaré 7.12.12"

+++

/Här kommer bland annat ett brev, som inte finns kvar i original, från Victoria Heikel till Vera Hjelt. Det är **återgivet i en bok¹³² om Vera Hjelt, skriven av Esther Hjelt-Cajanus¹³³:**

"Hos personer med konstnärliga anlag och konstnärlig skaparförmåga, vilka dock förelagts ett livsarbete av annat slag, väcka de hämmade anlagen icke sällan ett otillfredsställelse-komplex, som kan tynga också en i övrigt harmonisk natur, även om de finna utlopp i någon motsvarande hobby. Men om dessa konstnärliga anlag få utvecklas i ett fritt amatörskap, som av omgivningen mötes med förståelse och uppskattning, då skänka de utövaren en befriande känsla av harmoni och lägga sin kraft till den energi och förmåga, som hans eller hennes egentliga livsverk behöver, och detta alstrar en lyckokänsla och arbetsglädje, som andra människor knappast kunna fatta. De konstnärliga anlag, som i uppväxtåren gjorde sig gällande och kommo Vera Hjelt att till en början tveka i valet av levnadsbana, blevo för henne längre fram i livet just en sådan källa till kraft och glädje tack vare den uppskattning och förståelse de funno inom vänkretsen, som inom sig räknade verkliga förmågor och konstnärer, men likväl kunde glädjas och njuta av en amatörs improvisationer, i detta fall närmast på musikens och poesins område. Under stilla meditationer i 'skuggan av den stora nyponbusken' eller vid en fest för någon kär vän, kunde Vera Hjelts tankar klä sig i rytmiska verser eller smekande melodier, som av vännerna uppfattades och uppskattades som de spontana uttryck för den stämning de sökte fånga.

Som illustration till vad som ovan sagts skall berättelsen om Vera Hjelt och det unga paret Gunnar och Victoria Heikel utförligare skildras.

På inbjudan av Martha-föreningen¹³⁴ i Vasa höll Vera Hjelt¹³⁵ där år 1912 en serie föredrag.¹³⁶ Bland åhörarna var den unga Victoria Heikel, född

¹²⁹ *Wasabladet* lördagen den 7 december 1912

¹³⁰ *Wasabladet* torsdagen den 12 december 1912

¹³¹ *Wasabladet* tisdagen den 10 december 1912

¹³² Esther Hjelt-Cajanus, *Vera Hjelt, en banbryterska*. Helsingfors: Söderström 1946: 136f f

¹³³ Esther Hjelt-Cajanus (1879-1959), konststudier i Helsingfors, sen 1903 i Florens och München, gift 1904 med fil dr K. W. Cajanus (-1919). Föreståndare för Suomibyran i Stockholm från 1926 - . UW hittar inget mer om hennes man. Han dog samma år som paret Heikel, kanske också i spanska sjukan?

¹³⁴ Uppgiften är ngt felaktig. Martha-föreningen var en husmodersförening och arrangerade inte det föredrag som Vera Hjelt gav. Dit kom däremot "Martha-föreningarnas resetalarinna fru Rosa Invenius och talade om kvinnan och hemmet". *Wasabladet* 29/10 1912 ger ett referat av detta.

¹³⁵ Vera Hjelt (1857-1947) hade som en av de första kvinnorna kommit in i lantdagen efter reformen 1906. Hon var känd också internationellt inom kvinnorörelsen. Ett exempel på det är att hon inbjöds att hålla föredrag i

Gullstrand, till börden rikssvenska och maka till ing. dr. Gunnar Heikel, föreståndare för agrikultur- och handelskemiska laboratoriet i Vasa. Hemkommen från det första föredraget skrev Victoria H. följande talande, karaktäristiska brev till Vera Hjelt:
Min vördade Fröken!

Jag känner en sådan obetvinglig lust, att innan jag går och lägger mig tacka Er så här privat och lustigt för allt vad Ni gett mig och oss alla i kväll! – Visst måste jag tillstå att min vilda önskan vore att riktigt på tu man hand få 'exploatera' Er, jag skulle vilja taga ifrån Er så oändligt mycket, som jag behöver och som jag vet att Ni kan ge mig. Ty just nu känner jag ett så stort behov att vid sidan av mina hemplikter får följa Er – låt var på tusen, ja, tiotusen meters avstånd – på de sociala arbetsfälten. Om Ni alltid funnits här i Vasa, så kan Ni vara säker om att Ni skulle fått min hjälp om Ni ville haft den – och mångas – ty det är just det ömkliga, att vi, stora flertalet, aldrig kunna uträtta något självständigt, vi kunna blott följa – och knappast ens det – i epigonernas fotspår, och också för det behöva vi ständiga knuffningar och ruffningar.

Goda Fröken, jag ber Er om de där knuffarna! Ni var vänlig nog att hos fru (Alma) Skog¹³⁷ lova oss Er broschyr om särlagen.¹³⁸ Om det ej ger Er för mycken möda, kanske jag även då finge andra av Edra arbeten och någon anvisning för lektyr, som skulle göra mig bättre förtrogen med speciellt finska politiska och sociala förhållanden.

Vad dock Edert arbete måtte ge Er stor tillfredsställelse och lycka! Och jag ser att det gör det och värmes därav. Ert väsen, Er kloka, nobla, människovänliga och energiska blick ingav mig samma lyckokänsla som den Ernst Haeckel¹³⁹ utövade på min man och mig, då vi i somras hade glädjen att vara samman med honom, och för det tackar jag Er. Det är så sorgligt och tröstlöst, att man så sällan får råka samman med er undantagsmänniskor: när de tillfällen kommer, då lägga alla beslag på er. Förstå och förlåt att jag knotar –

London när the International Woman Suffrage Alliance skulle hålla ett Quinquennial Convention. *Nya Pressen* fredagen den 18 december 1908.

¹³⁶ Vera Hjelt (53 år gammal) höll sitt enda föredrag med titeln "Skyddslagstiftning för kvinnor", fredagen den 22 november 1912 på inbjudan av Vasa kvinnoklubb. Föredraget sades tidigare ha getts i Helsingfors med god uppslutning, vilket man hoppades på också i Vasa. Inträdet var 50p eller 25p. Det hölls i svenska lyséets festsal med början 19.30. Efter föredraget blev det "samkväm å Vasa kvinnoklubb" *Wasabladet* 19, 21 och 23 november 1912; föredraget blev refererat i detalj. Bl a stod det att "Talaren kritiserade särdeles skarpt den internationella arbetarskyddslagstiftningen" ... "Synnerligen skarpt uppträdde tal/aren/ mot lagbestämningar, som förbjuda kvinnor att utöfva nattarbete ... /sådant/ bör förbjudas samtidigt för män och kvinnor. Af dessa undantagsbestämmelser göres kvinnan icke behof." *Wasabladet* 23/11 1912; föredrag finns utgivet som broschyr "Skyddslagstiftningen: föredrag hållet vid kvinnoaksförbundet Unionens möte i Helsingfors den 2 mars 1909".

¹³⁷ Alma Skog (1846 – 1939). Se filen Personer

¹³⁸ Vera Hjelt var fabriksinspektör samt satt i finska lantdagen.

¹³⁹ Ernst Haeckel (1834-1919) vid denna tid en berömd tysk zoolog och naturfilosof, professor i Jena i zoologi 1864-1909, känd för både vetenskapliga och mer populära framställningar av bl a Darwins utvecklingslära som han försökte fördjupa med sin lära om monism. Paret Heikel bör ha träffat honom under sin vistelse i Berlin tidigare under året. Hans bok *Die Welträtsel* kom år 1899 och fanns redan år 1902 (enl NE) på svenska; på KB 1905 i svensk översättning, *Världsgåtor: allmänfattliga studier över monistisk filosofi*, Filen Personer

ty det är ju natt – fast nog menar jag detsamma vid ljusan dag också. I hast
Eder tillgivna
Victoria Heikel.

Detta impulsiva brev förde givetvis Vera Hjelt och Heikels samman. Vera inbjöds att vid sina besök i Vasa bo hos dem, och mellan henne och de bägge makarna utspann sig en i många avseenden givande korrespondens. I ett brev från Gunnar H. till Vera Hjelt år 1914 ingår en mening, som tydligt nog anger halten av denna korrespondens: 'Som ett slags urskuld må gälla, att jag, med undantag av några korta i huvudsak deskriptiva brev till föräldrar och syskon, ej för någon andlig affärskorrespondens med någon annan än dig.'

I sina anteckningar berättar Vera Hjelt själv följande¹⁴⁰:

Under mina yrkesinspektionsbesök i Vasa blev jag 1912 inbjuden att bo hos ingenjörskonsult Gunnar Heikel och hans fru Victoria Heikel, två intellektuellt sällsynt väl utrustade och livaktiga människor. Vi hade många gemensamma isynnerhet sociala intressen, blevo goda vänner och trivdes bra tillsammans. De två unga människorna voro gränslöst förälskade i varandra. Emellan allvarliga, tekniska eller allmänt vetande omfattande diskussioner musicerade vi, och hon brukade ofta sjunga kärleksarior för honom. Då jag tyckte att hennes röst icke fullt lämpade sig för arior, föreslog jag att hon skulle ändra sin repertoar och hellre sjunga romanser. När hon därtill svarade, att hon ej i Vasa kunde anskaffa noter till lämpliga romanser, inföll jag skämtsamt: 'tänk om jag skulle komponera sådana åt er.' Därmed skildes vi åt för den gången. Tanken förföljde mig emellertid. Under hela resan från Vasa till Helsingfors sysslade mina tankar med att improvisera sånger. Senare upptecknade jag orden till några av dem och köpte Aron Bergensons harmonilära¹⁴¹. Men då jag icke utan instrument kunde sätta musik till romanserna, köpte jag på min bolagists och väns, Fanny Tavaststjernas inrådan en spinett, emedan jag icke ville störa henne och mina övriga grannar med pianoklink. Spinnetten från 1700-talet är fortfarande i min ägo. Med sina svarta tangenter och sin vita kromatiska skala, sin zित्रa- och nyanseringspedal m m är den icke blott felfri och vacker, utan också ett ärevärdigt minne från Mozarts tid. Likaså har jag ännu i behåll Aron Bergensons harmonilära och tolv av mina med melodi och ord improviserade sånger, några av dem jämte ackompanjemang. De äro allesammans, det förstår jag väl, av intet musikaliskt värde, men de tillhöra mina glada ungdomsminnen,¹⁴² därför har jag antecknat denna händelse.'

Sångerna jäva icke Vera Hjelts egen dom över dem, men deras impulsiva karaktär och känsla är oförtydbar. Redan namnen på dem säga en hel del: Vårluft, I röda rosenår, Mot sol låt oss fly, Lärkan i våren, Lyckobarnet, Toner

¹⁴⁰ Hjelt-Cajanus 1946: 138 – här fortsätter alltså citatet ur denna bok!

¹⁴¹ Aron Bergenson (1848 – 1914) svensk organist och musiklärare. Hans *Musiklära* (1903) var länge standardverket inom högre musikundervisning.

¹⁴² Vera Hjelt var 56 år när hon träffade Victoria och Gunnar Heikel.

som längta dig, Höj mig till dig, Vakna till mig en morgon ny, Näktergalen i Montreux, Sagovisan, Månnтро du alltid har mig kär? Och I kvällen.

Gunnar Heikel dog i spanska sjukan den 6 maj 1919, och hans hustru följde honom bruten av samma sjukdom den 20 samma månad. De fyra små föräldralösa barnen omhändertogs till en början av dr Heikels syster, men överflyttades senare till andra släktingar. Vera Hjelt förblev deras moderliga vän och stöd i många år.

*

Fanny Tavaststjernas död 1922¹⁴³ var en av Vera Hjelts största personliga förluster. Den drabbade henne dock vid en tidpunkt, då hennes eget liv pulserade starkare än någonsin, då framgången sporrade henne till att ge sitt allra bästa för den uppgift, som skulle bli hennes största. Arbetet hindrade henne att förlamas av sorgen, den blev i stället en anledning till ytterligare ansträngningar, till ännu kraftigare arbetstag.”
/Här slutar utdraget ur Hjelt-Cajanus bok/

¹⁴³ Vera Hjelt var då 65 år gammal. Hon hade träffat Fanny Tavaststjerna (1852-1922) år 1886. De hade sedan dess bott tillsammans. Först låg deras hem i Helsingfors ”i hörnet av Unions- och Alexandersgatorna med utsikt över Senatstorget”. Flera andra kvinnor bodde till en början hos dem, t ex Jenny Maria (Meri) Toppelius (1863-1896/1890?,) Hjelt-Cajanus 1946:86ff.

1913

3 jan 1913¹⁴⁴ *Wasabladet* har övergått i andra händer i början av detta år och därmed kommer också redaktionen att bli en annan, står det i den första ledaren på året. Runa över Ludvig Unggren (1856-1913) som var *Wasabladets* huvudredaktör från 1906 till Vbl nu övergått till andra.¹⁴⁵

+++

8 jan 1913¹⁴⁶ Ur dagboken "Flaggning med tomma flaggstänger" om firandet av Trettondagssoarén - skulle smyckas också med "de enkla flaggprydnaderna i rött och gult"... "Där kommo regimens utskickade och gävo order om flaggornas nedtagande - icke ens inomhus är man sålunda numera fredad; åhja, man har ju icke varit det på länge, jag höll på att glömma misshagliga gardiner i privatbostäder och leksaksflaggor i butikfönster."

+++

16 jan 1913¹⁴⁷ ledare "Den resultatlösa förryskningen" . Vad är dess praktiska mål, denna politik tycks bara vara ideologisk. "Överallt där de vidtaga en reform i förryskningssyfte leder åtgärden till ett rent motsatt mål mot det tilltänkta, u b såvida detta vore en djupare inre sammanslutning mellan Finland och Ryssland." Förr ville många t ex gärna lära sig ryska av praktiska skäl men inför hoten om tvångsinförande i skolor och verk har effekten blivit den motsatta. Temat varierar.

16 jan 1913 "Ur dagboken. Våra musikkaféer." "En väsentlig faktor i stadens nöjesliv hava våra tvenne musikkaféer, Hotel Ernst och Esplanadkaféet blivit, huvudsakligen för den där utförda taffelmusikens skull." Och sedan skrivs det om orkestrarna. Han tycker tydligen att orkestrarna är för stora i Vasa - utomlands bara fyra stycken musikanter ofta. Detta ska inte ses som kritik mot musikerna eller musiken som spelas utan är mest en kommentar.

+++

30 jan 1913¹⁴⁸ uppträdde Ernst Rolf¹⁴⁹ /22 år gammal//på Esplanadcaféet. Endast några kvällar./Hotel Ernst ställde upp som konkurrent "den populära cabaretsångaren Jean Claesson¹⁵⁰" /31 år// från den 14 februari med stor bild.¹⁵¹

30 jan 1913 annons för Tekniska Klubbens sammanträde. Arkitekt Lagerros ska tala om arkitekturens historia, fredagen den 31.

30 jan 1913 lång artikel "Arbetarskyddslagstiftning för kvinnor". Början: "Frågan om arbetarskyddslagstiftning för kvinnor har såsom bekant blivit aktuell också

¹⁴⁴ *Wasabladet* torsdagen den 3 januari 1913

¹⁴⁵ *Wasabladet* torsdagen den 30 januari 1913

¹⁴⁶ *Wasabladet* onsdagen den 8 januari 1913

¹⁴⁷ *Wasabladet* torsdagen den 16 januari 1913

¹⁴⁸ *Wasabladet* torsdagen den 30 januari 1913

¹⁴⁹ 1891-1932, svensk kuplettsångare i bl a Sthlm, Kristiania o Trondheim - och Vasa - från 1910, skivartist från 1910.

¹⁵⁰ 1882-1951, svenska skådespelare och kabaretsångare. Först från 1901 skådespelare men ändrade inriktning under 1910-talet och blev kabaretsångare. Han uppträdde i hela Norden. Han hade skivdebuterat 1911 och filmdebuterat 1912 i [Victor Sjöströms](#) *Trädgårdsmästaren*.

¹⁵¹ *Wasabladet* tisdagen den 11 februari 1913

hos oss, **sedan Finland inbjudits till samarbete med den år 1911 grundade internationella korrespondensbyrån med dess huvuduppgift att arbeta för en ändamålsenlig arbetarskyddslagstiftning, bl a genom inskränkandet av arbetstiden lika för män som för kvinnor (= antisärlagstiftning).**¹⁵²

Närmast med anledning av att denna fråga utgjorde föremål för diskussion vid Vasa kvinnoklubbns senaste möte kunde det otvivelaktigt vara av intresse för en större socialt intresserad allmänhet att ta del av det förslag till detaljerat program för ifrågavarande skyddslagstiftning, som uppgjorts av **yrkesinspektrisen Vera Hjelt** och vilket vi här nedan återgiva: ... /långt och detaljerat men i princip, utbildning för kvinnor så att de blir lika kompetenta som män samt lika lön – stor tilltro till att utbildning till yrke och hantverk ska lösa frågan om ojämlikheten på arbetsmarknaden/ Slutet, efter att allt återgivits är att Vasa kvinnoklubb stöder detta och har haft det uppe på ett möte till diskussion.

+++

Det finns en "vattenledningskommitté" men jag kan inte se några namn när den nämns. Är Gunnar Heikel manne med? ¹⁵³ Jo

18 mars 1913¹⁵⁴ **"Vattenledningsfrågan. Den senaste vändningen"**
undertecknat av G. H. - kontentan dock att det kan göras billigare än man är i färd att projektera för.

+++

27 mars 1913 hade Svenska Inhemiska Teatern börjat sin årliga vårsejour i staden Vasa.

+++

30 mars/ 1 april 1913¹⁵⁵ söndagen före uppförde Svenska Inhemiska Teatern pjäsen Daniel Hjort – av Wecksell - för en fulltalig publik.

En kvinna som vistats i staden "utan vistelsebiljett" blev bötfälld för detta. ¹⁵⁶

+++

5 april 1913¹⁵⁷ Hovsångaren John Forsell uppträder i morgon kl 8. Han har varit i staden en gång förr och sjungit. Och följande tisdag en lång recension. /Förra året lyssnade Victoria Heikel på honom – kanske också detta år?//

Samma dag annons om "Teosofiskt föredrag", söndagen den 7 kl halv 8 i Arbetets Vänners lokal. /utan namn på arrangör eller föredragshållare//

Samma dag. I "Ur dagboken" berättas om att Arbetets Vänner vill att åtgärder ska vidtas mot vissa kaféer i stan: med anledning av vad som kom fram vid "rensningen med 'De tusen fröjdernas kafé' i gården n:o 29 vid Handelsplanaden..." Vad gör ordningsmakten? Sådana kaféer håller öppet till 2, 3 och 4 på natten långt efter att krogarna har stängt. "Om också en del av

¹⁵² Se UW, *Feminism, familj och medborgarskap*. 2006. Kap 16 "1911 & 1912. En feministisk international".

¹⁵³ *Wasabladet* torsdagen den 13 februari 1913

¹⁵⁴ *Wasabladet* tisdagen den 18 mars 1913

¹⁵⁵ *Wasabladet* tisdagen den 1 april 1913

¹⁵⁶ *Wasabladet* tisdagen den 1 april 1913

¹⁵⁷ *Wasabladet* lördagen den 5 april 1913

den publik, som efter krogens stängning söker sig till dylika kaféer, ofta kan vara nog så fashionabel, så är den dock i sådan sinnesstämning, att den icke borde beredas tillfälle till ett fortsättande av den art som oftast blir fallet å dessa ställen." men stadsfullmäktige hänvisar till polisen.

+++

17 april 1913¹⁵⁸ Annons: " 'Barnens dag' 1912 års bestyrelse för Barnens dag jämte andra för saken intresserade ombedjas att vänligen sammankomma fredagen den 18 april kl halv 7 e m å Kvinnoklubbens lokal, för att besluta om och när 'Barnens dag' för 1913 skall föranstaltas."

+++

24 april 1913¹⁵⁹ Annons: "Wasa Kvinnoklubb Samkväm lördag kväll kl 8. Föredrag av mag. Signe Strömborg: 'Om kvinnans kroppskultur' m m" /hela annonsen/ Samma dag. Ledare: " Två kvinnosaksfrågor - ..." och den handlar om att det ännu – trots rösträtten – finns kvinnofrågor kvar. Och här gäller det "lärarverksamheten vid universiteten". Nu har Alma Söderhjelp sökt en professur och den frågan har blivit aktuell. Saken är ännu inte avgjord men Vbl att positiv till att kvinnor får sådana rättigheter.

Kvinnoförbundet Unionen har aktualiserat kvinnans rättigheter inom statskyrkan. Hon får ju inte sitta i kyrkorådet, inte vara klockare m m. Och *Vasabladet* tycker att kvinnor borde kunna få bli präster!!

+++

1 maj 1913¹⁶⁰ **"Föredrag om arbetarskydd hålles, såsom en annons i dagens nummer framgår, av yrkesinspektören frk Vera Hjelt om lördag kl halv 8 e m i stadshusets festsal.** Föredraget belyses med talrika ljusbilder.

Arten och innebörden av detta föredrag framgår bäst av en uppsats, som frk Hjelt nyligen publicerade i Hbl och ur vilken vi därför taga oss friheten avtrycka följande: " det handlar om permanenta arbetarskyddsutställningar ... de är kostsamma och bör kombineras med föredrag om arbetarskydd ... för berörda grupper och sen berättas om bildernas innehåll. ... sådana föredrag hålls nu också i Finland och kostar ingenting. Ljusbilder är mkt bra för att visa t ex tekniska anordningar i fabriker.

Samma dag. Den ovan nämnda annonsen: **"Tekniska klubben inbjuder härmed allmänheten att åhöra ett med talrika ljusbilder belyst föredrag om arbetarskydd vilket hålles av yrkesinspektör fröken Vera Hjelt lördagen den 3 maj kl halv 8 i stadshusets festsal. Obs! Avgiftsfritt."**

+++

6 maj 1913¹⁶¹ Artikelrubrik: "Fröken Vera Hjelts föredrag." bl a "Föredraget behandlade huvudsakligen i ord och bild den i Helsingfors öppnade ständiga arbetarskyddsutställningen ... I främsta rum märktes då rörledningssystem för bortsugning av damm ... /och så hur de fungerade och i vilka fabriker de är

¹⁵⁸ *Wasabladet* torsdagen den 17 april 1913

¹⁵⁹ *Wasabladet* torsdagen den 24 april 1913

¹⁶⁰ *Wasabladet* torsdagen den 1 maj 1913

¹⁶¹ *Wasabladet* tisdagen den 6 maj 1913

passande//Hon presenterade också "transportabla byggnadsställningar" ... och så andra bra olycksförebyggande saker, som visas på utställningen. Utländska mönsterfabriker visades också. M m "Den lärorika och intressanta framställningen belystes med ett 80-tal ljusbilder. Publiken var, beklagligt nog, endast en tredjedel av vad stadshusets festsal kunnat rymma."

På söndagen höll frk Hjelt ett andra föredrag i folkskolans vid Rådhusgatan festsal. Föredraget hade inramats i arbetarinstitutets föredragsserie och behandlade frågan om nedbringande av arbetarnas levnadskostnader och den överhandtagande dyrtidens motverkande." ... hon hade rekommenderat bildande av "inköpsandelslag" för att undkomma mellanhänder samt av "ett centralkök" som t ex vars vid bröderna Åströms fabriker i Uleåborg. Hon uppmanade särskilt husmödrar att arbeta för sådana. "Föredraget belönades med välförtjänta livliga applåder av det intresserade auditoriet."

+++

10 maj 1913¹⁶² meddelas i annons att Barnens dag blir den 18 maj.

+++

Mellan den 10 maj och den 14 maj kommer ingen tidning ut. Helg?? Ja dagen efter den 10 maj var det pingstdagen så den 11 maj kom ingen söndagstidning. Och tisdagen den 13 maj var tydligen också en tidningslös dag!!

+++

14 maj 1913¹⁶³ **Artikel "Mjölakens näringsvärde I av Gunnar Heikel"**

anknyter i början till en debatt om mjölk och dess fetthalt. /lång artikel. Det är inte vanligt att man skrev ut författarnamnet alldeles under artikelrubriken som här, om man ens skrev ut den utan hellre initialer eller en pseudonym. Men visst, det finns de som skrev under sitt namn.

Samma dag notis "Automobiltrafiken. I detta nu äro i polisens rullor inregistrerade 14 hyrkuskautomobiler, 11 privatautomobiler och 1 lastautomobil."

+++

15 maj 1913¹⁶⁴ **Artikel "Mjölakens näringsvärde II av Gunnar Heikel"**

+++

17 maj 1913¹⁶⁵ Stor annons om Barnens dag, med kortege fr kl 15 till Sandviken och där vid Sandviks villa program mm slutet: "Obs! I händelse fester äger rum hissas krans å flaggstången på Schaumanska huset mitt emot kyrkan." /man kunde inte genomföra om vädret var emot//

Samma dag: Annonser: "Tekniska klubben¹⁶⁶ sammanträder måndagen den 19 d:s kl ½ 8 å Stadshuset. Programmet upptar diskussion med anledning av kommittébetänkandet i brandgatsfrågan."

+++

¹⁶² Wasabladet lördagen den 10 maj 1913

¹⁶³ Wasabladet onsdagen den 14 maj 1913

¹⁶⁴ Wasabladet torsdagen den 15 maj 1913

¹⁶⁵ Wasabladet lördagen den 17 maj 1913

¹⁶⁶ /har man bytt namn till Tekniska klubben från Tekniska föreningen?//

22 maj 1913¹⁶⁷ Annons om att Barnens Dag blir söndagen den 25 dennes. Samma dag. **En lång artikel "Vattenledningsfrågan" undertecknad G H.** Det tycks råda olika åsikter inom kommittén om denna fråga och Gunnar Heikel tycker att man ska tillfråga en "neutral fackman, förslagsvis ing. Albin Skog". Tydligen använd förr.

+++

24 maj 1913. Barnens dag blir av söndagen d 25 maj "i händelse av gynnsam väderlek". Stort program annonseras. Bl a med "byralla" och "gymnastikuppvisning".

+++

27 maj 1913¹⁶⁸ Annons: "Medborgarinnor. De av stadens medborgarinnor, vilka önska uppställa en kvinna som kandidat till stundande lantdagsval, bedjas sammankomma i dag tisdag kl ½ 8 e m å Kvinnoklubbens lokal Kyrkoespl. 11." Samma dag. Annons "Kvarblivna vinster från Barnens dags lotteri utfås denna vecka Skolhusg. 7, hovrättsrådinnan Skog."

+++

29 maj 1913 Annons: "Tekniska klubben sammanträder lördagen den 31 maj kl ½ 8 e m å Sandviks villa till vårmöte."

Samma dag ett svar om "vattenledningsfrågan" undertecknat "Vattenledningskommittén majoritet."

+++

31 maj 1913¹⁶⁹ igen en påminnelse om Tekniska klubbens vårmöte och hur man ska båten dit.

+++

5 juni 1913¹⁷⁰ "Ur dagboken" har underrubriken "Vattenledningskommittén inför Pontius Pilatus" och början "Sällan har väl en kommittés göranden och låtanden följts med ett så allmänt intresse som vårt evigt unga vattenledningskommittés. Men så är ju dess uppdrag också av största betydelse" ... Nu är det en schism mellan kommitténs tekniskt bildade och dess icke tekniskt bildade medlemmar. "På framställning av ing. Rönnholm, som tillhörde minoriteten inom kommittén, beslöt nämligen Tekniska klubben senaste lördag att till stadsfullmäktige ingå med ett uttalande, vari klubben enhälligt skulle försvara den av minoriteten förfäktade åsikten att projektet icke hade bort tillsändas ing. Prinz."

I tisdags hade den föredragits i fullmäktige. De anfallna hade ett längre försvar, skriftligt preparerat. En lektor Hammarström "tolkade majoritetens känslor över teknikernas angrepp." Debatt men mest ord och sedan slutar artikeln med "Svampen på!" så det verkar som om man inte kom till ngt beslut. Olika partiska eller inte partiska experter tycks vara inblandade men hur de är partiska kan jag inte begripa.

+++

¹⁶⁷ *Wasabladet* torsdagen den 22 maj 1913

¹⁶⁸ *Wasabladet* tisdagen den 27 maj 1913

¹⁶⁹ *Wasabladet* lördagen den 31 maj 1913

¹⁷⁰ *Wasabladet* torsdagen den 5 juni 1913

7 juni 1913 debatten om vattenledningsfrågan går vidare nu med andra "skribenter" Det är tydligen så att det handlar om en schism mellan två förslag, ett av Ollegaard och ett av Prinz, båda är ingenjörer.

+++

Våren har varit torr.

I mitten av juni förbereds för val igen. För en stundande treårsperiod.

+++

19 juni 1913¹⁷¹ artikel "Nöjeskultur. Ett föredrag av Ellen Key". Inbjuden av Göteborgs arbetarkommun har hon hållit ett föredrag "Talarinnan framhöll därvid med utdömande av ungdomens sup- och dansnöjen de produktiva nöjena, sådana som gäve själen aktivitet och rekreation." Mkt kritiskt mot biograferna! De var "intelligensförlöande".

+++

/Dåligt filmat som nästan jämt!// Mkt om att man bekämpar tuberkulosen.

+++

26 juni 1913¹⁷² Rubrik: "Automobilernas framfart. Det första offret", om en fotgängare som blev överkörd av en automobil hörnet Hovrättsplanaden och Kyrkosesplanaden. Troligen livsfara.

+++

3 juli 1913¹⁷³ "Från allmänheten. Fröken Dagmar Neovius." "Österbottens svenska kvinnors lantdagskandidat håller lördagafon föredrag i Smedsby ungdomshus. I nästa vecka kommer frk Neovius att tala här i Vasa." sen prisas hon – hon har suttit i fyra föregående lantdagar och deltagit i "bevarandet och skyddandet av vår lag och rätt" /passiva motståndet alltså!// också bra på "kvinnliga områden". Alla kvinnor uppmanas att komma och lyssna på henne, var och hur kommer i lördagens nummer. /Undertecknat "H" vilket kan vara Heikel. Eller Heinrichus??//

+++

5 juli 1913. Annon: " Svenskt samkväm föranstaltas i dag lördag kl 7 e m i Smedsby ungdomshus. Program: **Hälsningstal, föredrag av Dagman Neovius och doktor G. Heikel, sång.** Fritt inträde!" och annan annons: "Fröken Dagmar Neovius, Svenska Folkpartiets lantdagskandidat håller föredrag i Arbetets Vänners lokal måndag afton kl 8."

+++

12 juli 1913¹⁷⁴ ett upprop under "Från allmänheten" undertecknat "Svensksinnade medborgarinnor i Vasa läns södra valkrets" till förmån för Dagmar Neovius. Mkt ord som "medsystrar" men också om att tiden är tung och därför är det viktigt att kvinnor och män står jämsides /underförstått mot förryskningen//.

¹⁷¹ Wasabladet torsdagen den 19 juni 1913

¹⁷² Wasabladet tisdagen den 26 juni 1913

¹⁷³ Wasabladet torsdagen den 3 juli 1913

¹⁷⁴ Wasabladet lördagen den 12 juli 1913

+++

/ Victoria verkar vara i Hököpinge igen och ska sen på kurs för att lära sig något om lekövningar (kanske ska hon också till Nääs, närmare Göteborg, där Vera Hjelt fått utbildning tidigare). Victoria ledde senare gymnastik och lekar med fabriksarbeterskor. UW antar att detta gjorde hon inspirerad av Vera Hjelt. Det verkar som om hon hade yngsta barnet Gunnel med sig på denna Sverigeresa. Kanske bodde hennes bror Einar Gullstrand i Stockholm? Eller Nils Jacobsson, hennes morbror. Barnen Armas och Inga är på landet, Gunnar hälsar på dem på helgen och arbetar i övrigt i Vasa. Var är Ulla?//

Vasa 18/7 1913

Älskade hustru min!

Har just fått ditt efterlängtade brev. Tack för de varma kärleksfulla orden. Ja, Tora, ju längre vi dela varandras tillvaro desto mer uppgå vi i varann och detta uppgående är ingen vanans makt som gör att t. o. m. prosaiska materialistiska makar kunna sakna varann. Ty också nu saknar jag ju ingenting i all möjlig materiell komfort, och då jag tänker på Armas och Inga så ser jag alltid dig i dem. Det skall bli roligt att få se dem i morgon. **Men då jag kysser dem, så nog går mina tankar till mamma som jag älskar som jorden och världen på varandra. Vet du Tora, den väg som vi inslagit i vår livsgestaltning är säkert den riktiga själsförädlingens väg och vår vänskap med Vera¹⁷⁵ har sin betydelse framför allt därigenom att vi i henne se en människa som strävar till att utpressa ur livet all den lycka det kan bjuda henne. Genom din brevskrivning¹⁷⁶ till henne blir du ansträngd att fördjupa ditt själsliv, att tänka gott, och därigenom stegras även vår lycka. Jag kan därför ej vara det ringaste "jealous" på Vera.** Men jag är i alla fall glad att du skrev så vackert till mig som du gjorde – Som vi så ofta talat om så är det ändå bra mycket som skilja er åt, dig och Vera. Vi du och jag stå oändligt mycket själsligt närmare; och det är ej någon anpassning varken från din eller min sida utan ligger i vår "..."¹⁷⁷.

Jag har läst här på kvällarna (sittande på bänken på motorbåtsbryggan) Ellen Keys tankar.¹⁷⁸ Där finns fina saker. Har nog läst dem förut men tycker mig aldrig ha förstått dem så som nu. Det blir säkert många fina tankeuppslag som vi får från dem. Också teosofin¹⁷⁹ har jag försökt läsa, men ju mer jag läser desto galnare blir det. Teosofin påstår t. o. m på sannaste allvar att alla de hallucinationer som drinkare och opiumrökare äro utsatta för verkligen existera, de äro varelser från astrala världen, tomter, féer, naturandar,

¹⁷⁵ Vera Hjelt.

¹⁷⁶ Denna brevskrivning var intensiv och pågick under flera år men det finns inget kvar av den mer än brevet som Esther Hjelt-Cajanus 1946: 136f citerar. Se vidare t ex brev 20 april 1914 i denna brevsamling.

¹⁷⁷ Något inom citationstecken som troligen är på tyska.

¹⁷⁸ Ellen Key, *Tankebilder*? Som de återkom till senare.

¹⁷⁹ Var Vera Hjelt möjligen teosof eller teosofiskt intresserad? Vissa brev antyder detta. Det fanns det många som var i samtiden.

drakar. Allt detta existerar på ett annat "plan". – Nej, varken du eller jag har förmåga att taga ett endaste steg på teosofins vägar. - - - Jo, gott gör det att se hur andra människor gestalta sitt liv. Jämförelsen utfaller alltid till vår fördel. Varken du eller jag sku' vilja byta med någon människa; vi avundas ingen. - - -

Sorgligt att far¹⁸⁰ ej skall kunna äta ensam. Aj, aj. Måtte vi skonas från sjukdom. Men, som du sade så ska vi låta vetenskapen också i detta hänseende bli en lysande fackla. Rationell kost – litet stimulantia – ganska vegetarianskt har jag levat här. Tomater, smultron, fil, fisk, nya potater, endast två gånger kött, biffkotlett och syskonkorv. Nu då Saxén har kommit har jag knappt något att göra på labben. Skall nästa vecka på eget initiativ uppköpa limonadprover av olika fabrikat och ta prov från sjövattnen vid stränderna, bestämma bakteriehalten och publicera resultaten. Tror säkert att det ska föra med sig betalt bakteriologiskt arbete. – Benmjöl kommer att plomberas 3000 sk / 300 Mk förtjänst. Men skralt med rågen, hittills endast ca 3500 sk och knappast blir det mera om det ej regnar skördetiden i Sverige. –

Har simmat ofta två ggr dagligen. Hett allt ännu, åska och regnskurar nästan dagligen. – Jag tycker nog att Anderberg kunde sy en sommarkostym. Då den blå kostymen är tjock kan den knappt användas om det blir varmt i St.holm. Kanske linnekostymen är bättre då den väl kan tvättas; men tycker du att den vitblå ylle till 30 kr är mera praktisk så tag den. Jag borde få kostymen genast jag kommer till St:holm. Om det är något sent i år så kan ju kostymen komma till användning också nästa år. – Gunnel kan väl vara hos "Mårbrors" de några dagarna vi äro i St:hlm. Mor¹⁸¹ kan väl föra Gunnel till Göteborg omkring den 31 och du avhemtar henne därifrån till St:holm. Men den saken kan du arrangera som bäst du tycker. –

Tänker du väl på en veckas tid hinner sätta dig i lekövningarna¹⁸². Längre än till den 30nde ids jag ej stanna här. – Stannar kanske också över måndagen i Norrminne och reser dit antagl. också påföljande vecka. Hos Forsgårds har jag ej varit och tror jag knappt ids gå dit. Har träffat Lennart /Forsgård heter Lennart/ men in bjöd han mig inte. Ingen människa har jag förresten varit med sen du for. /Lassenius?/ stackare som jag hållit på att möta par ggr i trapporna tycks ha mycket skyndsamt att slippa mig. – Maja¹⁸³ har jag besökt par ggr. Hon har det ganska svårt med sina ben, ligger mest. Dagmar storstädar här i alla rum. I dag i mitt; skriver detta i ditt; tycker det doftar av dig. Fick igår fast i en armlapp (gummi – du vet) och det gick som raketer genom mig!! Ja, nog är det skönt att du fått din egen helgedom. Jag har redan alldeles omedvetet fått en viss pietet för ditt rum som en avbild, ett uttryck för dig själv, din "astralkropp".¹⁸⁴

¹⁸⁰ Joel Heikel var tydligen sjuk.

¹⁸¹ Kan det ha varit Victorias mor som besökte sin bror i Stockholm?

¹⁸² UW kanske är det vid denna tid som Victoria går en kurs på Nääs. Det ligger visst närmare Göteborg än Stockholm.

¹⁸³ Trotjänarinna från Gunnars barndomshem, ja t o m från hans far Joels barndomshem.

¹⁸⁴ Victoria har ett eget rum, tydligen ett arbetsrum.

Fönsterblommorna är härliga. Int' tror jag vi bryr oss om att flytta till Karperö¹⁸⁵. Vi ha det så avundsvårt skönt här. – Armas har telefonerat, sist igår. Hade ådragit sig ett sår i handen som börjat en smul varas. Fru B-t (handlanden) sade sig ha satt karbolvaselin på det tyckte det ej vara farligt på minsta sätt. – De första morgnarna hördes Inga ha önskat till stan, men nu tycks hon glömt det. – Blommorna bli nog vattnade. Inga karlar i köket, men nog sover hon¹⁸⁶ till efter kl 8. Men det gör ju ingenting. Jag lägger mig ½ 12-tiden och läser till ef. 12 – har drömt flera ggr om dig allenast. – Dagmar bad mig till middagen. Kl är 3 ¼. Har endast varit en timme på labben idag. Skriver igen då jag kommit från Norrminne¹⁸⁷. Hälsa alla. Må gott och det att din andra hälvt önskar en snar förening till helheten. "Gunnevi".

I kanter: Glöm ej att gå till Frams förlag¹⁸⁸, ehuru jag nog tror det blir avslag. Skall idag försöka tänka en smul på "serum och antiserum-teorin". Bekymra dig ej i onödan om kovan. Res 2dra klass.¹⁸⁹

+++

24 juli 1913¹⁹⁰ publicerades valsedlarna och vilka olika kombinationer som kandidaterna presenterades med.

+++

Valet ägde rum fredagen den 1 augusti och lördagen den 2 augusti. /jag antar att Gunnar stannade tills han hade röstat för det gick på denna tid inte att rösta i förväg//

Gunnar for troligen strax i början av augusti 1913 till Stockholm och därifrån med Victoria till Göteborg/Näås? UW: troligen gick Victoria Heikel en kort kurs på Näås, i "sånglek och folkdanser" eller dyl., vilket fanns/Sedan for de till Trollhättan tillsammans. Victoria for kanske ner till Hököpinge medan Gunnar for hem redan i mitten av augusti?

+++

Vykort över "Trollhättan. Toppö- och Gullöfallen."

Poststämplat Nikolaistad¹⁹¹ 10/8 13.

Adresserat till H. Herr Armas Heikel, Skolhusgatan 5, Wasa, Finland.

¹⁸⁵ By i Korsholm/Mustassari, vid Karperöfjärden, en insjö, ca 10 km från Vasa.

¹⁸⁶ Handlar alltså om den "piga" som familjen tydligen hade; de ville inte att hon tog emot herrbekanta och tyckte – kanske? – att hon låg för länge på morgonen.

¹⁸⁷ En ort nära Vasa. Där var troligen barnen placerade.

¹⁸⁸ Frams förlag, socialdemokratiska ungdomsförbunds förlag, grundat i Malmö 1903, sedan 1909 i Stockholm, där Victoria skulle söka upp det med makens manuskript?

¹⁸⁹ På tåg fanns tre klasser, 1st, 2dra och 3dje klass. Bänkarna var av trä i 3dje klass. Victoria tyckte om att spara och valde gärna 3dje klass.

¹⁹⁰ *Wasabladet* torsdagen den 24 juli 1913

¹⁹¹ Nikolaistad var det ryska namnet på Vasa som förlorade sitt äldre namn under ryska tiden och fick det officiellt tillbaka först år 1917. Brev stämplades också när de kom fram ofta.

Armas kära gossen vår! Här har du kortet som Pa lovade. Titta så vattnet forsar. Då du blir litet större får du nog själv se det. Pappa kommer Tisdag. En kyss av Pa och Ma!

+++

Från 14 augusti 1913 kommer valanalyser.

+++

26 aug 1913¹⁹² Ledare : "Brev från Helsingfors. De kvinnliga läkarna: äntligen förordningar i sikte – Passtvangen och dess handhavande." Detta är ännu inte författningsenligt men ska nog bli; dels om kvinnor ska få bli läkare dels om gifta kvinnor ska få vara det. Men lagberedningsärendet går i "snigelfart". Ledaren ondgör sig över en utredning om saken som kom 1898 där kvinnors skillnader från män räknades upp /UW tycker att de är som hämtade ur Ellen Keys tal vid samma tid!// "Man kan ju i dag knappt undgå att dra på munnen åt alla dessa rysliga faror, som fantasin ännu på 1890-talet utmålade för sig och som Lagberedningen nödgades i detalj bemöta på sex tätt tryckta sidor." ... men ännu är det så att mannen måste ge sitt tillstånd om kvinnan är gift.

+++

4 sept 1913¹⁹³ Tre biografer tycks nu finnas: Olympia Teatern, Hovrättsplanaden 14; Apollo-Maxim, S Hovrättsplanaden 5; Scala, Wasa Banks hus.

+++

Återkommande om Vattenledningsbygget och dessutom klagomål från arbetare i Wasa att det tas in arbetare från annat håll trots arbetslöshet i Wasa.

+++

9 sept 1913¹⁹⁴ I söndags var det Sjöräddningdagen i Vasa med "strålande höstsol från en molnfri himmel." dock viss kyla i luften. Bl a hade en automobilkortège rullat genom Gamla Vasa, med sju bilar med passagerare. Fler fick de inte ihop! Sen simuppvisning, folkfest i Sandviken med få besökare. Det avslutades med fyrverkeri. På Sommarteatern gavs en varietéföreställning, och Vbl talar om varje nummer tycks det. Dagen avslutades med soaré och bal i stadshusets festsal. Där framfördes en Prolog av Alfred Fahler, vilken också finns att läsa separat i Vbl. Olika musikslag sedan och sen "en svängom i dansen, som sedan fortgick in på småtimmarna."

Samma dag "I rysk fångenskap" som börjar "I tidningspressen har titt och ofta våra häktade landsmäns liv i de ryska fängelserna utförligt skildrats." och sen kommer ett urdrag ur en intervju i Viborgs Nyheter av hovrättsrådet Nordgren som nyligen kommit hem. Hans cell hade varit 6 fot lång. Sen utförlig beskrivning av det äckliga och magra kosthållet. Och om korta utomhusvistelser. En dusch fick de varannan vecka, i en bastu med ohyra på väggarna. Han var visst i fängelset ca tre månader.

+++

¹⁹² Wasabladet tisdagen den 26 aug 1913

¹⁹³ Wasabladet torsdagen den 4 sept 1913

¹⁹⁴ Wasabladet tisdagen den 9 sept 1913

13 sept 1913¹⁹⁵ Annons: "Wasa Kvinnoklubb Föredrag av stud. Alfred Fahler i kväll kl 8. Ämne: Djävulsstriden."¹⁹⁶

+++

16 sept 1913¹⁹⁷ Ledare som börjar "I går, den 15 september, inföll 50-årsdagen av vårt konstitutionella statsskicks pånyttfödelse med den betydelsefulla 1863-års lantdays sammanträdande i Helsingfors." Då hade "lantdaysinstitutionen" fötts på nytt och varit lovande för framtiden. Och ett tecknat porträtt av Kejsaren-storfursten Alexander II.

Samma dag en artikel om hur polismästaren och konstaplar i Kuopio upplöst en soaré som arbetarföreningen hade ordnat eftersom de inte lämnat in ett program för förhandscensur. Två kompanier rysk militär hade deltagit i denna stängning.

+++

23 sept 1913¹⁹⁸ Annons: "Tekniska klubben sammanträder torsdagen den 25 dennes kl ½ 8 e m å stadshuset. Programmet upptager bl a ett referat av d:r E M Striegler om Elösser stål kraftband."

En ny biograf? Esplanad Teater, Hovrättsesplanaden 10. Olympia Teatern + Scala som förut.

Samma dag. Finska veckan börja lördagen den 27 sept. På söndagen blir det "kortège" kl 15 m m Sen ngt varje dag och avslutning lördagen den 4 oktober med fest å stadshuset kl 8 e m. Samma kväll ordnar även Handelsgillet, Mercurius samt Fabriks- och hantverksföreningarna fester".

+++

25 sept 1913. Finska veckan har också en utställning i stadshuset hela veckan där finska firmor ställer ut sina produkter. Alla räknas upp i Vbl. Många är de. Och så finns det därtill en "fönsterexpositionstävlan" som ett flertal deltar i. Denna vecka står det mkt om industrin i staden och många annonserar om sin tillverkning.

+++

14 okt 1913¹⁹⁹ Annonser om att en Deutscher Klub ska samlas Mittwoch på Esplanad Café. Annonsen är på tyska. Och Sällskapsklubben inbjuder till en Tysk ölfest fredagen den 17 oktober med bl a färska ostron.

+++

16 okt 1913 En annons för Folkhögskolan Breidablick som börjar sitt sjätte verksamhetsår i Pensala ungdomslokal i Munsala. Lång annons undertecknad av Signe P Strömborg förest. för Breidablick, Adress: Vasa, Fredsgatan 23.

+++

18 okt 1913²⁰⁰ Annons: "Wasa Kvinnoklubb. Samkväm med program måndagen den 29 okt kl 8 e m". och en bit ovanför "Kvinnoklubben anordnar MASKERAD i

¹⁹⁵ *Wasabladet* lördagen den 13 sept 1913

¹⁹⁶ Se *Djävulsstriden våren 1909: en serie uttalanden om djävulen och helvetet*. Stockholm: Bonnier. 1909. En pastor Hannerz i svenska kyrkan hade sagt att han inte trodde på djävulen, DN:s redaktör Anton Karlgren anmälde detta till konsistoriet, antagligen som hädelse, men Hannerz blev frikänd. Detta blåstes sedan stort upp i DN, om att Djävulen är död. Fritt taget från nätet bl a Wikipedia. "Alla" var denna får upptagna av "djävulsstriden".

¹⁹⁷ *Wasabladet* tisdagen den 16 sept 1913

¹⁹⁸ *Wasabladet* tisdagen den 23 sept 1913

¹⁹⁹ *Wasabladet* tisdagen den 14 okt 1913

Folkets Hus söndagen den 19 okt kl 8 e m. Tre pris à 15, 10 5 mk utdelas åt de bästa karaktärsmaskerna. Entré: 1 mk för omaskerade, 50 p för maskerade; förköp à 75 p i buffén samt hos Olga Kuni i Brändö."

Samma dag Ledare "Kyrkan och folkbildningsarbetet"

+++

25 okt 1913²⁰¹ Ovanligt stor rubrik: "Upprörande sjöolycka. Ångaren 'Vestkusten' går till botten utanför Vasa med man och allt – Endast en räddad." Den gick på grund i hård storm. Besättning på 20 man – och en mängd djur. Också nästa dag mkt om denna.

+++

/Om ett brev i Åbo Akademi bibliotek, Vera Hjelts samling (?) : / Anteckning av Ulla Wikander: "På Skolhusgatan i Vasa bodde Victoria och Gunnar Heikel. Victoria Heikel skrev ett brev t Herr Musiker Otto Andersson²⁰² (trol i Helsingfors) **29/10 1913** om en frk Tyra Freding²⁰³ (som hon hade träffat på Nääs²⁰⁴), vilken eventuellt skulle komma och ge en dans- och lekkurs i Wasa (Brageföreningen) under 14 dar "strax efter jul". Om Helsingfors Brageförening också vill att hon kommer, bleve turnén till Wasa säkrad. VH ber att Otto Andersson tar direkt kontakt med Tyra Freding i Karlstad. /det verkar inte ha blivit något alls av detta. //

+++

30 okt 1913²⁰⁵ Artikel "Augusta Krook 60 år" /svagt filmat, svårläst// hon fyller "i morgon" oh är " föreståndarinna för Vasa fruntimmersskola där hon undervisat i "pedagogik /ngt oläsligt/ pedagogikens historia, /oläsligt/ handarbete och främmande språk. Sen om alla föreningar hon varit verksam i och också här är det svårt att tyda allt. "föreningen för akademiska /kvinnor?/", nykterhet, pedagogik. Hon studerade nykterhet i Schweiz och vid världsutställningen i Paris /vilken skrivs inte// Hon har visst också varit invald i enkammarlantdagen men oklart när.

+++

²⁰⁰ *Wasabladet* lördagen den 18 okt 1913

²⁰¹ *Wasabladet* lördagen den 25 okt 1913

²⁰² Musikern Otto Andersson hade hållit föredrag i Vasa den 22- 24 oktober 1909 om Karaktärisk af den nordiska folkmusiken, om Den äldre svenska folkvisan i Finland, om Den yngre svenska folkvisan i Finland samt om Färdeminnen från Danmark, inom en serie föreläsningar under beteckningen "Svenska Föreläsningsskurser". Sammanlagt gavs 12 föredrag dessa dagar. Annons i *Wasabladet* torsdagen den 21 okt 1909. /Kanske Victoria kommit i kontakt med honom då//

²⁰³ Tyra Freding verkar ha varit född ca 1890; hon var från Karlstad i Värmland. I den digitaliserade *Dalpilen* (extremt dålig kvalitet) finns hon som föreläsare om folklekar och danser 8 nov. 1914. Redan 1911, 24 november, deltog hon i uppvaktningen av Selma Lagerlöf på dennas 50årsdag, också enligt *Dalpilen*.

²⁰⁴ Nääs slöjdskola för gossar startade år 1872. Vera Hjelt fick en lärartjänst vid Nääs från aug 1883 – aug 1885. Hon valde att vid denna skola som den andra kvinnan överhuvudtaget att utbilda sig till lärare i träslöjd. Skolans seminariedirektor Otto Salomon (1849-1907) företrädde även en ny modern pedagogik. Hjelt-Cajanus 1946: 60 – 78.

²⁰⁵ *Wasabladet* torsdagen den 30 okt 1913

1 nov 1913 Annons för Svenska dagen den 6 november. Samt annons:
 "Storartad Gymnastikafton i Folkets Hus anordnar Brändö idrottssällskap
 lördagen den 1 nov kl 8 e m. Program: Frigymnastik av fruntimmer, fri- stav-
 och redskapsgymnastik av herrar. Slutligen dans."

+++

6 nov 1913²⁰⁶ Annons: "Tekniska klubben sammanträder lördagen den 8 dennes
 kl ½ 8 e m i stadshuset. Programmet upptar: **Föredrag om saltlagren vid
 Staffurt (Heikel)** /ska vara Stassfurt²⁰⁷// samt kommittébetänkande berörande
 förslag till reglemente för Vasa blivande vattenledning."

Samma dag dikt om den 6 nov 1913 av Alfred Fahler.²⁰⁸

+++

8 nov 1913²⁰⁹ Annons med stor rubrik "POPULÄRT FÖREDRAG. I morgon
 söndagen den 6 e m håller **doktor G. Heikel i folkskolans vid Rådhusg.
 festsal ett föredrag om salter och salters förekomst i naturen.**

Inträdesavgift 10 p"

Samma dag stor artikeln om Svenska dagen. Festen i staden. Med den första
 underrubriken "Polisen hedrar sig på sitt kända vis".

+++

18 nov 1913 annonserar biograferna Scala Wasa Banks hus, Apollo-Maxim,
 Hovrättsesplanaden 5, Olympia Teatern, Hovrättsesplanaden 14 samt Teater
 Esplanad Hovrättsesplanaden 10. De tycks ligga precis bredvid varandra,
 åtminstone tre av dem.

+++

/UW: Dans-Soaréer hölls t ex ofta under december månad vilka annonseras
 ut.²¹⁰ Har inte bland dem hittat någon Tyra Freding eller annat som kan visa på
 att Victorias plan blev förverkligad.//

+++

9 dec 1913²¹¹ Guvernör Vidnäs tog avsked i lördags – han efterträds av en
 generalguvernör Sillman, generalmajor, som varit ledamot av Baltiska
 skeppsvarvets styrelse tidigare. I en annan artikel står att Viborgs Nyheters hela
 redaktion blivit utvisad ur staden.

+++

²⁰⁶ *Wasabladet* torsdagen den 6 nov 1913

²⁰⁷ Stassfurt (idag 2014 ihop med Leopoldshall) är en ort i Sachsen-Anhalt vid floden Bode med stora
 saltfyndigheter under marken, vilka började exploateras vid mitten av 1800-talet. I trakten grundades också
 många kemiska industrier p g a detta. Från nätet, diverse källor.

²⁰⁸ Om Alfred Fahlers öde: " Poeten, studenten och handlarsonen Alfred Fahler från Österbotten har där
 hemma anklagats som förrädare, sedan han uttryckt sin beundran för den ryska kulturen och dess språk. För
 att bevisa motsatsen reser han till Tyskland /till Lockstedt Lager// för att låta sig värvas men grips här som 'rysk
 spion' och förs utan rättgång till ett straffläger, där han i två år försmäktar under vidriga förhållanden. Han
 anländer hem som en bruten man först efter krigets slut." Rainer Andersson, 1999: 117

²⁰⁹ *Wasabladet* lördagen den 8 nov 1913

²¹⁰ *Wasabladet* december månad 1913

²¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 9 dec 1913

13 dec 1913 Annons: "Teosofiskt föredrag. Herr Yrjö Ka..... från Uleåborg håller ett teosofiskt föredrag å Folkets Hus Berggt 11, härstädes, sönd d 14, kl 12 på dagen. Ämne: 'Mitö en kuele ma?'/svärläst// (Vad är döden?)"

+++

20 dec 1913. "Vasa Kvinnoklubbs årsmöte avhölls senaste tisdag.

Enligt årsberättelsen har klubben å sin läsesal hållit 14 st. inhemska och utländska tidskrifter. En gång i månaden ha samkväm anordnats, alltid med föredrag och diskussion i något ämne, vanligen med litterärt eller socialt innehåll.

Styrelsen erhöll decharge och sedan ordföranden på det bestämdaste av sagt sig återval, **övergick ordförandeskapet till fru V. Heikel**. Kassör och sekreterare blev frk. H. Hoijar /som tidigare varit ordförande under ett år/. Bestyrelsens övriga medlemmar återvaldes så när som på fru C. Bruce, som av sagt sig uppdraget. I hennes ställe inträdde fru L. Segerberg i bestyrelsen. Suppleanter blevo frk. A Hedberg och fru C. Bruce samt revisorer fru B. Åkerberg och fru S. Savander."²¹²

+++

21 dec 1913. Rubrik "Folkets Hus Teater. Daniel Hjort" om att denna pjäs av Josef Julius Wecksell ska spelas "andra dag jul". Huvudrollen hade Victor Auer som haft den tidigare i Åbo och där "skördat mycket beröm".²¹³

21 dec 1913²¹⁴ "Vasa Tobaksfabrik. Den första utvidgningen." en artikel. Samma dag "Tekniska klubben sammanträdde till årsmöte i går kväll å Ernst Hotell, varvid klubbens medlemmar blevo i tillfälle att , innan förhandlingarna vidtogo, under arkitekt John Bruunos ledning bese hotellets nybygge.

Som nu medlem upptogs i klubben provisorn Björn Jurvelius. Sedan årsberättelsen för det gångna året föredragits, beviljades styrelsen full ansvarsfrihet. – Av berättelsen framgick att klubben under året sammanträtt till 11 möten, varvid bl a hållits 5 föredrag (av ark T Lagerros, ing G R Ollgaard, **frk Vera Hjelt**, dr E M Striegler och **dr G Heikel**). Klubben har under året nedsatt kommittéer och avgivit utlåtanden i brandgats- gasverks- och vattenledningsfrågorna. Medlemsantalet utgör f n 66. Styrelsen har under året utgjorts av dr E M Striegler, ord., **dr G Heikel, sekreterare och ekonom**, ing A Granfelt, arkitekt A V Stenfors och lantbruksing. G M von Essen.

Till ordförande för nästa år återvaldes dr E M Striegler. Till övriga styrelseledamöter utsågos **dr G Heikel**, ing E Perttilä, ing V Bruun och ark A V Stenfors. Årsavgiften fastställdes till samma belopp som senaste år eller 5 mk."

²¹² Hel notis. *Wasabladet* lördagen den 20 december 1913.

²¹³ *Wasabladet* söndagen den 21 december 1913.

²¹⁴ *Wasabladet* söndagen den 21 december 1913.

1914

Vid årsskiftet bodde 22 098 personer i Vasa.²¹⁵

Utan att ha gått igenom *Wasabladet* minutiöst har jag hittat Victoria Heikel nämnd här och där, t ex samband med "Nykterhetsföreningen Frihet i Vöråstaden" och dess årsmöte. I dess verksamhetsberättelse så som den återges i tidningen nämns hon som en som "medverkat i programmen" tillsammans med "fröknarna Berg, Villför och Skrabb."²¹⁶ I Vasa Kvinnoklubb var Victoria ordförande 1914.²¹⁷ /obs hon hade varit det år 1912 också och året 1913 hade hon varit vice ordförande/
Gunnar Heikel satt i styrelsen för Tekniska klubben där han var sekreterare och ekonom/kassör.

Från år 1914 finns tre brev från Victoria till systemn Filippa Gullstrand²¹⁸ i Paris, samt några brev till Victoria, ett från Lars Gullstrand, Victorias far och tre brev från maken.

+++

8 jan 1914²¹⁹ W A Fs Levandebilders Teater finns på Storalånggatan 58.

+++

10 jan 1914²²⁰ Annon: "Kvinnoklubbens Maskerad i söndag kl 8 e m i Folkets Hus. Tre pris utdelas! Entré 75 p för omaskerade, 50 p för maskerade."

+++

24 jan 1914²²¹ Det finns i Vasa en Deutscher Klub som annonsera omsammakomster ganska ofta. Denna dag – på tyska – om att man ska fira Kaiserns födelsedag på Hôtel Ernst, den 27 januari på kvällen.

+++

25 jan 1914. Annon: "Wasa Kvinnoklubb sammanträder tisdagen den 27 kl 8 e m Program: 'Ett blad ur Finlands nyaste litteratur' (A Krook), musik, en överraskning."

+++

Den 8 februari 1914 började Gunnar Heikel skriva en serie artiklar i *Wasabladet* med titeln "Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjande."

²¹⁵ *Wasabladet* söndagen den 13 januari 1914

²¹⁶ *Wasabladet* tisdagen den 17 mars 1914.

²¹⁷ *Wasabladet* tisdagen den 24 februari 1914 har en annons "Wasa Kvinnoklubb. Möte fastlagstisdagen kl. ½ 8 a m med god supé och glatt program." Victoria bör ha deltagit i denna supé och kanske sjungit eller på annat sätt bidragit till programmet.

²¹⁸ Filippa Gullstrand, bankanställd i Paris. Vid Banque de la Suède et de Paris (1913 – 1934) grundad av Raoul Nordling (1882 – 1962) svensk affärsman, född i Paris och från 1916 svensk konsul. Det blev han efter sin far Gustaf, som länge varit svensk konsul i Paris. Banken blev senare köpt av Ivar Kreuger.

²¹⁹ *Wasabladet* torsdagen den 8 januari 1914

²²⁰ *Wasabladet* lördagen den 10 jan 1914

²²¹ *Wasabladet* lördagen den 24 jan 1914

Den första underrubriken var "Social orientering".²²² Se nedan – detta år hölls den stora debatten om religion kontra utvecklingsläran i *Wasabladet* från mitten av november till mitten av december/

En allmänt skärpt censur under världskriget drabbade också biblioteket i Vasa, där det företogs en inspektion med utrensning.²²³

Stor artikel om "Industriella inrättningar i Vasa".²²⁴ "Vasa Tobaksfabrik".²²⁵

+++

10 januari 1914²²⁶ Annonser på första sidan bland andra annonser:

"Kvinnoklubbens MASKERAD i söndag kl 8 e m i Folkets Hus. Tre pris utdelas! Entré 75 p för omaskerade, 50 p för maskerade." /Det var allt.//

+++

14 jan 1914.²²⁷ "Kölden i Paris. Paris, 14 jan. Med anledning av den för Paris befolkning fullkomligt ovanliga köld, som inträtt, ha utomordentliga åtgärder vidtagits. Staden företer en ovanlig anblick. På polisens föranstaltande brinna dag och natt eldar på alla gator. Åt de fattiga utdelas gratis kol och biljetter för logering i värdshusen." /Det var allt.//

+++

18 jan 1914²²⁸ är "Ur dagboken" ett kåseri från en tant Amalia i Vasa till en tant Eufemia (i Hfors?). Där talas om en nyårsrevy av en Alfred Fahler och om att tango kommit till stan. Den verkar inte så rolig som one-step. Och inte alls anstötlig. Den kommer inte att bli långvarig. Det har varit vacker vinterväder för att åka skidor och skrinna. Ett till sådant kåseri kom.²²⁹ I det skrev hen att det varit finsk majoritet i drätselkammaren, vilket hennes man inte gillat. Visserligen är de ungfinnar och kan tala svenska men det är ändå inte roligt och blev så av ett misstag från kommunfullmäktige. Och så lite om att alla är så nöjeslystna. Brändö Idrottssällskap ordnade dans en söndag och började då dansa redan kl 10 f m!.

+++

15 februari 1914²³⁰. Notis. "Sedvanlig svensk afton hade i går av sv. Folkpartiet anordnats i stadshusets museisal: samkvämet var som vanligt välbesökt.

Programmet inleddes med avsjungandet av lantdagpsalmen; därpå framsade en skolelev verkningsfullt Snoilskys dikt 'Vid Lützen'. Då den

²²² *Wasabladet* söndagen den 8 februari 1914; den 14 febr; den 21 feb; den 25 febr; den 5 mars; den XXX; den XXXV; den 19 mars; den 21 mars; den 31 mars ; den 2 april; den 19 april; den XXX ; den 9 maj 1915; se fler i not längre fram.

²²³ Lehtikanto 1964: 66ff

²²⁴ *Wasabladet* tisdagen den 30 september 1913.

²²⁵ *Wasabladet* söndagen den 21 december 1913.

²²⁶ Och UW hittade inte ngt i tidningen om hur denna maskerad förlöpte. Kvinnoklubben var först ut med en maskerad, Många följde sedan under januari månad, som annonseras. En på Hôtel Ernst! *Wasabladet* lördagen den 10 januari 1914.

²²⁷ *Wasabladet* lördagen den 17 januari 1914. Notis

²²⁸ *Wasabladet* söndagen den 18 januari 1914.

²²⁹ *Wasabladet* söndagen den 1 februari 1914.

²³⁰ *Wasabladet* söndagen den 15 februari 1914.

vidtalade föredragaren pastor Söderholm genom sjukdom var hindrad att tala, uppläste frk. F. Melart ett föredrag av prof. Vasenius om Runeberg och hans livsåskådning. Efter kaffepausen berättade handl. A. Bengs med känd förmåga en skrattretande byralla. **Sedan framträdde en förtjusande dam i krinolin och sjöng flere näpna små visor.** I programmet förekom vidare pianomusik och unison sång. Den trevliga aftonen slöts med 'Vasa marsch'. " /Hela notisen. Kanske var det Victoria i krinolin – se brev !//

INGET mer i Wbl orkar läsa. Wasabladet är här så dåligt kopierat!!! Skriv och klagat till Helsingfors universitetsbiblioteks Interurbanlån, Fack 312, 00171 Helsingfors 17.

+++

Systemn Filippa arbetade på bank i Paris från 1914 ev t o m från hösten 1913.

Wasa 20. Febr. 1914

Kära Systerhjärta.

Ditt brev var så förfärligt roligt att få tack för det. Nog tycker jag du kunde orka skriva lite oftare. Jag är så intresserad av ditt nya liv. Åtm. ett kort då och då, när du ej har någonting att göra på banken. Jaså, di va' int' slavhandlare. Och riktigt glad blev jag av att du sa att den ena, den där farliga direktörn, far och förlovar sig i sommar. Gu'skelov för det. Fast nog tänkte jag lite att du skulle skrivit att ni två genast blevo förälskade i varann och "gifter oss endera dagen". Men nu har du ju stora chanser. Bliga, bliga duktigt!!! Ja, den som fick komma dit. Men nu sist har vi ändrat våra resplaner därhän, att vi fara till Skogsborgs sanatorium där G-r riktigt skulle sköta om sig. Du vet, hans hjärta är ej riktigt bra. 6 veckors tid. Jag skulle stanna med honom en mån. och vara resten hemma²³¹. Ha I. och G.²³² hos mor. Armas hos farfar. Få nu se vad därav blir. Vi ha ej riktigt lust på en längre utlandsresa. Icke äro de så förfärligt trevliga. Och så tröttande. G-r behöver vila. Men som sagt ännu vet vi ej så noga huru sommarn gestaltar sig. Usch, vad du tyckas kunna /klå?/ där i P/aris/. Så uselt som du skriver /att du bor/ och ännu går ditt liv till 150 fr. Är det omöjligt att du finge någon ordentlig familjpension? Du skulle säkerligen känna dig mera hemma och trivas bättre med några vänliga människor som ej för förtjänst hade dig i inackordering. I alla händelser köper du väl alltid bröd och smör och dyl. och äter på ditt rum. Ät mer vegetariska rätter, mindre kött. Så ha vi börjat och må utmärkt. –

Och se dig ordentligt om. Allt härligt som finns att skåda. Mona Lisa, har du varit på det museet? Ja, nog är hon en trevlig, vänlig mänska Elna

²³¹ Dvs Hököpinge i Skåne hos föräldrarna Lars och Anna-Stina Gullstrand inte långt från Danmark.

²³² Döttrarna Inga och Gunnel.

Heikel²³³, men hon var förut så svår på karlar. En gång lade hon så embargo på G-r, att jag blev så förbaskat arg. Hon gjorde allt för att bli gift. Trodde sig själv vara utomordentligt behagfull, ville tala om huru vackra bröst hon hade o.d. Huru hon fick en så utmärkt man ligger höljt i mörkt dunkel. Hon var då massös i P/aris/. men slutade nästan strax med platsen och vet ej vad hon sen gjorde. Nog var det bra mycket sinlighet med i hennes mänattacker. Den vägen har hon måst haft framgång. Men håll nu käft! Kanske allt är lyckligt nu. Måtte hon bara bli en trogen fru! Han var här, när han kom för att fria. De gifte sig även då här. Väldigt trevlig, livlig man, men vi förstod ju så litet honom.²³⁴ Jag gick på det sista med G-l²³⁵ och var mycket generad därtill. – Hälsa dem hjärtligt. Männe de komma till Finland i sommar. Då få de inte glömma oss. Snällt att hon är så vänlig mot dig. N. Caj är ej släkt. Undrar om hon trivs. Hon är en mycket trevlig klok flicka, något slösig. Fick för några år sen ärva 7000 mk. Reste direkt till Tyskl. och Paris och på ett par år hade hon slösat bort allt. Studerat på skuld. Har en rikt gift syster, apotekerska, ryslig människa. Nu går N Caj och väntar livet av en annan gammal tant där hon får ytterligare 7000 minst. Se, så mycken skvaller jag rabblat ihop, men kanske det intresserar dig. –

I nästa vecka börjar jag nog en kurs i klädsömnad för att få sytt lite till mig. Skulle så gärna velat ha en fiffig promenadkostym. Säg ungefär, vad färg och hurudan jag skulle ha den. Färgat linne eller dyl. Ack om man finge en sådan som Ingeborg L. om man skulle få smuggla in sidenet gm dig, tror jag ej det bleve så dyrt. – Vi måste försöka en gång. –

Får se om sidenet du sände från Gbg skall räcka till en blus. Skall man nu ha de där avskryvårda ärmarna? /skiss av en blus där tyget går från midjan till ärmudden, som en fladdermus/. Roliga de kvinsen du ritade. Ge mig nu goda råd snart för att jag skall bli fin och vacker. – Oförskämt att de ta 10 cent metern för att sy. Det blir ju gräsligt dyrt och huru kunna de mäta sånt? – Vad skulle sidenet kosta till dig, det bruna du tala om? Räcker kovan? Jag sänder dig 5 fr. att ha roligt med. Skulle sändt dig mer men vill sända till Totta²³⁶, som nu är mer i behov av hjälp än du. Skicka i nästa brev prov på blusen du köpte dig. Huru många meter? Du måste nu nödvändigt bli min klädrådgiverska, ty här ser man inget vackert alls och allt årsgammalt innan det når hit. –

I lörd. /den 14 februari?/sjöng jag på svensk afton glada visor klädd i krinolin.²³⁷ Var så söt så /här en stjärna:* samt "hi,hi!" längst ner på sidan i blyerts/. Och folken var så nöjda. Klappa så rysligt. På lörd. sjunger jag på ett

²³³ Kusun? Elna Augusta Heikel (1883 i Utajärvi – 1970 i Le Havre)

²³⁴ Elna gifte sig den 24 okt 1911 i Ilmajoki, 28 år gammal, med konstnären och marinmålaren Maurice Halay (1864/1870 – 1934/35). Halay var verksam på somrarna i Kervilahouen (kallas le village des peintres bl a för att Matisse varit där 1896 och 1897 och andra målare), nära Port Goulphar, Belle-Ile-en-Mer, utanför Bretagne.

²³⁵ Victoria var gravid med Gunnel, som föddes i slutet av oktober.

²³⁶ Victorias bror Torsten.

²³⁷ Annons "Sedvanlig Svensk Afton" /och dålig skärpa på mikrofilmen//, arrangör är Svenska Folkpartiet, i stadshuset å museisalen, *Wasabladet* torsdagen den 12 februari 1914. Kanske var det där? Oklart??

annat ställe. Jag gör det bra säger man /här igen stjärnor: ** samt "hi,hi!"
längst ner på sidan i blyerts/. Dansar emellan.

Varje lörd. har jag mina arbetskor här i mitt rum. De synes nöjda. Men många ha slutat. Har blott nu 8 - 9 stycken. Till våren börjar vi med friluftslekarna. Gymnastiksalen var så tråkig, att vi tröttna att leka där.

Gunnar skriver, skriver, skriver. Vet ej än om man tar till tryckning hans bok på Framtiden. De oförskämda ha ej svarat ännu. -

Här ha vi full vinter nu igen, men haft mycket mild januari. Vivi har det ganska svårt i A. Varit jungfru på tre ställen på en månad. Bodde när hon skrev sist på k.f.u.k.²³⁸ - som du²³⁹ - och levde opp de 20 doll. hon förtjänat. Men hem vill hon inte komma. Och det förstår jag väl. Får se vad hon slutligen lyckas med. I. och G-I²⁴⁰ leka här med vars sin docka. De störa så rysligt. Men vill ha detta i väg. Få se nu om jag skall hitta din adress. -

Sen skall jag gå och ta en lektion på luta. Det går långsamt men stadigt fram med den konsten. Svår. Hemmafrån skriver de sällan, ej Totta heller /här stjärnor: *** samt "Har skrivit" längst ner på sidan i blyerts/ eller de andra bröderna. - Och det är då inte mitt fel ty jag svarar i regeln genast. -

Haft tvätt denna vecka. Tråkigt jobb. Mycket ledsamt arbete som följer med det gifta ståndet, som du ej har att dras med men inte ville jag ändå byta med dig. Jag skulle aldrig kunnat leva utan kärlek. Det är mitt livsvillkor. - Skriv nu snart. Stopp för i dag. Systerligt varma hälsningar från din Victoria.

/Med blyerts under och med annan stil/ Lilla Lifippa! Sänder nu iväg detta här. Tori²⁴¹ sände det först till mig för att hon skulle slippa att rabbla opp samma kaka. Hoppas att du fått mitt brev. Hej ... Totte / tilläggen med stjärnor har gjorts av Torsten Gullstrand som kommentarer sin stora systers brev till Filippa!!! Och Victoria skickade alltså brevet som skulle till Filippa i Paris via sin bror Torsten!/
+++

Jo, äntligen fick Gunnar Heikel ett förlag till sin bok: *Från nebulosan till människan. En naturens utvecklingshistoria* av Gunnar Heikel. Malmö:

AB Framtidens bokförlag 1914. Enligt baksidan i ett exemplar med hårda pärmar kan den köpas som 11 häften à 25 öre, eller som häftad komplett à 3:-. Inbunden kostar den 4:-. I mitt (Ulla Wikanders) exemplar finns tryckt delar av en recension i *Nya Samhället* den 11 maj 1915. Där står bl a "Arbetet har framgått ur en serie vid arbetarinstitutet i Vasa hållna föreläsningar. I detsamma är på ett klart och lättfattligt språk sammanförda vetenskapliga huvudfakta ägnade att förhjälpa läsaren till ett evolutionistiskt tänkesätt och därigenom till befrielse från den trånga förgudningen av nedärvda och konstgjort underhållna instinkter och affektioner, varav människor ännu i stor utsträckning besjålas."

+++

²³⁸ KFUK= Kvinnliga föreningen för unga kvinnor.

²³⁹ Bodde alltså Filippa Heikel första tiden i Paris på KFUK där. Var låg det? Vad heter det på franska?

²⁴⁰ Döttrarna Inga och Gunnel.

²⁴¹ Brodern Torstens smeknamn på Victoria.

Odaterat brev följer, som placerats här /våren 1914/ därför att teosofin nämns i detta liksom i Victorias följande brev./

Kära Viktoria!

Nu är det jag far som dikterar medan mor för pennan, då jag själv icke förmår. Af dina bref ser jag, **att Vera Hjelt vunnit en ny lärjunge för teosofin.** Nåja, intet ondt i det. Någon religion är alltid bättre än ingen. All religion, utom möjligen mormonismen, har till syfte att förädla meniskan, att göra henne allt bättre, och nog kan teosofin trots sina spetsfyndigheter nå samma mål. Annars vet jag en religion, som för till målet. Den lyder i all sin enkelhet så här: Lef rättrådigt!

Gör det goda! Och du skall känna dig lycklig i lifvet och kan med lugn möta döden. Det goda kan öfvas på många sätt till ex. genom att vara vänlig mot de små, öfverseende mot ålderstigna, god mot fattiga, öm och deltagande mot sjuka o s v Det är min religion.

Hälsa de dina, kyss lille ängelen²⁴² å mina vägnar.

Hvad det skulle glädja mig att få höra dig sjunga en sång till din luta.

Din Far²⁴³

+++

Den svenska inhemska teatern kom i början av mars på sin sedvanliga vårsejour till Vasa.²⁴⁴ Man kan köpa kuponger som sedan inlöses mot biljetter. Det verkar som en slags förhandsbetalningar helt enkelt.

+++

2 mars 1914/1 mars 1914²⁴⁵, **en måndag höll Gunnar Heikel ett föredrag över Ernst Haeckel i folkskolan vid Rådhusgatan.** Dagen innan hade detta presenterats i en notis: "Ernst Haeckel. Av alla världens nu levande vetenskapliga stormän är det säkerligen ingen, som ens närmelsevis i ryktbarhet kan mäta sig med Ernst Haeckel. Trots att hans motståndare redan för trettio år sedan proklamerade honom såsom vetenskapligt död och begravnen, utvisar den enastående världshyllning, som vid hans nyligen timade 80-års födelsedag kom honom till del från alla jordens kanter, och den digra, två band starka festskrift: 'För vad vi ha att tacka Ernst Haekel', som för detta tillfälle författats av över hundra av nutidens förnämsta naturforskare, att denne outtröttlige mans livsarbete uppburits av utvecklingens vågkam, att det motsvarat ett av mänskligheten djupt känt behov efter en full tankefrihet, inre ärlighet och sannfärdighet.

För dem som önska stifta en första bekantskap med denna sannings- och frihetskämpe hålles av d.r G. Heikel ett föredrag i morgon vid kl 6

²⁴² Bör vara Armas.

²⁴³ Brevet dikterat av Lars Gullstrand för hans hustru Anna-Stina.

²⁴⁴ *Wasabladet* torsdagen den 25 februari 1914.

²⁴⁵ *Wasabladet* söndagen den 1 mars 1914

e m i folkskolan vid Rådhusgatan.”²⁴⁶ /Något referat av föredraget har inte hittats.//

+++

Om Ernst Haeckel (1834-1919) rykte och hur uppskattad han var vid denna tid går att läsa i *Ord och Bild* 1915.²⁴⁷ Beatrice Zade, författaren till hyllningsartikeln beskrev sin tids uppfattning om Haeckels betydelse som banbrytare och modern forskare: ”I vår tid, då descendensteorin synes åtminstone de yngre naturforskarna som alldeles självklart, kan man knappast föreställa sig, med vilken köld och ovilja, den vid sitt första framträdande möttes.”²⁴⁸

+++

5 mars 1914²⁴⁹ ”Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjanden” av Gunnar Heikel. V ”Växtkonservation”.

+++

8 mars 1914²⁵⁰ ”Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjanden” av Gunnar Heikel. Nr VI m u-r ”Växtnäring – fosforsyra, kali”

+++

12 mars 1914, ”Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjanden” av Gunnar Heikel. Nr VII m u-r ”Benmjöl och thomasslagg”

+++

18 mars 1914 började teatersäsongen i Vasa när den Svenska inhemska Teatern hade sin säsongspremiär.²⁵¹

+++

19 mars 1914 ”Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjanden” av Gunnar Heikel. Nr VIII m u-r ”Superfosfat” de fortsätter – se hans föredrag

+++

Tisdagen den 24 mars 1914 hölls en diskussionsafton i Vasa kvinnoklubb ”över det, i synnerhet för kvinnor, viktiga spørsmålet om ordnandet av makars rättsförhållande, främst i hänseende till avskaffandet av mannens målsmannaskap.” ... ”På flera andra orter, särskilt Helsingfors, inom våra förnämsta kvinnosammanslutningar, har frågan rönt stor och allmän uppmärksamhet är det att hoppas att även Vasa kvinnor genom talrik närvaro skola visa sitt vakna och målmedvetna intresse för denna på det äktenskapliga samlivet i icke ringa grad influerande lagreform.”²⁵²

Annon²⁵³ om detta ”Wasa Kvinnoklubb anordnar tisd. den 24 mars en diskussionsafton om lagberedningens betänkande angående makars

²⁴⁶ Notis *Wasabladet* söndagen den 1 mars 1914; i ”Ur Dagboken” samma dag en naturbetraktelse över vintern som kommit åter efter att det varit ett ”ihållande blidvader”.

²⁴⁷ Beatrice Zade, ”Ernst Haeckel. Ett liv i vetenskapens tjänst.” *Ord och Bild* 1915: 197-207

²⁴⁸ Zade 1915: 201

²⁴⁹ *Wasabladet* torsdagen den 5 mars 1914.

²⁵⁰ *Wasabladet* söndagen den 8 mars 1914

²⁵¹ *Wasabladet* lördagen den 14 mars 1914

²⁵² Notis *Wasabladet* söndagen den 22 mars 1914.

²⁵³ *Wasabladet* tisdagen den 24 mars 1914 (nr 48). Sedan lördagen den 28 mars 1914 (nr 49) Dvs ingen tidning torsdagen den veckan.

rättsförhållande. – Föredrag i ämnet av häradshövding K. Söderholm i Helsingfors kommer att uppläsas – Intresserade hava tillträde.”²⁵⁴ /Det var allt som jag kunde hitta om detta möte. Vet inte varför det blivit rött//

+++

26 mars 1914 saknas tidningen i mikrofilmen (där skulle ev ett referat av klubbens möte kunna ha funnits.

+++

5 april 1914²⁵⁵ stor artikeln om ”Martornas Dag”, där ”hovrättsrådinnan Alma Skog” höll ett långt tal. Denna dag är ”en vördinnesdag i Folkets Hus”. Tal i början av pastor M Söderholm om ”hemmet och kvinnans uppgift i detsamma”.

+++

10 april/ 12 april 1914²⁵⁶ Artikel: ”Avskedspredikan”, innehåller Joel A Heikels sista predikan på långfredagen, alltså den 10 april 1914. Heikels predikan trycktes av i sin helhet. Han har verkat i 36 år ”i denna församlings tjänst”. Hans tillförordnade efterträdare blir adj. pastor Vestberg.

Början: ”Vasa församlings kyrkoherde, prostén J A Heikel, som under icke mindre än 36 år stått i denna församlings tjänst, därav 20 år som kyrkoherde, predikade på långfredagen sista gången i svenska högmässan.” På begäran får Vbl publicera hans predikan: ” ... Min avtagande hälsa och tilltagande ålderdom, samt trötthet till kropp och själ manar mig att draga mig tillbaka för att i stillhet tillbringa den korta tid jag möjligen ännu har kvar att leva. Till namnet kommer jag dock att till dödedag kvarstå såsom kyrkoherde i denna församling, emedan prästerna ej hava någon pension att leva av på gamla dagar. Pastoralvården kommer från 1 maj, då jag lämnar orten, att handhavas av pastor Kovero och mina övriga tjänsteåligganden tillsvidare av den hit tillförordnade adjunkten pastor Vestberg.” ... mkt har förändrats ”...varför jag känner mig såsom en gengångare från en förgången tid och har svårt att numera sätta mig in i de nya tidsförhållandena och tror att det därför är både för församlingen och mig hälsosammast att jag drager mig tillbaka och lämnar tjänsten i yngre och kraftfullare händer.” ... ”jag har den känslan att denna församling ej mera är vad den var, då jag kom hit.” Nu består den av 22000 personer, då var det 6000. ”Här förekom ingen söndring i religiösa frågor, inga partier och sekterister, utan alla kommo i kyrkan, som även under vanliga förhållanden var full besatt. De flesta nattvardsberättigade, dock med vissa undantag, böjde ödmjukt sina knän vid Herrens bord.” ... ”Hur mycket annorlunda har det ej blivit? Förundren Eder därför icke, att jag känner mig såsom en gäst och främling bland detta nya släkte, som ej håller Gud i vördnad, utan t o m förnekar Fadren, alltings skapare.” ... ”Mycken kärlek och vänskap har jag även fått röna här, i synnerhet under de första tiderna, då jag var kommunister ... men å andra sidan har jag ej heller kunnat undgå att bliva missförstådd och fått röna sådant som bedrövat och smärtat mig, ehuru jag, Gud är mitt vittne, ej åsyftat annat än vad

²⁵⁴ *Wasabladet* tisdagen den 24 mars 1914. Wasabladets är synnerligen illa avfilmad här...

²⁵⁵ *Wasabladet* söndagen den 5 april 1914

²⁵⁶ *Wasabladet* söndagen den 12 april 1914

jag ansett vara rätt och befordra församlingens bästa. Inga hatets känslor hyser jag mot någon utan vill tro att allt berott på missförstånd.” Och så ber han om förlåtelse som han förolämpat någon eller felat ...

”Ja vare Herren oss syndare nådig och give, att vi så måtte kunna genomvandra denna prövningarnas och sorgernas värld, att vi en gång få träffas såsom vänner där upp i det ljusa Fadershuset.” Så lød slutorden.

+++

Påskvädret hade varit vackert.

+++

Wasa 20 April 1914

Kära rara Syster!

Först nu fick jag bandet och floret. Efter fasligt lång väntan. Och så ser jag att det är avstämplat i P/aris/ den 15. Jo, du är fin. Således sände du det inte alls den dagen du skrev och här har jag gått och trott så säkert att den förkommit på posten. Blommorna²⁵⁷ har du väl, när du läser det här, i någon riktigt fin gömma, att det inte så alltför fort kryper fram ur för att vandra till uppåt? Nå ja, då jag bara börjat bli klok på taktiken, så går ju också den, fast ”inte så bra” som Inga säger. – Men härligt band. Voj, voj. Vad har du gett för det manne? Nu sänder jag till först 5 mk. Säg sen ordentligt, vad du lagt ut så sänder jag resten. Jag har inte för tillfället mera, då G-r just är pank. Skrivit ut räkningar så det är bara en tidsfråga när kovan ramlar in. Det blir storstiltigt, bandet, på min svarta klädning. Så modern. Äkta skinn i kanten. Draperad kjol. Guldbord i fören. Äkta spetsar i halsen. Men när skall jag ha den på? Manne nån gång i sommar. Då är kanske klabbet omodernt. Och vet du sån lycklig olyckshändelse. Jag skrev ju till Hannover efter siden. Tänkte det skulle komma fortare. Till foder till kappan. Sände prov. Så ta de och sända tunt tunt tvättsiden. Det kunde jag omöjligt ha. Så tog jag och sydde en klädning av det. Med spets på, /tunick?/. Den är så väldigt nätt. Ty bomullsklädningen du skickade kan jag ju inte ha så där till finare. Måste så köpa siden till kappan här. Fick det dock genom sömmerskan för 2.70 metern. Ja, nu är jag ekiperad för långa tider framåt.

Det har varit en så ansträngande tid, då jag sytt från morgon till kväll. Och ännu har jag en hel del kvar. Till barnen i synnerhet. Av det ljusröda muslinen fick jag klädningar till både I. och G-I. Trefliga. Tack nu käraste för din hjälp och besvär. Du har gjort din sak bra.

Men så det förflackar och gör en ytlig att tänka så mycket på kläder. Det måste man allvarligt strida emot, att det ej tar överhanden så, som det gjort hos de allra flesta kvinnor. Jag är så rädd för mig själv ibland, ty då man har så lätt att få pengar som jag, kan det ligga en stor fara för det. Hör du Lippa! Följ

²⁵⁷ UW tror att detta handlar om konstgjorda blommor som Victoria har beställt av sin syster och att detta är retsamt skrivet. Det tycks vara – se slutet av brevet – som om de skickar paket via Ryssland.

du ej heller strömmen i det avseendet.! Än mer frestande måste det ju vara där mitt i elegansens och behagens centrum. Men icke ligger ju lyckan i sådant. –

Se dig om, res utom Paris i dess härliga omgivningar. Var mottaglig för allt skönt och värdefullt och storslaget, som konsten, naturen, historien bjuder. Försumma icke att lära se och känna världen. Det är aldrig bortkastade pengar det man sätter i ernåendet av dylikt. Huru lyckligt ändå att du kom dig bort från Gbg. Vad betyder det om du bor enkelt, får enkel mat, bara man vet sig vara, där världen lever. Dina brev tala, dig omedvetet, ett helt annat vaknare gladare lyckligare språk än nånsin förr de gjort. Och den mer än dubbla lönen. Är det ej en härlig känsla att man kan leva på sin egen förtjänst? Icke behöva begära av syskon och föräldrar. Är de 225 du har? Får du mer nånsin? Är arbetet svårt, tröttande, dagen lång? /Når?/ pengarna bra. Svara nu på allt sådant. –

Här har jag omtalat dig för bankflickor som ha 250 mk i mån. De säger att de på ögonblicket skulle vilja byta med dig. Har du varit hos Haleys sen. Se de ut att vara lyckliga? Undra om de komma hit i sommar? –

Här städas i dag väldeliga. Har just fått en barnjungfru – 15 års flicka. G-I²⁵⁸ vill vara ute om dagarna. Måste vallas. **På torsdag kommer Vera²⁵⁹ hit. Stannar till måndag kväll. Sen far hon till Italien. Vi ha brevväxlat varje vecka hela vintern. Hon skriver brev på 10 – 12 – 16 sidor.** Jag har en blomma här, en blommande rhododendron, som är det härligaste jag sett. 1 ½ mtr hög, fullsålld med gredelina blommor, som hon gett. Nog kostat 50 mk. Hon är den frikostigaste mänska jag sett i världen.

Nej, nej, jag är visst inte teosof, och blir heller aldrig. Jag är ateist både av läggning och övertygelse. G-r och jag har pratat så mycket i dessa saker, att jag icke mera kan börja assimilera någon halfmysticism. De mena sig nog sammangå med vetenskapen men istället rådbråka de den och förfuska den till en springpojke för deras ärenden. Nej, jag vågar nog liksom G-r att stå för mig själv utan någon Gud, att gripa till, då man inte orkar själv. Hjälpen som de tro sig få är ändå blott självsuggestionens hjälp.

Men svårt kan det dock vara, inte för Guds skull men för mänskors, att gå emot strömmen. Då mänskorna i sin enfald och självtillräcklighet sammanslår begreppet irreligiös med synd, osedlighet, hårdhet m m. Man tillvitas vad som helst när man vågar uttala det tvivel som alla, utan undantag nästan, bära inom sig. Sådana äro mänskorna att den kommer längst, blir mest ärad och avhållen som kan hyckla bäst, förstålla sig bäst. –

Svärfar var här i går. Nu far han ju bort. Han grälade på oss just i den andan. Vi hade inte varit vänliga nog mot honom. Och så umgås vi med sådana som han är ovänner med. Vi borde umgås med präster och läzerskor förstås. –

Har du ditt härliga hår ännu? Mitt går av så förbaskat så. Vad skall jag göra vid det? På söndag skall jag ha middag för två Vasas bästa - socialt sett – kvinnor och Vera. Du skriver väl ofta hem. Eländigt där som alltid. Ledsamt att

²⁵⁸ Gunnel snart tre år

²⁵⁹ Vera Hjelt

tänka på huru svårt både Far och Mor ha det. Vad mors liv varit glädjelöst. Skall det nånsin ljusna, befrias från möda /...?/ svårigheter. Undrar hur Amanda Helmersaken står?²⁶⁰ Skall man nu tro på den. Om det ändå varit hon som slagit opp. Du har rätt hade hon mer stolthet så – men det har man aldrig då man älskar och tror på kärleken som räcks en.

I kant: Ja, nu slutar jag. Smet från allt bråk och skrik i andra rummen. Sitter lugnt och skönt till i mitt eget. Jag älskar mitt rum. Det är så vackert. Får se nu om jag skall få blommorna. Dem knycka de kanske i Petersburg. Tror ej det var ett bra sätt att skicka på. – Tack nu för allt besvär än en gång. Snart får du köpa strumpor till mig, de gå nog i tidningar till laboratoriet utan aning till bedrägeri. Har man kulörta i år med? Här kosta sidenstrumpor minst 6-8 mk paret. Varma hälsningar från din tillg. syster Victoria. Skriv "rikki, rikki" (G-I brukar säga) snart!

+++

9 april 1914 "Det tilltagande huliganlivet" en berättelse om ett intrång i ett hus på natten av en individ som sedan blev jagad på flykten efter att ha stått "gömd flera timmar bakom ett skåp" Det hela inleds med att man ska berätta om "en obehaglig händelse som värdigt ansluter sig till vinterns långa rad av inbrott och inbrottsförsök."²⁶¹

+++

28 april 1914.²⁶² Annonser för att Svea Textorius sjunger sista gången på Hôtel Ernst. "Farväl för denna gången."

+++

/Vera Hjelt kom till Vasa i slutet av april 1914 (torsdag till måndag, var det kanske 30 april till 4 maj? Eller tidigare 23-27 april?) för att sedan fara till Italien. Hon bodde då hos Heikels. Victoria hade en middag för Vera Hjelt tillsammans med två betydande damer i Vasa. Vilka kan de ha varit? Troligen hovrättsrådinnan Alma Skog och kanske kommerserådinnan Kurtén? En vild gissning. Båda med anknytning till Kvinnoklubben och Alma Skog allra mest!//

+++

3 maj 1914²⁶³. Under "Smånotiser" står det ganska utförligt ändå om en demonstration den 1 maj, i den hade "ett par tusen" deltagit. Obs att det har införts rusdrycksförbud i Finland och Ryssland 1914 vilket sedan fortsatte 1919 i det fria Finland. Det var alltså alkoholförbud från detta år i Finland /men som ska visas nedan var det inte ett totalt förbud, inte ännu, men stora restriktioner//

+++

²⁶⁰ Amanda är nog den goda vän som Victoria hade i Träa, troligen den kusin, som varit förlovad med hennes bror Helmer.

²⁶¹ *Wasabladet* torsdagen den 9 april 1914

²⁶² *Wasabladet* tisdagen den 28 april 1914

²⁶³ *Wasabladet* söndagen den 3 maj 1914

9 maj 1914. Artikel: "Ska man gifta sig av kärlek" om resonemangsparti eller äktenskap av kärlek för att bli lycklig? Om en artikel som man har knyckt från utlandet men dock. Samt annan artikel av Gunnar Heikel.²⁶⁴

+++

10 maj 1914, ledare "Religiösa tidsfrågor"; artiklar i DN och Handelstidningen har av en dr Sven Lönborg ställts samman till en bok med titeln *Jesu av Nazara. Essayer*.²⁶⁵

+++

17 maj 1914, ledare "Rashygien och socialt ansvar" av sign. P.T. citat från slutet av artikeln: "Rashygien arbetar för framtidens släkte. Det individuella måste offras för det sociala."²⁶⁶

+++

Lörd 23.5. 1914

Kära lilla systemin!

Ser du, för 3 tim. sen fick jag ditt brev och - här har du mig. Glad, kan du ju förstå, att jag blev för ditt brev, så vackert och rätt uppfattande livet som omger dig, du skriver. Ja, nog tror jag att man i en storstad som Paris nödgas mer än annorstädes se livets eviga, tragiska motsatser, fattigdom, rikedom, - lycka, sorg, elände, minnen om historiens andligt och världsligt överlägsna stormän och ha för sina ögon de uslaste namnlösa existenser.

Ja, livet kräver oerhört stort offer av somliga. - Far och mor äro två av dem. Det gör en förtvivlad att tänka på dem. Far som var eviga minut skall pinas till sin arma kropp och själ, mor som förtvinar som sjuksköterska, utan tack, utan ett ord knappast av vänlighet. Det är mindre pängar som saknats i vårt hem än ett harmoniskt förståande förhållande föräldrar emellan. Det endast ersätter timligt godt och är den oförstörbara utstrålningens glädje och lyckokälla till alla som dväljs i ett hem. Någon riktigt jublande livsglädje såg man aldrig i sin ungdom, trots mors glada sinne, det motades och dämpades på så många ofelbara sätt. -

När jag nu från mitt eget lyckliga liv vet vad kärlek och lycka är så ser jag bjärtare vad mor och far saknat sig emellan. Godt ändå att vi barn alla äro så pass normala som vi äro. Undra huru många av oss som äro avlade i kärlek. Men den trösten, fastän dålig, har man, att så få levande själar i denna världen äro. - Det är alla tidevarvs största förbrytelser, att man vid alstrandet av liv, låter egna personliga känslor gå före barnets. - Du är i det enda land som börjat betänka och rätta sina handlingar efter den saken. -

²⁶⁴ *Wasabladet* lördagen den 9 maj 1914; Forts på G Heikel "Om varor, varuförfalskningar och deras avslöjande, den 9 maj, den 14 maj; den 19 maj, den 24 maj 1914, den 4 juni 1914, den 9 juni; och utanför serien "Jordanalys" den 13 juni 1914.

²⁶⁵ *Wasabladet* söndagen den 10 maj 1914 undertecknat P. T.

²⁶⁶ *Wasabladet* söndagen den 17 maj 1914 undertecknat P.T.

Därför är även där välmågan, i helhet sett, större än i andra land. Rashygienien, "eugenicken", rasförädlingsviljans vetenskapliga namn är ett kolosalt intressant gebit, kunskapen som framom alla andra borde bibringas folket, man för man, eller rättare sagt kvinna för kvinna. Männen är för själviska att tänka så långt som på det kommande släktet, om det blir sundt och starkt, livskraftigt, lyckligt. Men kvinnan, modern med det ömmande känsliga hjärtat, borde sätta en målmedveten gräns för det hejdlösa alstrandet. Också för sin egen skull, för att kroppsligt och själsligt vara mera för de få barnen och först och främst för sin man, sin första stora kärlek. Den delar modern med de många barnen ut i småportioner åt dem. Inget under att mannen blir trött på sin utsugna nolla till fru och börjar titta efter andra. Nåja, det här är nu just inte dina intressen för tillfället. Vet ej hur jag kom in därpå.

Nu till personliga intressen! Fasligt roligt om du kommer hem. Vi äro hemma ungefär 18 juli, så det är just tiden att vi ofta kunna vara samman. Du kommer till Skodsborg någon dag. – Vera Hjelt kommer dit någon vecka på hemvägen, är nu i Italien, Rom. Hade så kärt brev från henne i går. Skrev just en tim. innan till henne. – Res då på tredje klass. Det kan man väl genom Tyskland. Och spara skillnaden till att ha roligt i Malmö. På resor som snart är överståndna, behöver man inte ha så bekvämt, så tycker alltid jag. For från Svall²⁶⁷ till Mö i 3dje klass med ungarna. Men nog var jag lite rådbråkad. Antagl. låter inte G-r oss den här gången upprepa rådbråkningen. –

G-r skriver just till Totta om idéer hur han skulle illustrera titelbladet till sin bok: "Från nebulosan till människan". Till hösten kommer den ut på Framtiden i Malmö, 2000 ex. Just idag fått kontrakt att underskriva. Han är så glad. I morgon gå vi först på teater, ta sen en brak/kavift?/ för att fira hans första stapplande steg upp till andens stormän. – Komma nog plakata hem vandrande så där på morgonsidan. – Jo, käresta, nog har jag fått blommorna. Stiliga. Finfina. Inte såg di' mycket ut då jag plocka upp dem, platta som en pannkaka men med strykjärn, nål och tråd, och god vilja, sitta nu de röda blommorna på min svarta gamla hatt, förgätmigej på Ingas. Skrev jag aldrig därom? Trodde jag för länge sen tackat för dem. Vad kostade de? Skuldfri "oskyldig" är jag väl inte riktigt än och snart kommer strumporna. Sänd dem i tidn. till labben. De gå nog bra så. En hatt får du köpa mig om du kommer hem, blå till min kappa. Ids inte köpa här, får ingen vacker. Har den svarta så länge. I morgon skall jag för första ggn ha min svarta fina klädning på.

Det du skrev om din kärleksutportionering upprör mig. Voj voj. Måtte du inte tatt skada till din riktiga själ, kärnan, bara skalen måtte se fnasig ut, så du ännu kunde ha möjlighet att lyckogöra och lyckogöras. Adjö me dej nu! Får jag något ord innan vi träffas i Hkpge????? Hjärtehälsn. från din syster Va

I kanten: Gunnar kom in: "Vem skriver du till." – Jag: Lippa." – "Vad om? – Jag: "Preventiva medel." Han:- "Nä ä du galen! Att hon skulle börja o begagna dem? Aldrig i livet! ----- Där viste du alla tänderna när du grina.

–

²⁶⁷ Troligen förkortning av Sundsvall – från Vasa tog man båten över till Sundsvall. Mö = Malmö.

Kanten första sidan: Antagl/igen/ läser du det här på min födelsedag. Beklaga mig då att jag blir så gammal hela 31 år. –

+++

23 maj 1914. "Gatuupptråde." En konstapel i konflikt med tre arbetare. Den ene av arbetarna drog konstapelns sabel ur dess skida och hotade konstapeln som då drog sin pistol och sköt ett varningsskott i marken. Sen sköt han arbetaren i låret. Denna gav sig men är inte allvarligt skadad.²⁶⁸

23 maj 1914.²⁶⁹ Under rubriken "Litteratur och konst" en bild av Agnes Symra och sen står det "vars bild vi här ovan presenterar, gästspelar som bekant härstädes i morgon söndag kl 8 e m i Strindbergs intressanta skådespel 'Dödsdansen'. Fru Symra har en framgångsrik teaterbana att visa hän på. Som bekant utgjorde hon för några år sedan en av den norska scenens bärande krafter (triumviratet Dybwad-Wettergren-Symra är alla kännare av norsk scenkonst välbekant). Sedermera har hon företagit turnéer i Sverige och på kontinenten. I Sverige vann hon en glänsande succès med sina Peer Gynt-framsägningar. Under den senaste säsongen har hon tillsammans med herr Gunnar Berg givit en hel del ensemblégästspel på tyska å de större scenerna i Tyskland, Österrike, Ungern, Schweiz och Ryssland, överallt med en för en skandinavisk skådespelerska storartad framgång. Även herr Gunnar Berg har rönt stort erkännande från publikens och kritikens sida." /Hela notisen./

+++

24 maj / 21 maj 1914.²⁷⁰ Annons "Wasa Teater (Direktion: Gunnar Berg) Söndagen den 24 maj kl 8.15 e m GÄSTSPEL på svenska språket av den europeiskt berömda AGNES SYMRA från Norska Nationalteatern, Kristiania DÖDSDANSEN Komedi i 4 akter av August Strindberg. Enda föreställningen. Biljetter säljes i Brandkårshuset föreställningsdagen fr kl 12-4 samt fr 6 e m.

+++

26 maj 1914.²⁷¹ Rec under "Litteratur och konst" av Dödsdansen. Den var en succés "icke blott för den strindbergska dramatiken utan även för de tre uppträdande, fru Symra, herrar Berg och Broberg. 'Komedin' i fråga, vilken som så många andra av Strindbergs dramer rör sig om förhållandet mellan man och kvinna, erhöill ett åtminstone för våra förhållanden briljant utförande. Särskilt herr Bergs spel, vars verkan förstärktes genom en särdeles lyckad maskering, var sällsport väl utformat och präglad av ytterlig realism. Och fru Symra utförde sin roll på ett om stor scenvana vittnande sätt. Herr Broberg verkade däremot för ungdomlig – både som skådespelare och som karantänmästare med son, som tagit värvning vis fästningsartilleriet.

Åskådarna som uppgick till ett hundratal, gåvo genom kraftiga applåder sitt bifall tillkänna. Inom parentes torde förtjäna påpekas att en del av

²⁶⁸ Wasabladet lördagen den 23 maj 1914

²⁶⁹ Wasabladet lördagen den 23 maj 1914

²⁷⁰ Wasabladet torsdagen den 21 maj 1914 Hela annonsen. Samma annons lördagen den 23 maj 1914.

²⁷¹ Wasabladet tisdagen den 26 maj 1914.

läktarpubliken genom rubriken 'komedi' bibringats en något skev uppfattning om styckets egentliga karaktär. Under hr Bergs stumma spel i början av fjärde akten hördes nämligen upprepade gånger energiska, men totalt omotiverade fnissningar från läktarn." /Det var hela recensionen.//

+++

26 maj vykort från Italien (frimärket bortrivet) till "Herr Armas Heikel, Wasa, Skolhemsg 5" och över adressen "Finlandia via Suède". Vyn föreställer en gata "Napoli. Gradoni di Chiaia". Hon har skrivit först på ena ledden och sedan på den andra. Det blir svårtytt men jag försöker. Somligt syns väl: "26/5 1914. Till Armas liten, en stor hälsning från tanten så att du inte glömmer bort att vi brukade skriva till varandra. När du blir stor ska du köpa dig en åsna och rida omkring här i det förfärligt vackra landet. Här finnes i Napoli så mycket människor som myror uti en stack. Alla tycka att det är mycket roligt att lefva ett mycket lustigt lif vet du här borta. Alla riktigt bo på gatorna. Idag såg jag midt i staden på trottoaren en gryta som kokade gröt – en liten flyttbar spis. Det var ett folk som kokade sin middag på gatan. Hälsa hjärtligt till mamma och pappa och småsyskonen från vännen Tante Wera"

+++

28 maj 1914 ledare "Tal vid Brages vårfest" samt ngt om "Ur dagboken" + artikel "Villervallan i Albanien"²⁷² Allmänt denna vår så är det mkt om Baltiska utställningen i Malmö både innan den börjar och sedan om utställningen.

+++

16 juni 1914. "Den 16 juni 1904. Ett tioårsminne." ref. fr D. Pr om mordet på Bobrikoff i detalj men i neutralt hållen ton vilket bör ha berott på den censur som rådde.²⁷³

+++

27 juni 1914²⁷⁴ kort notis: "Hedrandet av Eugen Schaumans minne skall bestraffas. Pressombudsmannen i Åbo T. Saarniaho har till rådhusrätten i sagda stad instämt ansv. redaktören för Åbo Underrättelser E. von Wright med anledning av att i tidningen den 16 juni ingått Eugen Schaumanns bild samt en artikel med rubriken 'En minnesdag', i vilken artikel enl. pressombudsmannens åsikt en brottslig gärning prisas i syfte att tillvinna densamma sympati och sålunda uppmanas till brott."

+++

28 juni 1914.²⁷⁵ Ledare "Ungdomsförvildning och nöjeskultur" om Ellen Key. "Det är först på senare tid som den svenska författarinnan Ellen Key begynt bli rätt förstådd och uppskattad i vidare kretsar i Norden. Rätt egendomligt är det förvisso, att Ellen Key, vars hela strävan gått ut på individuell o social väckelse till högre, friare, ansvarsmedvetnare mänsklighet, kunnat råka ut för det gränslösa oförstående och förtal, vilket allttjämt för det stora flertalet

²⁷² Wasabladet torsdagen den 28 maj 1914.

²⁷³ Wasabladet tisdagen den 16 juni 1914

²⁷⁴ Wasabladet lördagen den 27 juni 1914

²⁷⁵ Wasabladet söndagen den 28 juni 1914

undanskymmer hennes personlighets rätta gestalt. Hon har beskyllts för att förföra ungdomen till lösaktighet och självsvåldig ansvarslöshet. – Och dock, den som läser hennes skrifter med god vilja och öppet sinne, kan ej underlåta att förstå och ryckas med av hennes ädla tankar och synpunkter, hennes hänförelse för mänskolvets stegring till ett högre moraliskt stadium. Hon har predikat självhävdelse och plikten att lyckas men med självhävdelse har hon förstått rätten till ett större värde för oss och oss själva till ett större värde för det hela, vari icke innefattas någon rättighet att godtyckligt träda andras rätt för nära. Och lycka är: den fullaste utvecklingen och användningen av våra bästa krafter.”

/hopp/ ... "Ellen Keys huvudarbeten ha på senaste tid blivit tillgängliga i billighetsupplagor, så det är att hoppas att 'Barnets århundrade' och 'Kärleken och äktenskapet' skola bli allmänna lästa och studerade. Frånsett hennes skriftställarskap har Ellen Key utövat en storartad kulturell verksamhet som talarinna och föreläserska, och medelst sin framställningskonst städse förmått fånga sina åhörare till spänd uppmärksamhet.

Vanligen ha föredragen sedermera i broschyrform blivit tillgängliga för en större publik. Nyligen ha utkommit ett par småskrifter av henne, den ena behandlande frågan om ungdomens förvildning, den andra uttryckande hennes synpunkter på en erforderlig nöjeskult. Skrifternas aktuella innehåll och de beaktansvärda synpunkter författarinnan framställer torde berättiga en närmare framställning.”

Ett kyrkligt opinionsmöte i Stockholm har krävt nya tvångslagar för att stävja ungdomens förvildning och har angripit "propagandan för den 'fria kärleken', gemensamhetsbad, modern teater och konst..." Ellen Key vill istället att medierna ska ålägga sig restriktioner för att inte göra stor sak av "de grova sedlighetsbrotten" för i tidningar kan ungdomar läsa om sån som de inte kan hitta på själva.

Sedlighetsmötet i Stockholm som varit riktat mot den fria kärleken. Ellen Key tycker att man måste gå mera på djupet än vad mötet gjort. Detta möte hade inte nämnt "prostitutionen, mot vilken kampen först vidtagit i våra dagar, och lämnade flera sociala missförhållanden obeaktade, de där dock bära den egentliga skulden till brottslighet och osedlighet över huvud, såsom t ex dryckenskapen, bostadsförhållandena, barnens och mödrarnas utarbete. Det är genom kamp mot de sociala missförhållandena som förvildning och osedlighet bör bekämpas, icke genom direkta tvångsåtgärder. ... Men de beklagansvärda offren för lagen eller dålig uppfostran ökas. Ty den dag i dag som städse förut är ungdomens brottslighet väsentligen en produkt av den härskande samhällsordningen och var föräldrarnas sociala förvärvsförhållanden". I detta citerar Ellen Key en tyska vetenskapsman som i sin tur citeras av ledaren.

Och ledaren följer upp med att anklaga "hemförhållandena och hemmets urartning. De unga känna sig hemlösa, och det är i hög grad viktigt, att forna dagars hemliv pånyttfödes. Det viktigaste i fråga om åtgärder till förvildningens förhindrande är att väcka kvinnorna till klart medvetande om deras ansvar mot det uppväxande släktet. Ellen Key citerar Kleist ord: ' Du är

född till moder. Lagg den tanken såsom ett pansar av diamanter omkring ditt bröst, så att intet annat där intränger för att förvilla visheten: att av alla de uppgifter, du kan fylla för mänskligheten, är ingen större än den att fostra en ädlare mänsklighet.'

Barnens uppfostran i hemmet borde ledas med djupare insikt om vad som gör dem till friska, goda, karaktärsfasta människor, som kunna gå ut i livet med förmåga att stå emot de frestelser som möta. Det gäller att söka stålsätta personligheterna. Uppfostran får icke vara för veklig, ty då är den till fördärv. Lyxen får icke förkväva barnårens glädjekällor, som bestå i självverksamhet och hårdande lek. I allmänhet gäller det, att man aldrig bör ge barnen allt, som hemmet kan ha råd med. Enkla vardagsvanor är av vikt under de ungas uppväxt, och barnen borde väckas till arbetsglädje och lust till verksamhet. För att barnens uppfostran skall leda till danandet av karaktärer, borde mödrarna i högre grad än vad för närvarande är fallet, vara i besittning av ett par oundgängliga egenskaper: vishet att urskilja det väsentliga i fråga om vad man av barnen obehörligen bör fordra av lydnad, självbehärskning och andra goda vanor; fasthet vid inpräglandet av dessa vanor och, under alla barnens åldrar, sann godhet och glädje. Det vore av behovet påkallat att för unga kvinnor skulle arrangeras lagstadgad utbildning för moderskapet, ty i fråga om uppfostran är det som med allt annat, att mycket ont beror på bristande kunskap och tanklöshet."

Fast Ellen Key ser mkt som är fel idag med barns uppfostran så ser hon med tillförsikt på framtiden på g a "nykterhetsarbetet, den genom sexuell upplysning bekämpade prostitutionen, det energiska folkbildningsarbetet."

När fritiden ökar behövs också en nöjeskultur menar Ellen Key. Men det finns olika nöjen. "Endast de skapande – produktiva – nöjena, som giva oss ökad andlig spänstighet, rikare känsloliv, gladare lynne, stärkt viljekraft, friskare kropp, äro att räkna till de goda nöjena." och Ellen Key tar skarpt avstånd från det som kallas "förströelse" eller "tidsfördriv (betecknande uttryck!)" och värst av dem är "ruset".²⁷⁶ ...

"... vid alla högre nöjen fordras det självverksamhet ... Många nöjen äro värda att förkastas, såsom råa vaxkabinetter, trollkonster, många cirkus- och varietéuppträdanden och nutida fars- och biografföreställningar, vilka alla blott vädja till den råa sensationslystnaden och det tomma flinet. Biografen kan, om den ledes med behörig omsorg och censur, vara ett betydelsefullt nöje, men alltjämt är repertoaren ytterst ojämn och till stor del bestående av sensationsstycken och idiotiska vitsbilder. Ellen Key påpekar den stora uppfostrande betydelsen hos dock- och amatörteatern, och det vore till stor glädje, om ungdomen runt omkring i bygderna kunde intresseras för att uppföra goda lättuppförda stycken, ävensom att försöka skriva ihop små pjäser.

Idrottens enorma betydelse för den nu levande släktets kroppskultur är ju allmänt uppskattad, men det är icke meningen, att den skall urarta till sport. Dess mål är allsidig, kroppslig utveckling, och ju mer man idkar idrotten

²⁷⁶ *Wasabladet* söndagen den 28 juni 1914

för att vinna ökad självbehärskning och själsnärvaro, stegring av kraft och mod, desto högre står den i kulturellt hänseende.”

Men Ellen Key vill att vi ska reagera mot dåliga nöjen och vi bör ”förädla våra vardagsvanor”. Ledare anslutas med ytterligare beröm av Ellen Key. Den är skriven av P. T.²⁷⁷

+++

30 juni 1914. Ledare ”Sång- och musikfesten i Nykarleby” med ett sluttal av professor I/var/ A Heikel ... långt tal i vilket han också nämner sin far, som tidigare talat i det heliga rummet som de befinner sig i (en kyrka?).²⁷⁸ Talet är långt och handlar – skummat bara – om svenskarna i Finland.

30 juni 1914.²⁷⁹ Detta är det första som skrivs om mordet på det habsburgska väldets arvtogare. Under ”Senaste nytt” en lång notis om ”ÄRKEHERTIGEN FRANS FERDINAND AV ÖSTERRIKE OCH HANS GEMÅL MÖRDADE. Mördaren en 19-åring bosnisk gymnasist.” Om hur mordet gick till, ganska mkt detaljer. Också om bomben tidigare. Det verkar ha funnit tre attentatorer. En liten notis efteråt förklarar hur Frans Ferdinand var i arvsföljden till att bli kejsare. Han var son till Frans Josefs yngre bror Karl Ludvig som varit tronföljare sedan Frans Josefs egen son tog sitt liv. Sedan 1896 hade Frans Ferdinand varit tronföljare. 1900 hade han gift sig ”morganatiskt” med Sofia visserligen furstinna men inte tillräckligt fin för att deras barn skulle få bli tronföljare. /Så Frans Ferdinand var på sätt och vis den siste av sin ätt, anmärker UW//

+++

2 juli 1914.²⁸⁰ Lång notis, eg flera notiser, under huvudrubriken ”Senaste nytt”. ”Furstemordet i Österrike. Serbien får bära skulden. Wien 30 juni. Attentatorerna Zabronovitsch och Princip uttrycka ogenerat sin tillfredsställelse över att deras dåd lyckats. De förneka icke att bomberna erhållits från Belgrad, som det uppgives genom tvenne kommitterade. De förneka icke heller att de stått i relation tillvarandra. ...

I hela Bosnien, Herzegovina och Kroatien råder en oerhörd upphetsning. Den del av befolkningen som är dynastin trogen, uppträder mycket skarpt mot serberna och ryggar icke för våldsamheter. Dock är uppgifterna om att i huvudstaden i Herzegovina Mostar 200 serber blivit mördade starkt överdriven.

I alla städer ha allvarsamma antiserbiska kravaller ägt rum. I Sarajevo har ett par hundra hus och butiker under kravallerna förstörts. Demonstranterna ha i spetsen för sina tåg burit kejsarens porträtt.”

+++

2 juli 1914. Mera från Österrike Wien om mordet och följderna. Ny tronföljare är Frans Ferdinands brorson född 1887, ärkehertig Karl Frans. I Wien är uppståndelsen stor. En folkmassa samlades på Ringen 11.25 på kvällen den 28

²⁷⁷ *Wasabladet* söndagen den 28 juni 1914

²⁷⁸ *Wasabladet* tisdagen den 30 juni 1914

²⁷⁹ *Wasabladet* tisdagen den 30 juni 1914

²⁸⁰ *Wasabladet* torsdagen den 2 juli 1914

juni för en demonstration. Alla teatrar och nöjesetablissemang har stängt. Ingen musik spelas på restauranger. Sorgflaggor överallt. I *l'Humanité* skrevs det om den mördades "militära och klerikala tendenser" som varit en fara för freden i Europa. Också *le Matin* anklagar den mördade för att ha velat starta krig 1909 och 1911. "Allmänt råder åsikten, att mordet på ärkehertigen tillskapar en kritisk situation, vilken kan leda till fullkomligt oberäknliga resultat."²⁸¹

+++

3 juli 1914. Tidningen full av den Lantbruksutställning som öppnade och ägde rum i Vasa.²⁸²

+++

4 juli 1914. Liksom följande dag, då det dock fanns en kort notis om att kistorna med de två mördade i Sarajevo hade anlänt till Wien den 3 juli. Jo, flera notiser. En med rubrik "Kallblodigt lugn i Wien" där det står bl a att den nye tronföljaren är omtyckt och att man i diplomatisk kretsar är nöjd med honom. "Även framhålles den lugna stämning som råder i Wiens finansvärld. Man väntar där, att de i första ögonblicket märkbara farhågorna för krig och inre komplikationer skola upphöra med det snaraste." Ungarna hade aldrig gillat Frans Ferdinand och hoppades nu att greve Brechthold skulle ersättas av en ungrare "som äger kejsarens synnerliga förtroende." Mördaren har sagt att han är en "passionerad anarkist". Att han utfört brottet själv. Samtidigt har han sagt att hela Bosnien " varit förvandlad till en fälla för ärkehertigen. Därför är man övertygad att attentatet förberetts enligt en färdigt uppgjord allmän plan."²⁸³

+++

6 juli 1914. "Från utlandet. Furstemordet och den politiska situationen."²⁸⁴ Det är en lång artikel som en korrespondent i Berlin har sänt till Abl. som Vbl. skriver av. Ur den lite "Redan framträder i tyska pressen farhågor för att Frankrikes revanschplaner och Rysslands slaviska samlingspolitik skola söka utnyttja Österrikes nuvarande svaghet. Det går väl så länge den gamle kejsaren lever men därefter ...? frågar man."

"Det senast balkankriget har i hög grad oroat sinnena och stegrat de nationella lidelserna. Serbien har vidgat ut söderut och fått sin folkmängd ökad med 2 miljoner. Men nu svärmas det för ett ännu större Serbien än det som vanns 1913."

Sen om att Frans Ferdinand var en klok politiker. Och han var en god militär och populär inom armén. Och om starka spänningar mellan kroater och serber.

"Serberna ha länge utnjutit vanrykte bland Europas civiliserade nationer. Anseendets lägsta punkt var omedelbart efter konung Alexanders och drottning Dragas mördande." Och så berättas om många misslyckade eller lyckade attentat som skett i landet eller av serber på annat håll. Artikeln

²⁸¹ *Wasabladet* torsdagen den 2 juli 1914

²⁸² *Wasabladet* fredagen den 3 juli 1914

²⁸³ *Wasabladet* lördagen den 5 juli 1914

²⁸⁴ *Wasabladet* söndagen den 5 juli 1914 – det står 5 juli på tidningen men bör varit den 6 juli.

framhåller att Belgrad låtit antyda – och stött nationalistiska grupper – eftersom de ansett Frans Ferdinand som "den farligaste motståndaren till den serbiska nationalitetsrörelsen". Frans Ferdinand hade försökt göra det bättre också för de av ungrarna förtryckta minoriteterna. /UW en ganska upplyst och bra artikel/²⁸⁵

+++

7 juli 1914.²⁸⁶ Ännu på tredje dagen av lantbruksutställning. Rubrik "Från utlandet. FURSTEMORDET I ÖSTERRIKE. Jordfästningen. Wien 3 juli." Detaljerat. Och sedan "Serbien och Montenegro" om ngn form av genom rysk diplomati erhållet traktat som gör att de två tillsammans blir en serbisk "förbundsstat" utan att Montenegros kung Nikita ska behöva abdikera.

+++

Efter denna blir det inget från detta begynnande krig på ett slag.

14 juli 1914. "Tyskland och Österrike. Viktiga militära överenskommelser" allt enligt vad som står i en rysk tidning.²⁸⁷ Därtill "Berlin, 10 juli. Från officiellt håll meddelas att Tyskland beslutat under alla förhållanden understöda de yrkanden Österrike framställt hos Serbien och att på det mest kategoriska sätt fordra, att dessa yrkanden utan något undantag noggrant bliva uppfyllda. Såvida Ryssland och Frankrike skulle söka förmå Serbien till motspänstighet eller om Serbien skulle söka genom några undanflykter undandra sig uppfyllandet av Österrikes fordringar eller bedra den österrikisk-ungerska regeringen, eller om Ryssland skulle moraliskt understöda Serbien häri eller förmedels sabelsskrammel – så kommer Tyskland t o m under hot om krig mot Ryssland att på det bestämdaste driva på de österrikiska fordringarna." ... "Tyskland anser att i händelse av en konflikt mellan Österrike och Serbien det enda medlet att förhindra ett världskrig är att avstyra en rysk-fransk inblandning."²⁸⁸

+++

16 juli 1914²⁸⁹ Rubriker: "Spänningen mellan Österrike och Serbien"; österrikare lämnar Serbien. "Italien mobiliserar. Spänning i det internationella läget". Främst riktar sig den mobiliseringen mot Grekland och den gäller också Albanien. Och sedan om vad som händer i Frankrike, där treårsvärnplikten snart ska upp till omröstning. "Le Temps" bebjöd en kampanj som riktar sig åt tre håll: mot den treåriga värnplikten, mot den ryska alliansen och för ett närmande till Tyskland." Det tycks vara alliansen med Ryssland som tvingade fram den längre värnplikten. /Som väl röstades igenom någon tid efteråt? Ja, UW tror att det var i "striden" om denna som Jaurès mördades och att lagen antogs strax efter eller t o m samma dag ??//

16 juli 1914 en liten notis om att Rasputin, enligt ett meddelande som kom på tisdagen, hade avlidit på sjukhus dit han hade förts efter att ha utsatts för ett attentat.

²⁸⁵ Wasabladet söndagen den 5 juli 1914 dvs 6 juli!

²⁸⁶ Wasabladet tisdagen den 7 juli 1914 (ja så står det – blev det fel tidigare, jag har skrivit av rätt)

²⁸⁷ Wasabladet tisdagen den 14 juli 1914

²⁸⁸ Wasabladet tisdagen den 14 juli 1914

²⁸⁹ Wasabladet torsdagen den 16 juli 1914

+++

19 juli 1914²⁹⁰ bl a om "Det försämrade Balkanläget"/22 juli 1914 var en onsdag . Då var paret Heikel inte längre i Vasa utan i Danmark. Därför lämnar jag *Wasabladet* nu./

+++

/Brevhuvud från Skodsborg – Badesanatorium, helbredelsesanstalt for kroniske sygdomme.²⁹¹/

Skodsborg den 22/7 – 14 kl 11 f m /ett brev i blyerts/skrivet onsdag/

Älskade Tora!²⁹²

Jag har väntat med brevskrivningen till jag sku få reda på regimen; men då jag ännu intet hört, fastän jag i går f m undersöktes, så skriver jag några rader om mina intryck. Redan det att man ej genast får börja är ju galet. Men förresten känner jag mig ganska besviken med det hela. Rummen som kosta 49 kr i veckan äro nästan obeboeliga. För att få det någorlunda drägligt måste man betala 10 – 12 kr per dag. Emellertid har jag tills vidare ett 7 kr rum, det enda lediga i hela etablissemangen: ett litet krypin med säng, bord och stol. Men det gjorde ju ingenting om det bara vore fredligt. Nu ligger det vid den allmänna landsvägen, automobiler, hästar, hundar, tåg och människor föra ett odrägligt oljud ända till 12 – 1 på natten, och kl. ½ 6 på morgonen börjar sanatorielivet med buller och bång; det blir därför ganska skralt med sömnen. Renligheten i sanatoriet är dessutom icke förstklassig. Trasiga mattor, nedfallen rappning, spindelvävnader i taken, betjeningen ganska oärlig och kort: i mitt rum har jag ej ens elektriskt ljus endast en ljusstump – Kommer antagl att flytta till annat rum i morgon. – Publiken ganska /oandlig?/; skånska lantbrukare, lärarinnor m m. Nästan alla klaga här på landsvägs- och tågbullret. Maten mycket märkvärdig: ganska osmaklig åtminstone till en början.

Människor känner jag en hel hop. Har även presenterat mig för Willebrand & Roselius/?/, tyckte att jag själv var ganska livlig och spirituell, men den vasaïtiska stelheten slog emot mig. Sannolikt verzichter jag h. o. f. på deras sällskap. Ett danskt herrskap är nog så trevligt, men äro ej heller nöjda med sin vistelse, klaga på renligheten. –

Jag tycker sanatoriet är nog så simpelt för Vera²⁹³. Bättre att hon bor t ex i Klampenborg eller annorstädes i Skodsborg; behandling behöver hon väl ej? Jag tycker nu att vi samtidigt som Vera resa härifrån och fortsätta par veckor vid någon badort i Sverige där det är lugnare. Människorna prata här om behandlingen och sina krämpor – föga trevligt. –

²⁹⁰ *Wasabladet* söndagen den 19 juli 1914

²⁹¹ Skodsborg ligger 20 km norr och Köpenhamn, och nås därifrån med tåg. Skodsborgs sanatorium var ganska fashionabelt på denna tid. Se t ex en artikel av Elsa Asklund "Rösträttsbrev från Skodsborg" i *Rösträtt för kvinnor* 1912:11:3 i vilket man får intryck av att många for dit för att umgås samtidigt som man kurerade sig.

²⁹² Victoria är i Hököpinge dit Gunnar skriver. Filippa är hemma också, på besök från Paris.

²⁹³ Vera Hjelt som ska hälsa på dem där på sin resa hem från Italien.

Rosenberg med fru är här också från Wasa, samt förövrigt en stor mängd finnar – alla apokryfiska storheter. Att adventisterna hålla regimen märkes nog. Biblioteket är fullt med fåniga böcker. – lördag ingen behandling m m – Kanske börjar man trivas bättre med tiden. Jag hoppas det. Klart är att det blir annorlunda då du anlärt. Trist är det ju alltid ensamt.

Tag två filter då du kommer och om du har tid så köp ett par kalsonger till mig i Khamn Skriv nu när du anländer. Roligt om du komme redan lördag. Då skulle jag möta dig i Khamn, som vi kunde bese. – Skriv genast du fått detta. Många hjärtliga hälsningar till svärmor, svärfar, Lippa och kyssar till dig själv Gunnar

+++

/Brevhuvud från Skodsborg – Badesanatorium, helbredelsesanstalt for kroniske sygdomme./

Skodsborg den 22.7.-14

Ä. V!²⁹⁴

Då jag nu haft en dags ordentlig behandling och funnit den mycket bra, har Skodsborgs aktier stigit hela hopen. – En frisk person kunde nat. skaffa sig bättre trevnad på annat håll, men om jag kunde invaggas i tron att jag verkligen är i behov av vård bleve nog tillfredsställelsen större. Min behandling består tillsvidare av sjö- och solbad på morgonen. Liggehalle (1 t) mitt på dagen. Kl 4 kalla och varma omslag på hjärta och ben. Inrivning med salt, dusch och massage, särskilt hjärtmassage, och fotbad på aftonen kl ½ 9.-

Maten har varit bättre idag men hungrig vill man bli av den, fast kvantiteten är stor; alltför litet kalorier: för mig är det ju bra att magra; men du stackare. Glad är jag emellertid att du kommer under ordentlig behandling och blir ordentligt undersökt. Du måste slippa din kyla²⁹⁵ ovillkorligen. –

Rumsförhållandena är som sagt tråkiga, men jag tror nog det skall bli bra snart. 18 kr per dag måste vi i alla fall betala för att få det någorlunda fredligt. Finnar finns här minst 40. Hela patientantalet är omkring 300, mindre än vi trodde är sanatoriet. –

Ha nu så roligt. Res med mor till Falsterbo eller Malmö och se int på fyrken. Pengar kommer det nog att gå mer än vi tänkt oss, men börjar det bli knappt ha vi ju snart tillskott från Wasa. Jag är glad när du kommer hit men gör precis som du vill. Korrekturläsningen är bra att ha, därtill finns tid mer än tillräckligt. Tycker nu själv att boken är ganska underhaltig men då jag givit mig i leken måste jag väl tåla den. Bra att Ragnar läser korrekturen; fick just ner första korret av honom. Sakliga goda ändringsförslag.

Tänker du fått de första underrättelserna från barnen; tänker ofta på hur de må ha det i denna hetta. – Hängmatta vore bra att ha här. Cykel är även

²⁹⁴ Älskade Victoria! Så förkortat.

²⁹⁵ Victoria klagade ofta om kalla fötter. De har gått i arv.

utmärkt. Filtarna äro för att ligga i skogen – Köpte i Khamn en andra alpakkakostym, är därför väl försedd, men glömde köpa kaliser. Lördag /den 25 juli alltså/ reser jag till Khamn antingen du kommer eller ej; träffar möjligen /Ollgaard? Ollegaard?/
Må väl! Din egen Gunnar.

+++

Brevhuvud från Skodsborg – Badesanatorium, helbredelsesanstalt for kroniske sygdomme.

Skodsborg den 23.7 -14 Afton kl 8 /torsdag/

Min älskade Tora!

Fick just ditt brev, tack för det! Som du sett från mitt andra brev föreföll mig Skodsborg bättre sen jag fått behandling och maten har också nu de senaste dagarna varit smaklig. Sämst är här med lugnet. En kolossalt trafikerad landsväg på ena sidan och beständiga tåg på den andra. Jag har emellertid redan vant mig vid trafiken och sovit de senaste nätterna rätt bra. Den snygghet och properhet som man är van vid i Sverige saknas emellertid men i morgon fredag får jag annat bra rum med två sängar 18 kr per dygn för oss båda. Det låter ju ganska mycket men betänker du att det ej på långt när ens är vår dagsförtjenst är det ju intet slöseri. –

I dag undersöktes mitt hjärta ytterligare av två läkare. De upptogo pulsslagens kurva; var 7 – 8 slag uteblev men kurvan var för övrigt mycket vacker och normal. Jag fick se på kurvor hos patienter som ledde av verkliga hjärtfel och de voro något helt annat. Läkarna ansågo det ej vidare farligt, men dock vara i behov av behandling. I dag hade jag istället för saltingnidningen elektriskt ljusbad. Hjärtmassage får jag också. Emellertid inskränker sig hela behandlingen till 1 timme eller rättare $\frac{3}{4}$ timmar (den vanliga simningen icke medberäknad) och det tycker jag är skäligen lite för en lång dag. Möjligt är ju att jag senare får bättre och mera ordinationer. Du kan därför tänka dig att tiden blir här lång. Det är ungef. som vistelse på fartyg. Behandlingen och måltiderna målstolpar i det enahanda. Var och en har sitt sällskap. Så liten fröjd har man av de patienter man lärt känna.

Du kan nog därför tänka dig att min vistelse här utan dig bleve odräglig i längden. Du vet därför att du är hjärtinnerligen välkommen, men föredrar du att stanna i Hököpinge till måndag så får jag väl tåla. Lördagsmaten hörs också vara knapp och sämre än under andra dagar, då den enl. de rådande religiösa fånigheterna skall kokas redan på fredag förrän kl. 6 e m. Jag hade därför tänkt att vi skulle vara lördag tillsammans i Khamn; möjligen träffa Ollgaard och komma hit lördag kväll. –

Då jag nu tänker närmare på saken tror jag i alla fall är bäst att vi stanna här, du tre och jag 4 veckor, så kunna vi ju vara en vecka annorstädes. Allt beror på huru vi trivas. Kommer du hit blir vistelsen ojämförligt angenämare för mig. Vi spatsera i den mycket vackra skogen, företa cykelturer, båtturer m m

– skriv ögonblickligen när du kommer. Lördag tycker jag vore bäst; på samma båt som jag, eller helst ett tidigare. Jag är då emot dig antingen vid båt eller färja. Jag tar cykel med, så hinner vi bra omkring i Khamn. Böcker måste jag låna mig uti något bibliotek; här finns uteslutande adventistböcker, "...?/ "Det tusenårige rige" m m. Kaliser²⁹⁶ har jag fått härifrån, behövas därför ej; lakan får man också låna. Även filter. Men kanske bättre att ha egna.

Av Vera fick jag kort från Stuttgart i går. Var redan i går i Berlin där hon skulle stanna tre dagar. Sen kommer hon väl hit? Inspektorn säger just att till Lördagen rum bli lediga; antagligen även till 8 kr per person och dygn, möjligen än billigare. –

Det har regnat i dag duktigt och åskat, luften därför rätt angenäm. – Fick brev av Kronman²⁹⁷ där han skriver att det varit mycket arbete på labben. Plomb av benmjöl 1000 sk, thomasslagg/?/ 800 sk (Svanljung/?/) ytterligare råg i stora mängder. Goda inkomster således och förminskade samvetsskrupler för penningsslöseri.-

Posten går om ¼ timme; cyklar till postkontoret. Usel penna.
God natt min älskade flicka, bästa människa på jorden Din Gunnar
+++

/Kommentar UW: Vera Hjelt kom tillbaka till Finland från Italien och tog då vägen över Stuttgart och Berlin och sedan Danmark, där hon besökte paret Heikel i slutet av juli. Finns ngt i Vera Hjelts arkiv? /UW har tittat som hastigast i Hjelts arkiv men hittade inte denna resa. Hon reser genom Europa just under den månad då kriget kommer allt närmare. //

+++
Rubrik: "Inför ett europeiskt krig" den 2 augusti 1914.²⁹⁸ En artikelserie som fortsatte sedan och svällde i omfattning.²⁹⁹ Det ändrade också titel: den 13 och 15 augusti="Inför världskriget". Och den 16 augusti: "Världskriget!!"

+++
4 augusti 1914.³⁰⁰ I Helsingfors har "de akademiska fäderna" blivit tvungna att sammanträda p g a "frågan om ryska språket vid universitetet, som ansågs så brådskande" ... det fanns nämligen "planer på ryskans upphöjande till det härskande språket i senaten och övriga ämbetsverk, dess framryckande i undervisningen o s v – kort sagt den yttre förryskningen av vårt samhälle ..."
4 aug. Rubrik: "Mordet på Jean Jaurès" ... om det är politiskt eller personligt vet man inte men tror att "upphetsningen i Paris med anledning av krigsfaran krävt Jaurès's liv. Man har sig nämligen bekant att Jaurès under de senaste oroliga dagarna med flammande energi förfäktat den syndikalistiska synpunkten att Frankrike ej bör delta i ett eventuellt krig, ja, hans tidning torde ha varit den enda som opponerat sig mot den allmänna opinionen, vilken beslutat fasthålla

²⁹⁶ kalsonger

²⁹⁷ Kronman har UW inte kunnat få veta mer om, än att han nog arbetar på laboratoriet (efter Saxén?) och att det finns en fru Kronman.

²⁹⁸ *Wasabladet* söndagen den 2 augusti 1914 med forts den 4 augusti 1914

²⁹⁹ *Wasabladet* tisdagen den 6 och den 8 augusti 1914

³⁰⁰ *Wasabladet* tisdagen den 4 augusti 1914

vid alliansförpliktelserna." Man tror detta också för att mördaren kom från östra delen av Frankrike "där revanchetanken ju för närvarande är synnerligen hög."³⁰¹

+++

6 augusti 1914. Ledare "Krig och fred" börjar: "Världskrigets mörka åskmoln hänger hotande över oss. Världsbrandens stora oväder har redan begynt. Död och olycka skall utspridas över folken. Vi stå alla frågande med tungt sinne inför det förfärliga, som den närmaste framtiden skall bringa med sig. Skall kriget gå ut över all världen, gives ingen återvändo mer?"³⁰²

+++

8 augusti 1914. Många lämnade Helsingfors. "Det tåg som skulle avgå kl 9 på morgonen var redan en halv timme tidigare överfullt varför stationen avstängdes. På Järnvägstorget hade vid tiden för tågets avgång samlat sig över tusen personer som velat resa med. Ett extratåg avsändes kl ½ 10 men ej ens i det fingo alla, som ville resa, plats." Kommendanten för Sveaborg uppmanar alla som kan att lämna staden.

8 augusti 1914.³⁰³ "Ur dagboken" om "Krig och fred" avslutas med **"Ett blott öde har ställt oss långt på sidan om krigets gräsligheter och vår stad ligger orörd i sin fagra sensommarskrud. Må vi vara tacksamma härför och må vi med besinning taga del av meddelandena från de delar av världen där fredskongressernas resolutioner och diplomaternas försäkringar i dessa dagar skjutes i trasor."**

+++

9 augusti 1914³⁰⁴ berättar "Ur dagboken" vilka rykten som gick i skärgården och i Vasas närhet om tyskar som redan fanns i båtar i skärgården, om en ihjälskjuten ryss som drivit in på land, om luftballonger med vapen. Folk hade i skräck sprungit till skogs när andjakten började p g a skotten m m. Raljerande.

+++

11 aug 1914 Telefonsamtal begränsas.³⁰⁵

+++

16 augusti 1914 har ordet "Inför" strukits i serien om världskriget och nu heter det bara "Världskriget", i rubriken.³⁰⁶ Jfr ovan den 2 augusti!

+++

18 augusti 1914³⁰⁷ "Ur dagboken. En maning til sparsamhet. Riktad till husmödrarna." Det står bl a "Tänk på att sparsamhet i det lilla, som mången gång varit grunden till ekonomiskt välstånd, under dyrtid är absolut nödvändigt. En stor del av landets lycka och välstånd hänger på husmödrarna och deras viktiga värv."

³⁰¹ Ganska kort notis *Wasabladet* tisdagen den 4 augusti 1914

³⁰² *Wasabladet* torsdagen den 6 augusti 1914

³⁰³ *Wasabladet* lördagen den 8 augusti 1914

³⁰⁴ *Wasabladet* söndagen den 9 augusti 1914 av sign Piff

³⁰⁵ *Wasabladet* torsdagen den 13 augusti 1914

³⁰⁶ *Wasabladet* söndagen den 16 augusti 1914

³⁰⁷ *Wasabladet* tisdagen den 18 augusti 1914

18 augusti 1914.³⁰⁸ Stora rubriker "Världskriget" med många underrubriker som "Tyskhatet i Belgien", "Turkiet som Tysklands bundsförvant", "Brittiska Nordsjöflottan" samt också "Senaste Nytt. Kriget" under vilket också står att Panamakanalen öppnades den 16 augusti och att det amerikanska örlogsfartyget Aneona var det som passerade först.

+++

22 augusti 1914.³⁰⁹ "Huru finska undersåtar hemsändas från Sverige. Hederliga finska arbetare behandlas som förbrytare." De blev arbetslösa, sattes i fängelse och fördes i bojar fyra och fyra till gränser vid Haparanda, fick där tillbaka sina beslagtagna pengar och fördes ut ur Sverige. Så ungefär var artikeln – med detaljer.

+++

23 augusti 1914³¹⁰ ledare med rubriken "Inför den hotande arbetslösheten" Ingen handel gör många arbetslösa på sikt.

+++

25 augusti 1914³¹¹ "NÄR JAURÈS MÖRDADES. En skildring i *l'Humanité* av förloppet."

"... Jaurès hade anlänt till tidningen en stund före kl 8. Han kom från utrikesministeriet där han som ombud för den socialistiska gruppen hade haft ett samtal med hr **Viviani**. Renaudel och Longuet följde honom.

Så blev det frågan om att dinera. Man gick ned till den ett par steg från Humanité belägna restaurangen du Croissant och tog ett långbord. Jaurès hade tidningens ekonomichef Landrieu på sin högra sida, Renaudel på den vänstra. I den tragiska måltiden deltog ytterligare åtta partivänner, däribland Jean Longuet. Vid ett annat bord i närheten satt Dolie från tidningen Bonnet Rouge med sin unga hustru.

Jaurès talade med sin vackra, allvarliga stämma. Han gav några instruktioner åt sina politiska medarbetare. Instruktioner av Jaurès! Man måste ha hört det för att veta, i vilken förbindning ton Jaurès gav sina instruktioner.

Vi började äta. I detta ögonblick närmade sig partivän Dolie och framtog en fotografi: "Se detta är min lilla flicka".

–"Får man se, sade Jaurès med ett vackert småleende.

Han tog kortet, besåg det ett ögonblick, frågade efter barnets ålder och gjorde en unge fadern en intagande komplimang.

Klockan felade nu tjugo minuter i tio.

Med en gång – ohyggliga minne" – ljödo två revolverskott, en blix syntes, kvinnor skreko, förfärligt: Jaurès är dödad! Jaurès är dödad!

Jaurès föll ihop och sjönk ned mot vänster sida, medan allt folket rusade upp, ropande och gestikulerande. En minut av förvirring och bestörtning. Medan någon rusade ut på gatan varifrån skotten kommit genom det öppna

³⁰⁸ *Wasabladet* tisdagen den 18 augusti 1914

³⁰⁹ *Wasabladet* torsdagen den 20 augusti 1914

³¹⁰ *Wasabladet* söndagen den 23 augusti 1914

³¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 25 augusti 1914

fönstret, mot vilket Jaurès haft ryggen vänd, blev den skjutne lagd på en bänk. Han andades med svårighet och hade ögonen slutna. Hade han något medvetande om brottet? Man skall aldrig få veta det.

Han dog inte omedelbart. Under väntan på den eftersända läkaren framträdde en av middagsgästerna, en farmaceut, och kände på den döendes puls, skakande på huvudet. Han öppnade skjortan, hjärtat slog knappt märkbart. Kroppen placerades på ett bord. Compère-Morel kom gråtande fram. Renaudel avtorkade med en serviett blodet från blesyren, ett helt litet skottsår i baksidan av huvudet, rött, omgivet av vitaktig materia.

-Mina herrar, sade den anlända läkaren efter sin undersökning, här är intet att göra.

Snyftningar trängde fram från våra beklämda bröst. Intet att göra! Är det verkligen att intet kan göras? Är det då sant, att detta stora hjärta upphört att slå, för alltid upphört?

Tre minuter släpande sig fram.

-Mina herrar, sade läkaren, M. Jaurès är död.

Snyftningarna blevo högljudda. Alla närvarande böjde sig till hälsning över honom, som upphört att andas.

-Och likväl, sade en av oss, måste vi gå till vårt arbete. Tidningen måste ut, precis som om han ännu vore där själv ...

+++

29 augusti 1914.³¹² "Länet och staden" + Rubrik: "Finnars inträde i den ryska militären". Kungörelse från guvernören att alla guvernörer i landet fått sig anbefallt att "lämna de finska infödingar, vilka anmäla sig villiga att inträda vid militären, all den på de civila myndigheterna ankommande handräckning" ... så att det gick fort och att formella hinder togs bort. "Vasa läns landskansli den 15/28 augusti 1914. N. Sillman. A. Ladau. Och då en annan kungörelse under tecknad på samma sätt som gick ut på att underlätta för dem som ville komma in på militärläroverk.

+++

30 augusti 1914.³¹³ Vill bara anteckna namnet på några affärer i vilka det begåtts inbrott. Det ger namn på affärer i staden: "Aina Gros' bokhandel" och "AB Rekord Trikoo" och "O. Y.s försäljningsbutik" och "Utskänkningsbolagets butik i f d Branderska gården".

Ur "Höstpromenader" från början: "Torget ligger i stilla middagsro. Över staden vilar det lugn, som följer med ett krigstillstånd, som är utan kontakt med fiender, men dock tryckt sin hand på affärsliv, kommunikationer och människors sinne.

Dagen är sällsynt vacker, luften klar och frisk och en angenäm värme, som följt den kyliga perioden gör förnimmelsen av sommar fullständig.

Vi vandra genom esplanaden mot Sandviken för att sedan fortsätta utåt landsvägen. Gatan är tämligen livlös endast en och annan pojke bjuder ut

³¹² *Wasabladet* lördagen den 29 augusti 1914

³¹³ *Wasabladet* söndagen den 30 augusti 1914

tidningen med de färskaste krigsnyheterna, vilka dock vid närmare granskning befinnas vara de gamla vi nyss läst i tidningsfönstren vid Hovrättsplanaden." Sen vandrar kåsören till stadens reservträdgård, där sånt finns som sedan ska ut i stadens planteringar. Beskrivning av detta.

"I Sandviks Park var det stilla och tyst" och den är "alltid värd ett besök".

30 augusti 1914 "Tyskarnas intåg i Bryssel" och så detaljerade beskrivningar tagna ur engelska tidningar. De engelska tidningarna tycks vara angelägna om att beskriva tyskarnas intåg som brutalt, tycker UW. Det brutalaste som rapporteras var "Intåget kännetecknades för övrigt, enligt Times, av tyskarnas brutala uppföranden, i det de t ex revo bort banden i de belgiska färgerna som alla kvinnor buro på bröstet och i övrigt vid alla tillfällen visade prov på ett hänsynslöst uppträdande." /UW vill bara visa att Wbl är tydligt mot tyskarna och för ryssarna och deras allierade även om detta är kanske självklart, med den censur som rådde i landet/

+++

1 sept 1914. ³¹⁴ ledare "Brev från Helsingfors. Till Vbl. Krigets långvarighet eller kortvarighet – Skolterminen". Det gick inte för tyskarna att inta Paris genom Belgien som de hade trott. Kriget blir antagligen långvarigt. Man hade tidigare också trott att just tekniska och handelsmässiga kontakter skulle väga mot krigsbenägenhet eller att man skulle strida kort för att inte äventyra för mkt men så var det alltså inte. /not till UW - tänk på att det är censur i Finland/ Enligt ryska tidningar så har Tyskland klarat sig finansiellt väl hittills. Därtill säger en rysk expert att man inte heller ska underskatta tyska livsmedelstillgångar.

Sen om skolorna och universiteten. Vanligtvis startar de så här års. Men skolterminens start är uppskjuten, p g a livsmedelstillgången. En pedagog tycker dock att det är beklagligt att inte skolorna har startat. Också ledaren hoppas att uppskovet inte ska bli långvarigt.

Under "Senaste nytt. Kriget." finns mkt att läsa. Om Paris "Tyska aeroplan över Paris. Paris 30 aug. Ett tyskt aeroplan flög i dag på 3000 meters höjd över staden samt nedkastade några bomber, vilka dock icke åstadkommo någon skada."³¹⁵ Samt att i Frankrike inkallas nu alla reservister.

1 sept 1914. "Upprop". I finska fruntimmersskolans lokal ska de samlas som vill arrangera ngt speciellt i Vasa för att stödja Röda Korset. Tio kvinnor undertecknade sammankallandet till ett möte den 4 sept kl 7.³¹⁶

1 sept 1914. "Sverige beskylls för neutralitetsbrott" av ryska tidningar som påpekat att S sänt boskap, lantbruksprodukter till Tyskland. S har också öppnat passagerartrafik mellan Trelleborg och Sassnitz och på den rutten går också varor.

+++

³¹⁴ Wasabladet tisdagen den 1 september 1914

³¹⁵ Wasabladet tisdagen den 1 september 1914

³¹⁶ Wasabladet tisdagen den 1 september 1914

"Kriget" är en stående rubrik under vilken mindre notiser samsas med lite längre nyhetsartiklar men få om alls några analyser. Det blir som glimtar från olika krigsplatser. Och med rysk vinkel, vad jag kan se vid snabb överblick.

+++

10 sept 1914³¹⁷ osignerad ledare "Modern samhällsforskning" där Saint Simon + August Comte nämns, Herbert Spencer, finske Edvard Vestermarck, svensken Gustaf F Steffen. Och den fortsatte den 12 sept³¹⁸ med fortsättning om Steffen. Allt som sociologi. Nr III i denna serie³¹⁹ och det är fortfarande Steffen. Nr IV forts och med underrubrik "Sociala fördomar".³²⁰ Nr V i serien, igen Steffen och lite Bergson.³²¹

+++

13 sept 1914³²² Överrubrik "Senaste nytt. Kriget. (Genom F.N.B. Godkänt av K.C.) och där står först "Jättedrabningen i Frankrike".

+++

17 sept 1914³²³ Rubrik: "Tysk uppmaning till Sverige att bryta neutraliteten". Och det skulle då vara "till germanismens försvar". Och Finland är inblandat "Tyskland ... inbillar sig att Sverige ännu drömmer om att återtaga Finland." Men den svenska pressen försäkrar att S inte vill ha Finlnad "ens till skänks". Och vill vara neutralt.

+++

19 sept 1914.³²⁴ Ledaren om "Trafiken Finland-Skandinavien". Pläderar för att trafiken ska gå över Vasa.

+++

24 sept 1914³²⁵ och tidigare. Om vilka böcker som lånas mest på Vasas bibliotek! Mest lånas detektivromaner! Och äventyrsromaner. De flesta författarnamn har jag aldrig hört. Dock Jack London. De kvinnliga läsarna väljer gärna romaner av Nataly von Knebelsdorff-Brenchenhoff, född von Eschtruth. Den som skriver tycker att utvalet är dåligt. Nästan ingen modern poesi finns på biblioteket.

+++

27 sept 1914³²⁶ Kort artikel om "Vasa arbetarinstitut" som jag refererar för att Gunnar Heikel gav föreläsningar där.

"Arbetarinstitutets verksamhet kommer att fortgå under denna termin, om ock under anspråkslösare form" ... elementarkurser ... man hade tänkt utvidga men det går ju inte nu ... men man vill inte heller lägga ner. Kurser ska ges i modersmålet, räkning och bokföring. Kanske ngn kurs till. Folkskolläraren Edv.

³¹⁷ *Wasabladet* torsdagen den 10 september 1914

³¹⁸ *Wasabladet* lördagen den 12 september 1914

³¹⁹ *Wasabladet* torsdagen den 17 september 1914

³²⁰ *Wasabladet* torsdagen den 24 september 1914

³²¹ *Wasabladet* söndagen den 27 september 1914

³²² *Wasabladet* söndagen den 13 september 1914

³²³ *Wasabladet* torsdagen den 17 september 1914

³²⁴ *Wasabladet* lördagen den 19 september 1914

³²⁵ *Wasabladet* torsdagen den 24 september 1914

³²⁶ *Wasabladet* söndagen den 27 september 1914

Vestberg undervisar i de två första ämnena och kassörskan Hulda Hoijar / med i Kvinnoklubben! / i det andra. Anmälan på Folkets Hus. 25 penni per ämne kostar det och man får papper och penna. "Meningen är ock att under höstterminen försöka anordna några populära föredrag." Slut³²⁷

+++

10 okt 1914³²⁸ dels en **artikel av G Heikel, "Frövaror"**; dels En artikel som visar på hur "ryskt" Finland var vid denna tid: under den allmänna rubriken "Länet och staden" en om "Röda Korsets dag, Ett cirkulär av guvernören till länets befolkning." och det börjar: "Följande cirkulärskrivelse har den 8 dennes utfärdats av guvernören till länets befolkning. 'Då Österrike och Tyskland helt oförmodat för Ryska Regeringen förklarat oss krig, vilket våra fiender länge i all hemlighet förberett sig på, blev Finlands folk åter i tillfälle att betyga sin osvikliga lojalitet, sin orubbliga trohet till Monark och Fäderneslandet. Jag minns med vilken glädje festklädda skaror strömmade till järnvägsstationerna för att för Hennes Majestät Kejsarinnan Maria Feodorovna och Hennes Kejserliga Höghet Storfurstinnan Xenia Alexandrovna, under deras färd genom länet, uttrycka sin djupast vördnad och tro, och jag är lycklig över att befolkningen i det mig ombetrodda länet värmd av den vackraste solidaritetskänsla, städse iakttagit ett taktfullt, korrekt uppförande. Tusenhövdade skaror hava följt de till fronten avresande trupperna och tillönskat dem seger över fienden, och med glädje hava budskapen om våra segrar överallt i länet emottagits. Jag har även sett mången yngling med lågande blick anhålla om inträde i de ryska truppernas led för att själv få taga del i det nu pågående kriget.

För lindrande av de lidande sårade och sjuka krigare få utstå har till förmån för Röda Korset igångsatts penninginsamlingar i vilka befolkningen inom detta län visat en erkännansvärd offervilja. Men de nutida krigen med deras modärna förstörelseredskap fordra stora offer. Därför har Huvudstyrelsen för Röda Korset, som står under Hennes Majestät Kejsarinnan Maria Feodorovnas Höga beskydd, beslutit anordna en 'Röda Korsets dag', då penninginsamlingar föranstaltas överallt i landet. För ordnande av insamlingen å denna 'Röda Korsets dag' har nedsatts en komité, vars ordförandeskap, med Allerhögsta tillstånd, Hennes Kejserliga Höghet Storfurstinnan Xenia Alexandrovna åtagit sig. 'Röda Korsets dag' är utsatt till söndagen den 11 innevarande oktober och är dess ändamål att bereda allmänheten tillfälle att efter råd och förmåga lämna bidrag till sjuka och sårade krigares vård. Fullt övertygad som jag är, att allmänheten även på denna 'Röda Korsets dag' skall visa sin medkänsla för det behjärtansvärda ändamålet är jag förvissad om att resultatet av insamlingen blir gott. Även det minsta offer, som nedlägges på Fäderneslandets altare, kan åstadkomma mycken välsignelse.

N. Sillman.

A. Ladau."³²⁹ /det var allt//

³²⁷ *Wasabladet* söndagen den 27 september 1914

³²⁸ *Wasabladet* lördagen den 10 oktober 1914

³²⁹ *Wasabladet* lördagen den 10 oktober 1914

10 okt 1914. På Svenska Inhemskas Teatern spelades i "afton kl 8 " lustspelet *Korsdraget* av Ellen Lundberg-Nyblom. Och följande dag, på söndagen, skulle Gustav Wieds satyrspel *Erotikon* uppföras. Biljetter kunde i förväg köpas i Fotografiska magasinet.

+++

13 okt 1914. Recension av *Erotikon* som är nedgörande. Bifallet var dock livligt.

13 okt 1914. Under "Senaste nytt. Kriget" en av notiserna "Bombkastning över Paris". "Paris 12 okt (Petr.ag) Enligt Figaro hava de från tyska aeroplan nedkastade bomberna svårt skadat Notre Dame katedralen härstädes. Sex takbjälkar äro avbrutna, mellantaket förstört och plåttaket är likaså skadat. De med dyrbara glasmålningar försedda fönstren hava genomborrats av kulor."

"De bomber som nedkastades i går dödade 4 och sårade 20 personer. Förutom bomber nedkastades även en fana med inskriften: 'vi hava erövrat Antwerpen och snart blir det eder tur.'³³⁰

+++

20 okt 1914³³¹ Vårö skofabrik har gått i konkurs.

20 okt 1914. Notis om Svensk afton "i söndags i stadshusets museisal. Sedan en psalm avsjungits och de närvarande med några ord välkomnats av hovrättsrådinnan Alma Skog, höll fil mag Signe Strömborg ett intressant föredrag om de nordiska ländernas flaggor." Sen skioptikonbilder, av "hrr V Borg och A Saxén, solosång av fröken E Skrabb, en rolig byralla av fröken Maria Ström samt en saga och deklamation av frk. Strömborg. – Den angenäma samvaron upplivades nu och då av unison sång. Samkvämet var besökt av cirka 20 personer."

+++

I slutet av oktober en debatt om hundskatt. Se t ex "Ur dagboken. Hundskatt-diskussionen".³³²

+++

27 okt 1914³³³, ledare bl a om "Mot rusdryckerna", av vilket framgår att de är starkt begränsade men ändå finns kvar. Handeln med rusdrycker har begränsats eller upphört. Dock förekommer hembränning.

+++

29 okt 1914³³⁴ Följande söndag ska Folkets Hus Teater spela "det kända, älskliga folkskådespelet 'Närkingarne' av Axel Anrep med musik av C G R Littmark. De talrika mycket vackra sångerna ha inövats av herr A Schütz, som även kommer att handhava ackompanjemang. 'Närkingarne' är som bekant ett av de populäraste folkskådespelen på svenska språket, varför det alltid plägar samla fullt hus. Det blir väl fallet även denna gång. – Förköp äger rum å Folkets Hus. Biljettpriserna äro teaterns vanliga."

³³⁰ *Wasabladet* tisdagen den 13 oktober 1914

³³¹ *Wasabladet* tisdagen den 20 oktober 1914

³³² *Wasabladet* söndagen den 25 oktober 1914

³³³ *Wasabladet* tisdagen den 27 oktober 1914

³³⁴ *Wasabladet* torsdagen den 29 oktober 1914

+++

7 nov 1914³³⁵ **artikel av Gunnar Heikel** "Djur- och människonäring. Luft" början på en serie – se särskild fil

7 nov 1914³³⁶ ledare om järnvägsbyggande. En linje direkt Vasa – Petrograd blir klar om en 2 till 3 år. Liksom en Trondhjem – Vasa; då skulle Vasa var mittpunkten för trafik från Atlanten till Rysslands huvudstad.

Självklart att rubriken "Kriget" med varje dag , med skiftande små eller längre artiklar. /Jag hoppar över det mest. Ev ngt om Paris tar jag med./

+++

November 1914. Debatt om hur staden ska ta hand om sina duvor, i mitten av november. Och en debatt om tillsättningen av en stadsagronom. OBS det finns någon som heter O W Slätis – Denne man var inblandad i denna polemik.³³⁷ Han är sedermera en av dem som var med på Gunnar Heikels begravning och talade där.

+++

15 nov 1914³³⁸, ledare utgående från artikel av fröken Signe Strömberg "Tillbaka till källorna". /Upptakten till religionsdebatten mellan G Heikel och alla andra//

+++

17 nov 1914 Rubrik" Vikten av gott utsäde" en artikel utan undertecknare men UW misstänker Gunnar Heikel. Där står bl a att i samband med en stor spannmåls- och fröutställning i Kuopio år 1906, så hade det tagits prov av utsäden. De hade undersökts av "Agrikultur- och Handelskemiska laboratoriet i Vasa" och några hade varit mkt bra, andra undermåliga. 14 procent hade legat under "den s k plomberingsgränsen." Dessa utställare varnades då. Än idag finns det odlare som använder sämre utsäde än de behövde. "För att bistå lantbrukare och fröhandlande i den viktiga utsädesfrågan har staten inrättat frökontrollanstalter. Men huru många jordbrukare begagna sig av dessa? Icke en på hundra! Men varför inte anlita hjälp när den erbjödes? **Även i Vasa finnes en frökontrollstation. Denna, d v s 'Agrikultur- och Handelskemiska laboratoriet jämte Frökontrollanstalten'** , har för att i vidaste mån tillmötesgå våra jordbrukare och få ett samarbete med dem till stånd gått så långt, att den nedsatt undersökningspriset för jordbrukares fröanalyser till en fjärdedel av handelsanalyspriset eller till en mark per prov. (Fullständig analys, grobarhet, renhet och vikt).

Då laboratoriet på våren är mycket upptaget av handelsanalyser vore hösten (okt.-dec.) den lämpligaste tiden för denna ytterst viktiga och för lantbrukaren helt säkert lönande utsädeskontroll. Försumma därför icke tillfället, utan sänd ögonblickligen in prov till undersökning.

³³⁵ *Wasabladet* lördagen den 7 november 1914

³³⁶ *Wasabladet* lördagen den 7 november 1914

³³⁷ *Wasabladet* lördagen den 28 november 1914

³³⁸ *Wasabladet* söndagen den 15 november 1914

Försumma ej heller att bilda odlingsdistrikt och att , till varje by, anskaffa dugliga utsädessorterare. Ett verksamt medel för utsädesfrågornas främjande vore även att gillena oftare än hittills skulle anordna lokala utställningar av spannmål och frövaror samt före bedömningen insända åtminstone de bättre proverna till undersökning." Slut. /det är som en annons men den står som en text, en artikel/

+++

En lång debatt om religion eller evolution – den finns i mer detalj i filen:
Debatten ... 1914

+++

17 nov 1914³³⁹: ledare "Frälsingsarméns jubileum – Industrin
avsättningsmöjlighet"

+++

19 nov 1914, pastor Vald. Westberg

+++

21 nov 1914 av dr Gunnar Heikel med rubriken "Framåt på utvecklingens ström"

+++

26 november 1914: ledare: "Kampen mellan olika livsåskådningar", av I. A.
Björklund

+++

28 november 1914 i "Ur dagboken" av Alfred Fahler

+++

29 november 1914 referat av en Domsöndagspredikan i Vasa av pastor A E
Rohrback, ant/ecknad/ av A L Stark

+++

1 dec 1914 av "Framåt på utvecklingens ström II", av Gunnar Heikel³⁴⁰

+++

3 dec 1914 av Karl Smeds "Vetenskap och tro och lycka"

+++

6 dec 1914 av Karl Smeds "Fritänkeri och lycka" under "Från allmänheten"
publicerad

6 dec 1914 bredvid Smeds artikel "Djur- och människonäring" av d:r Gunnar
Heikel med underrubriken "Energilös materia – vatten och salt"

+++

10 december 1914³⁴¹ "Djur- och människonäring" av d:r Gunnar Heikel. "Forts"
med underrubrik "Energilös materia – vatten och salt."

10 dec 1914 "Ellen Key 65 år"

+++

12 dec 1914³⁴² "Bibeln och vetenskapen" av G G Rosenqvist (fr Hfors) och på
samma sida

³³⁹ *Wasabladet* tisdagen den 17 november 1914

³⁴⁰ *Wasabladet* tisdagen den 1 december 1914

³⁴¹ *Wasabladet* torsdagen den 10 december 1914

³⁴² *Wasabladet* lördagen den 12 december 1914

12 dec 1914 "Djur- och människonäring" av d:r Gunnar Heikel med underrubriken "Energilös materie – vatten och salt."

+++

13 dec 1914 ledare "Friare kristendom" av sign P. T. om unitarism³⁴³

13 dec 1914 Gunnar Heikels "Inspiration"

+++

15 dec Vald. Vestberg "Den religiösa diskussionen"

+++

22 dec 1914³⁴⁴ stor artikel av K A Gabrielsson "Vad är orsaken till nutidsmänniskans andliga förflackning" (men utan direkt anknytning till debattörerna); kanske mer.

+++

29 dec 1914 "Djur- och människonäring" av d:r Gunnar Heikel. "Forts" med underrubriken "Energilös materia – vatten och salt."³⁴⁵

³⁴³ *Wasabladet* söndagen den 13 december 1914

³⁴⁴ *Wasabladet* tisdagen den 22 december 1914

³⁴⁵ *Wasabladet* tisdagen den 29 december 1914